

TİHV

Türkiye İnsan Hakları Vakfı

**ALIKONULMA YERLERİNİN İZLENMESİ
MÜLTECİ VE SIĞINMACILARIN ALIKONULMA YERLERİ
İZLEME KILAVUZU**

Ankara, Temmuz 2011

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 75

Hazırlayanlar

Elçin Türkdoğan - Hülya Üçpınar-Orçun Ulusoy

Kapak Fotoğrafı

(Kumkapı Geri Gönderme Merkezi)

2009 yılında Göçmen Dayanışma Ağı'nın bir eylemi sırasında
Nazım Serhat Fırat tarafından çekilmiştir.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

Akbaş Mah. Sarıca Sok. No: 7 Altındağ, 06080 Ankara

Tel: (312) 310 66 36 - Faks: (312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

<http://www.tihv.org.tr>

ISBN: 978-975-7217-83-1

BULUŞ Tasarım ve Matbaacılık Hiz. San. Tic. - Ankara

Tel: (312) 222 44 06 • Faks: (312) 222 44 07

www.bulustasarim.com.tr

Bu belge, Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) ve İnsan Hakları Derneği (İHD) tarafından, Avrupa Birliği desteği ile yürütülen “Sığınmacı, Mülteci ve Uluslararası Korumaya İhtiyaç Duyan Diğer kişilerin Haklarının Etkin Korunması” projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu belgede geçen görüş ve düşüncelerden Avrupa Komisyonu sorumlu tutulamaz.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IX
TANIMLAR	XI
1. GİRİŞ	1
1.1. Türkiye Sığınma Sistemi	3
1.2. Türkiye’de Sığınmacı ve Mültecilerin Alıkonulması	4
2. SIĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI	9
2.1. ULUSLARARASI STANDARTLAR IŞIĞINDA SIĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI	13
2.1.1. Sığınmacı ve Mültecilerin Alıkonulmasına Karşı Hukuki Karineler	14
2.1.2. Sığınmacı ve Mültecilerin Alıkonulmasına İlişkin İstisnai Durumlar	19
2.1.3. Sığınmacı ve Mültecilerin Alıkonulmasına Alternatifler	23
2.2. ULUSAL HUKUK DÜZENLEMELERİNDE SIĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI	25
3. ALIKONULMA MERKEZLERİ	29
3.1. MUAMELE	31
3.1.1. İşkence ve Kötü Muamele	33
3.1.2. Güç Kullanımı	39
3.1.3. Tecrit	42
3.1.4. Kısıtlama araçları	44
3.2. KORUMA TEDBİRLERİ	47
3.2.1. Alıkonulma Kararının Yargı Denetimi.....	49
3.2.2. Avukat, BMMYK ofisleri, Sivil Toplum Kuruluşları ve Hukuki Danışmanlara Erişim	55
3.2.3. Kayıtlar	59
3.2.4. Tutulanların Bilgilendirilmesi	62
3.2.5. İzleme, Denetim ve Raporlama	65
3.2.6. Disiplin Prosedürleri.....	67
3.2.7. Şikâyet Prosedürleri.....	70
3.2.8. Tutulanların Kategorilere Ayırıştırılması	73

3.3. MADDİ KOŞULLAR	77
3.3.1. Beslenme.....	79
3.3.2. Aydınlatma ve Havalandırma	81
3.3.3. Temizlik Olanakları.....	82
3.3.4. Giysi ve Yatak	84
3.3.5. Aşırı Kalabalık ve Yerleştirme	86
3.4. YÖNETİM VE FAALİYETLER	87
3.4.1. Dış Dünya İle Bağlantı.....	89
3.4.2. Eğitim	94
3.4.3. Açık Hava Egzersizleri	97
3.4.4. Boş Zamanları Değerlendirme ve Kültürel Faaliyetler	98
3.4.5. Çalışma.....	100
3.4.6. Din ve Vicdan Özgürlüğü	106
3.5. PERSONEL	109
3.5.1. Personel	111
3.5.2. Personelin Eğitimi	117
3.6. SAĞLIK HİZMETLERİ	121
3.6.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim	123
3.6.2. Sağlık Çalışanları.....	128
3.6.3. Psikolojik Rahatsızlığı Olanlara Özgü Sağlık Bakımı	132
3.7. HASSAS GRUPLARA İLİŞKİN STANDARTLAR	135
3.7.1. Çocuklar.....	137
3.7.2. Kadınlar.....	152
3.7.3. Diğer Hassas Gruplar	154
4. UYGULAMA KILAVUZU	159
4.1. ZİYARET ÖNCESİ HAZIRLIK	163
4.1.1. Ziyareti Hangi Amaçla Yapıyoruz?.....	165
4.1.2. Elimizde Ne Tür Bilgi ve Belgeler Var?	166
4.1.3. Ziyaret Ekibi Olarak Nasıl Hazırlanmalıyız?	167
4.1.3.1. Eğitim	167
4.1.3.2. İnceleme Yapılacak Yerin Belirlenmesi	168
4.1.3.3. Ekibin Hazırlığı	169
4.1.4. Ziyaret Edilecek Kurumla Önceden Bağlantı Kurulmalı mı?	171

4.2. İNCELEME - ZİYARET	173
4.2.1. Görüşme	175
4.2.1.1. İdare/Personel ile Görüşmeler	177
4.2.1.1.1. Yabancılar Şube Müdürü/Müdür Yardımcısı ile Görüşme	178
4.2.1.1.2. Geri Gönderme Merkezi Müdürü/Müdür Yardımcısı ile Görüşme	178
4.2.1.1.3. Polis Memuru ile Görüşme	181
4.2.1.1.4. Sağlık Çalışanları ile Görüşme	188
4.2.1.1.5. Psikolog ve Sosyal Hizmet Uzmanı ile Görüşme	192
4.2.1.1.6. Kurum İçi Diğer Personel	194
4.2.1.2. Tutulanlarla Görüşmeler	195
4.2.2. Kayıtlar	203
4.2.2.1. Tutulanlara İlişkin Kayıtlar	205
4.2.2.2. Geri Gönderme Merkezine İlişkin Kayıtlar	206
4.2.3. Mekânsal İnceleme	207
4.2.3.1. Tutulanların Yaşadığı Birimler	209
4.2.3.2. Tutulanların Bulunduğu Mekânlar	210
4.2.3.3. Geri Gönderme Merkezi İşleyişine Dair Birimler	210
4.3. ZİYARETİN TAKİBİ	211
4.3.1. İç Takip	213
4.3.2. İzleme Raporu	214
4.3.2.1. Ziyaret Raporu	214
4.3.2.2. Genel Rapor	216
4.3.2.2.1. Analitik Rapor	216
4.3.2.2.2. Yıllık Rapor	216
4.3.3. Tavsiyelerin Yaşama Geçirilmesinin İzlenmesi	217

ÖNSÖZ

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde temel bir insan hakkı olarak tanınan sığınma hakkı günümüzde devletler tarafından sıklıkla ihlal edilmekte ve hatta yok sayılmaktadır. İrk, din, milliyet, politik görüş veya belirli bir sosyal gruba mensup olmaları sebebiyle ülkesinde zulüm görme endişesi taşıyan kişiler birçok ülkede halen şüphe ile karşılanmakta ve alıkonulmaktadır.

1951 BM Mülteci Sözleşmesinin 31. maddesinde de açıklandığı üzere; "Taraf Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir."

Fakat birçok uluslararası örgütün raporlarında da açıkça belirtildiği gibi sığınmacı ve mültecilere devletlerin yaklaşımları, hak temelli politikalarından oldukça uzakta olup bu kişilerin uzun süreler boyunca, kimi zaman keyfi şekilde alıkonmaları şeklindedir. Her ne kadar BMMYK, mülteci hareketlerinin ancak yasalarda açıkça belirtilen istisnai durumlarda ve tüm olası seçeneklerin değerlendirilmesinin ardından kısıtlanabileceğini belirtse de sığınmacı ve mülteciler birçok ülkede belirsiz sürelerle oldukça kötü koşullarda tutulabilmektedirler.

İnsan haklarının korunması açısından söz konusu alıkonulma yerlerinin bağımsız bir mekanizma tarafından denetlenmesi, tam da tanımlanan bu olumsuz koşullar nedeniyle oldukça büyük bir önem taşımaktadır.

Yasal veya yasadışı biçimde, devlet güçleri ya da özel kişiler tarafından özgürlüğünden yoksun bırakılan ya da özgürlüğü kısıtlanan bireylerin tutuldukları resmi ya da gayri resmi yerlerin, devlet mekanizması dışında bir mekanizma tarafından ve önceden haber verilmeksizin denetimini hedefleyen İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Seçmeli Protokol'ün tüm diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de uygulanması, mülteci ve sığınmacıların alıkonulduğu yerlerin izlenmesine de olanak sağlayacak ve hak ihlallerinin önlenmesi için değerli bir gelişme olacaktır.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Protokol'ün etkili bir şekilde hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği çalışmalar kapsamında 2008 yılında alıkonulma yerlerine ziyaretler yapan kişi ve kuruluşların donanımlarının artırılmasına katkı sunabilmeyi hedefleyerek, "Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi: Cezaevi İzleme Kılavuzu" hazırlamıştır.

Ancak söz konusu kılavuzun kapsamı, alıkonulma yerlerinin tüm kategorilerinin bir kitapta ayrıntılı olarak ele alınmasının mümkün olmaması nedeniyle cezaevlerinin izlenmesi ile sınırlı tutulmuştur.

Türkiye'de sığınmacı ve mülteci alıkonulma merkezlerinin durumunun, gerek tutulan kişilerin prosedürel hakların ihlali gerekse merkezlerin maddi koşulları sebebiyle insan hakları açısından endişe verici olduğu açıktır.

Bu nedenle, TİHV olarak elinizdeki çalışmayı mülteci ve sığınmacı tutulma yerlerinin izlenmesi amacıyla oluşturulması gereken mekanizma üyelerine izleme bilgi ve becerisi

sağlanması hem de alıkonulma yerlerine ziyaretler yapan diğer kişi ve kuruluşların donanımlarının arttırılması yönünde etkin katkı sunması dileğiyle hazırladık.

Bu çalışma, 2010–2011 yılları arasında gerçekleştirdiğimiz “Mülteci, Sığınmacı ve Uluslararası Korumaya ihtiyacı olan diğer kişilerin haklarının etkin bir şekilde korunması” projesi kapsamında mevcut Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi: Cezaevi İzleme Kılavuzu’nun mülteci ve sığınmacı tutulma yerlerine uyarlanması ile oluşturulmuştur.

Her aşamasında yoğun emek veren tüm arkadaşlarımıza sonsuz şükranlarımızla...

Şebnem Korur Fincancı

TİHV Başkanı

TEŞEKKÜR

Bu kitabı hazırlayan Elçin Türkdoğan, Hülya Üçpınar ve Orçun Ulusoy’a, çeviriler konusunda yardımını esirgemeyen Hülya Türker’e ve düzeltmelere katkıda bulunan Evren Özer’e teşekkür ederiz.

TANIMLAR

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği: 1950'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, BM tarafından, dünya çapındaki mültecileri korumak için yapılan uluslararası hareketleri düzenlemek, liderlik etmek ve mülteci sorunlarını çözmekle yetkilendirilmiştir. BMMYK, 1 Ocak 1951 tarihinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 5 yıllık görev süresi için kurulmuş ve çalışmalarına, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bir milyondan fazla Avrupalı mülteciye yardım ederek başlamıştır. Amacı devletlerin 1951 Cenevre Sözleşmesine uyumunu denetlemek ve mültecilere uluslararası koruma sağlamak ve kalıcı çözümler bulmaktır.

Mülteci: Uluslararası hukukta mülteci; Menşe ülkesi dışında bulunan; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti, ya da siyasi görüşü sebebiyle zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen, ya da zulüm korkusu nedeniyle ülkesine dönmek istemeyen kişidir. Bu tanım Mültecilerin Durumuna İlişkin 1951 tarihli Sözleşme'de yer almaktadır.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi: 1. maddesinin A.2. fıkrasında, Sözleşme hükümlerinin "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda [...] ülkesi dışında bulunan şahıslara" uygulanacağı düzenlenmiştir. Yine aynı maddenin B.1 fıkrasında ise "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ifadesinin ya "Avrupa'da meydana gelen olaylar" ya da "Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" anlamında anlaşılabilirliğini ve taraf devletlerin Sözleşmeye imza, tasdik veya katılma sırasında taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Sözleşmenin ilk taraf devletlerinden olan Türkiye, 29 Ağustos 1961 tarihinde bu konudaki deklarasyonunu açıklamış ve başlangıçtaki ibareyi "Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle" şeklinde anladığını ve kabul ettiğini ifade etmiştir. Böylece Türkiye 1951 Sözleşmesini ciddi bir "coğrafi sınırlama" ile kabul etmiştir.

1967 yılında ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1951 Sözleşmesi'nde bazı değişiklikler öngören Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmeye Ek Protokol'ü (1967 Protokolü ya da New York Protokolü) New York'ta kabul etmiştir.

1967 Protokolü'nün Sözleşmeye getirdiği en önemli düzenleme olan 1/2 maddesi ile; Sözleşme'deki tanımda yer alan "1 Ocak 1951' den önce meydana gelen olaylar sonucunda" ve "söz konusu olaylar sonucunda" ifadeleri çıkarılmıştır. Türkiye, Bakanlar Kurulu'nun 1 Temmuz 1968 tarihli kararı ile Protokole katılmıştır. Ancak 1951 Sözleşmesi ile getirdiği coğrafi kısıtlamayı kaldırmamış ve günümüze kadar muhafaza etmeye devam etmiştir.

Türkiye'nin Sözleşmeye coğrafi kısıtlama ile imzalaması, teorik olarak, Avrupa ülkeleri dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımayacağı anlamına gelmektedir. Bunun yerine Sözleşme hükümlerine göre mülteci statüsü taşıyan kişileri "sığınmacı" olarak tanımlamakta ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilene dek geçici koruma sağlamaktadır.

Sığınma: Zulüm veya ciddi tehlike sebebiyle başka bir Devlet'ten kaçan kişilere bir Devlet tarafından sağlanan koruma. Sığınma hakkı verilen kişiye mülteci denir. Sığınma, non-refoulement, sığınma ülkesi sınırları içinde kalma izni ve insani standartlarda muamele gibi çeşitli öğeler içerir.

Sığınmacı: Muhtemel sığınma ülkesi tarafından sığınma talebi veya başvurusu henüz nihai karara bağlanmamış kişilere denir. Statüleri resmi olarak tanınmamış da olsa, sığınmacılar menşe ülkelerine zorla geri gönderilemezler ve haklarının korunması

gerekir. Bir kişi 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen tanıma karşıladığı andan itibaren mülteci durumundadır ve bu durum genellikle mülteci statüsü resmi olarak verilmeden önce ortaya çıktığı için mülteci statüsü doğası gereği beyana dayalıdır.

Sınır dışı etme: Kanuna aykırı şekilde ikamet eden kişinin bir Devlet topraklarından hükümet makamları tarafından çıkarılması. 1951 Sözleşmesi'nin 32. Maddesi kapsamında, bir mültecinin sınır dışı edilmesi için geçerli sebepler, ulusal güvenlik ve kamu düzeni olarak belirtilmiştir. Sınır dışı etme kararının alınması yöntemi adil olmalı ve mülteciye başka bir ülkeye kabul edilme imkânı araması için makul bir süre tanınmalıdır.

Geri Gönderme (refoulement): 1951 Sözleşmesinin 33. maddesinde; "Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir." ifadesi ile gönderilmeme ilkesi tanımlanırken, bu temel kuralın istisnası, oldukça ciddi şartlarda maddenin 2. fıkrasında düzenlenmiştir:

"Bununla beraber, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümlü mahkum olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mülteci, işbu hükümden yararlanmayı talep edemez."

Bu ülkenin, şu şartlarda ihlal edildiği kabul edilir[1]; başka bir yerden sığınma talep etme hakkı olmayan sığınmacıların sınırda reddedilmeleri halinde; bir mültecinin, sığınma ülkesinden, yaşamı, özgürlüğü veya fiziksel güvenliğinin tehlike içinde olabileceği (tehlike sorumluluğunu ifade etmektedir) topraklara sınır dışı edilmesi durumunda, mültecilerin zulüm korkusu içinde oldukları menşe ülkelerine zorla geri gönderilmeleri veya zulüm korkusu içinde oldukları menşe ülkelerine sınır dışı edilme ihtimali bulunan bir ülkeye gönderilmeleri durumunda.

Zulüm riski olan yere gönderme, aynı zamanda İşkenceye veya Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı BM Sözleşmesi'nde (madde 3), 1949 Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nde (madde 45/4), BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde (madde 7), Kaybolmaya Karşı Herkesin Korunması Hakkında Bildiri'de (madde 8), Kanun Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazların Etkili Bir Şekilde Önlenmesi ve Soruşturulması Hakkında Prensiplerde (ilke 5) açıkça veya yoruma bağlı olarak yasaklanmıştır.

Ayrıca Bunun dışında etkili bölgesel insan hakları sözleşmeleri olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (madde 3), Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi (madde 22), ABÖ Mülteci Sözleşmesi (madde 2) non-refoulement hakkını açık bir şekilde olmasa bile getirdiği düzenlemelerin içeriği itibarıyla tanımaktadırlar.

Refakatsiz Küçükler: Rüşünü ispatlamamış, ailelerinin ve vasilerinin veya bakım görevlilerinin refakatinde olmayan kişilerdir. Bazı refakatçisi olmayan çocuklar "refakatçisi varmış" gibi görünebilir; ancak bu onlara eşlik eden yetişkinlerin mutlaka çocukların bakımını üstlenmeye uygun ya da müsait oldukları anlamına gelmez.

Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacı Kavramları: Mülteci ve sığınmacı terimleri Türk iltica mevzuatında, uluslararası hukukta yer alan tanımlardan farklıdır. İçişleri Bakanlığı'nın kabul ettiği tanıma göre mülteci, 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1. Maddesindeki tanıma göre mülteci olarak kabul edilen Avrupa kökenli yabancı veya vatansız kişileri ifade etmektedir. Sığınmacı ise, 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1. Maddesindeki tanıma uyduğu İçişleri Bakanlığı'nca kabul edilen Avrupa kökenli olmayan yabancı ve devletsiz kişileri ifade etmektedir.

1. GİRİŞ

1.1. TÜRKİYE SİĞİNMA SİSTEMİ

1.2. TÜRKİYE'DE SİĞİNMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI

1.1. TÜRKİYE SİĞİNMA SİSTEMİ

Kuruluşundan bu yana zulüm göreceği korkusuyla ülkelerinden kaçan binlerce insan için sığınılacak bir ülke olmaya devam eden Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi coğrafi sınırlama ile taraf olduğundan dolayı Avrupa dışındaki ülkelere gelen kişileri mülteci olarak kabul etmemektedir.

Türkiye’de mülteci, sığınmacı ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilerin işlemlerinin yürütülmesi 1994 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılan 1996 ve 2006 yıllarında değiştirilen İltica Yönetmeliği* ile yapılmaktadır. Türkiye’den sığınma talep eden herkesi kapsayan 1994 İltica Yönetmeliği Avrupalı ve Avrupalı olmayan sığınmacılar için iki ayrı prosedür belirlemektedir. Avrupa ülkelerinden gelenler Cenevre Sözleşmesi kriterlerine uydukları takdirde mülteci olarak tanınmaktayken, Avrupa dışından gelen sığınmacıların geçici ikamet izni için resmi makamlara ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne (BMMYK) kayıt yaptırılmaları gerekmektedir. BMMYK makamlarınca mülteci olarak tanınan Avrupa dışından gelen kişiler BMMYK aracılığıyla Türkiye dışında üçüncü bir ülkeye yerleştirmektedir.

1994 İltica Yönetmeliği’ne göre, Türkiye’de sığınma talebinde bulunacak herkes resmi makamlara başvuru yapmak zorundadır. Türkiye’ye düzenli yollardan giriş yapan kişiler herhangi bir valiliğe, nizami olmayan yollardan giriş yapanlar ise ülkeye giriş yaptıkları yerin valiliğine başvuru yapmalıdır. Her iki durumda da başvuru, makul olan en kısa sürede yapılmalıdır. İltica Yönetmeliği’ne göre, Avrupalı ve Avrupalı olmayan sığınmacıların mülteci statülerinin belirlenmesi, kayıt yaptırdıkları valilik tarafından Cenevre Sözleşmesinde belirtilen kriterlere göre gerçekleştirilir. Bir sığınmacının mülteci olarak tanınıp tanınmaması ya da Avrupalı olmayanların durumunda üçüncü bir ülkede sığınma talep etmek üzere Türkiye’de geçici ikamet izninin verilip verilmemesi İçişleri Bakanlığı’na bağlıdır. Sığınmacılar üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar ikamet etmeleri gereken ‘uydu kente**’ dağıtılmaktadırlar. Haklarında olumsuz bir karar verildiği takdirde, sığınmacının 15 günlük bir itiraz hakkı süresi vardır. Eğer sığınmacı karara itiraz etmezse 15 gün içinde Türkiye’den ayrılması gerekmektedir. Eğer sığınmacı bu süre sonunda ülkeden ayrılmamışsa, İçişleri Bakanlığı’nca sınır dışı edilir. Yapılan itiraz nihai olarak reddedilmişse, sığınmacı Bakanlıkça sınır dışı edilir. Avrupalı olmayan mültecilerin durumunda, BMMYK paralel bir prosedür yürüterek, mülteci statüsü belirleme mülakatları gerçekleştirilmektedir. Avrupalı olmayan mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri, İçişleri Bakanlığı ile işbirliği halinde, BMMYK tarafından yürütülür.

* Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

** Türkiye iltica sistemine göre, sığınma talebinde bulunan kişiler, başvurularının ardından, sığınma prosedürü süresince ikamet edeceği bir şehre yönlendirilir. Yönlendirilen bu şehir Uydu kent olarak adlandırılmaktadır.

1.2. TÜRKİYE’DE SİĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI

Türkiye’de kimlik ve/veya seyahat belgesi olmayan yabancı uyruklu kişiler, ülke sınırlarından yasadışı giriş-çıkış yaptıkları, suç teşkil ettiği iddia edilen faaliyetler nedeniyle ya da geçici iltica sisteminin koşullarına uymadıkları gerekçesiyle gözaltına alınmaktadırlar.

Alıkonan yabancı uyrukların bir kısmını oluşturan mülteci, sığınmacı ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyabilecek diğer kişiler, Pasaport Kanunu ve Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun uyarınca ülkeye yasadışı yollarla giriş, ülkeden yasadışı yollarla çıkmaya teşebbüs ya da geçici ikamet için belirlenen yerlerden izinsiz ayrılma sebepleriyle gözaltına alınmaktadır. Bu tür suçlamalarla ilgili savcılık veya mahkeme prosedürlerinin tamamlanmasının ardından genellikle söz konusu mültecilerin, genel olarak sığınma başvurularının gözden geçirilmesi ve sınır dışı edilme süreci gibi idari amaçlarla özgürlükleri kısıtlanır ve herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın, sadece İçişleri Bakanlığının idari tasarrufu ile gözetim altına alınır.

Uygulamada mülteci, sığınmacılar ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişiler, genellikle şu nedenlerden biriyle idari gözetim altında tutulmaktadırlar:

- Mülteci statüsü kararlarının beklenmesi;
- İkamet edecekleri “uydu kent”in belirlenmesi ya da sınır dışı edilmek üzere işlemlerin tamamlanması;
- Sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilmesi gerekçesiyle.

Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların yukarıdaki sebepler nedeniyle tutuldukları yerler eski adıyla “yabancılar misafirhanesi” olan geri gönderme merkezleri, polis karakollarının nezarethaneleri ya da havalimanlarının transit bölgeleri, jandarma, vb yerlerdir. Bu gözetim merkezleri Türkiye’de belli başlı şehirlerde bulunmakta olup; her şehirdeki İl Emniyet Müdürlükleri’nin Yabancılar Şubesi’nin Takip ve Kontrol Masası tarafından yönetilirler.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz’una dayanarak, Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların gözetim altına alındıkları yerlere genel olarak gözetim merkezleri diyebiliriz.*

BM Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu’nun da belirttiği gibi Türkiye’de adli göz altılarla ilgili açık koruyucu tedbirler mevcut olsa da, idari tasarrufla yürütülen gözetim altına alma işlemleri için böyle tedbirler mevcut değildir. Ayrıca, idari gerekçelerle gözetim altına alınan yabancılarla da ilgili açık standartlar yoktur.**

* BMMYK’ ya göre gözetim: hapishaneleri, kapalı kampları, alıkoyma/tutuklama tesislerini veya havaalanı transit geçiş bölgelerini de kapsayan, hareket özgürlüğünün önemli ölçüde azaltıldığı ve çıkmanın tek yolunun bu bölgeyi terk etmek olduğu, dar bir şekilde sınırlandırılmış bir mekâna kapatılmadığı.

** BM Keyfi Gözaltılara dair Çalışma Grubu’nun, 15 Mart 2006 tarihli “İnsan Hakları Konseyi” başlıklı Genel Kurul Kararı 60/251’in Uygulanması, Addendum, Türkiye Misyonu, A/HRC/4/40/Add.5, 7 Şubat 2007, Para. 86-90

Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların alıkonulduğu merkezlerin incelemesini yapan herhangi bir bağımsız kurum veya kuruluş bulunmamasının yanı sıra çoğunlukla sivil toplum kuruluşlarının da tutulma merkezlerine girişlerine izin verilmemektedir. Bu alanda daha önce sınırlı sayıda araştırma ve raporlar yayınlanmıştır. Yapılan araştırma ve raporlarda* alıkonan sığınmacıların ve tutulma merkezleri ile genel olarak ilgili aşağıdaki bilgilere değinilmiştir.

- Sığınma işlemleri hakkında bilgi eksikliği,
- Sığınma başvurularının engellenmesi,
- Alıkonulma sebepleri ve gözetim altında kalma sürecindeki hakları konusunda bilgilendirilmemesi,
- Gözetim altında kalmanın kanuni olup olmadığına dair yetkili bir yargı denetimine başvuru mekanizmalarının yokluğu,
- Gözaltına alınmaları için sunulan gerekçelere itiraz edebilecekleri herhangi bir prosedür ya da gözaltına alınmaları üzerinde herhangi bir yargı denetimi bulunmaması,
- STK’lar, avukatlar ve BMMYK’ya erişimin kısıtlanması gibi prosedürel haklarının engellenmesi
- İşkence ve kötü muameleyle maruz kalınması,
- Yemeklerin kalori ve besin değerlerinin düşüklüğü,
- Aşırı kalabalık (Yeterli sayıda yatak eksikliği)
- Dış dünya ile iletişimin kısıtlı olması,
- Havalandırmanın yeterli olmaması,
- Temizlik problemleri,
- Sağlık hizmetleri genelde yetersiz olması,
- Gerekli çevirmenlerin eksikliği,
- Merkezlerde sadece kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde tutulurken yetişkinler ve çocuklar, ayrıca hükümlüler ile hakkında cezai uygulama olmayanlar, aynı yerlerde tutulması,
- Genelde herhangi bir egzersiz yapma ya da dinlenme olanaklarının olmaması.

Ayrıca TBMM İnsan haklarını İnceleme Komisyonu tarafından hazırlanan Mülteci, Göçmen ve Sığınmacı Sorunları başlıklı raporda Edirne (Tunca), Kırklareli (Gaziosmanpaşa), İstanbul (Kumkapı) illerindeki misafirhanelerde (geri-gönderme merkezi) bulunan düzensiz göçmen ve sığınmacıların sorunları ve hak ihlalleri kapsamında şu noktalara değinilmiştir.

* Helsinki Yurttaşlar Derneği (2006). “İstenmeyen Misafirler: ‘Yabancı Misafirhaneleri’nde Tutulan Mülteciler”; Uluslararası Af Örgütü (2009) “İki arada bir Derede”; İnsan Hakları İzleme Örgütü (2008) “Döner Kapıda Sıkışıp Kalanlar”.

- İltica prosedürüne erişim konusunda ciddi engellerle karşılaşılması
- İltica prosedürüne erişim konusunda görevliler tarafından bilgi verilmemesi
- İltica prosedürüne ilişkin danışmanlık sunulmaması
- Gözetim altına alınma gerekçelerinin bildirilmemesi
- Gözetim altına alınma gerekçeleri ve/veya süresinin yargı denetimine tabi olması hakkı ve hukuki danışmanlık hakkında bilgi verilmemesi,
- Tutulma yerinin büyüklüğünün yeterli olmaması,
- Temiz su ve yeterli yiyeceğe erişimin sağlanmaması,
- Tutulma yerlerindeki uyuma koşullarının (yatak, yorgan ve battaniyeler) yeterli olmaması,
- Kadınlar ile erkeklerin ayrı tutulması dışında başka niteliklere göre ayırma yapılmaması,
- Sağlık hizmetleri yeterli derecede sağlanmaması,
- Tesislerde yeterli miktarda doğal ve suni ışık, temiz hava ve havalandırma temin edilmemesi, yeterli ve besin değeri yüksek yiyecek temin dış dünyayla rahatlıkla temas (telefon, fax, e-posta v.s.) kurulamaması,
- Görevlilerin fiziksel kötü muamelesine maruz kalınması, gözetim altındakiler arasında etnisite, din, cinsel yönelim, siyasi görüş ve başka gerekçelerle ayırım yapılması,
- Hassas gruplara özel bakım sunulmaması,
- Okul çağındaki çocuklara, yetkililerce gerekli eğitim verilmemesi,
- Çalışma hakkına erişim sağlanmaması,
- Din ve mensubu bulunduğu mezhebin gereklerini ve yerine getirilebilmesi için uygun mahaller tesis edilmemesi

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg’in 28 Haziran – 3 Temmuz 2009 tarihleri arasında Türkiye’yi ziyaretini müteakiben hazırlanan raporda*, alıkonan yabancıların herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın ve herhangi bir yargı denetimi yapılmaksızın ülkeden ayrılmalarına ya da sınır dışı edilmelerine kadar İçişleri Bakanlığı’nın idari kararı gereğince tutuldukları belirtilmiştir. Ayrıca tutulanların, gözaltının yasalara uygunluğu ya da süresi hakkında bir itirazda bulunma imkânları yoktur. Yerel mevzuat azami gözaltı süresi için bir sınır belirtmemektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında sığınmacı ve mülteci alıkonulması ile ilgili ulusal hukukta koruyucu tedbirlerin ve standartların var olması ve mülteci ile sığınmacıların alıkonulduğu merkezlerin incelemesini yapan bağımsız bir kurumun var olması insan hakları bakımından oldukça gereklidir.

Alıkonulma yerlerinin izlenmesi konusunun, insan hakları çalışmalarında yeni bir alan olması nedeniyle bu alanda izleme yapma bilgi ve becerisine sahip kişilerin yetişmesi de bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, uluslararası standartlarla birlikte

* CommDH(2009)30

ulusal hukukunda da yer aldığı ve uygulamaya dönük bilgileri de içeren bir materyalin oluşturulmasının önemi de açıktır.

Bu çalışma, 2010–2011 yılları arasında gerçekleştirdiğimiz “Mülteci, Sığınmacı ve Uluslararası Korumaya İhtiyacı olan Diğer kişilerin Haklarının Etkin bir Şekilde Korunması” projesi kapsamında mevcut “Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi: Cezaevi İzleme Kılavuzu” nun mülteci ve sığınmacı tutulma yerlerine uyarlanması sonucu hazırlanmıştır.

Kitabın ilk bölümünde yer alan uluslararası standartlara ilişkin bilgileri “Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi Kılavuzu” nda yer alan uluslararası standartları güncelleyerek ve sığınmacı alıkonulma merkezleri üzerine bugüne kadar yayınlanmış rapor, vb materyalleri tarayarak oluşturduk.

Kitabın ikinci bölümü, izleme çalışmalarına mevcut ulusal ve uluslararası mevzuat ışığında yol göstermek amacıyla oluşturduk. Bu bölümü TİHV Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi Kılavuzunda yer alan “Uygulama Kılavuzu”nun Mülteci ve Sığınmacıların Alıkonulma Yerlerine uyarlayarak hazırladık.

2. SİĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI*

2.1. ULUSLARARASI STANDARTLAR IŞIĞINDA SİĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI

2.2. ULUSAL HUKUK DÜZENLEMELERİNDE SİĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI

---

* Bu bölümde mülteci ve sığınmacıların alıkonulması uluslararası insan hakları standartları ve ulusal hukuk çerçevesinde değerlendirilecektir.

2.1. ULUSLARARASI STANDARTLAR IŞIĞINDA SİĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI

- 2.1.1. Sığınmacı ve Mültecilerin Alıkonulmasına Karşı Hukuki Karineler**
- 2.1.2. Sığınmacı ve Mültecilerin Gözaltına Alınmasına İlişkin İstisnai Durumlar**
- 2.1.3. Sığınmacı ve Mültecilerin Alıkonulmasına Alternatifler**

2.1. ULUSLARARASI STANDARTLAR IŞIĞINDA SİĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI

Bu bölüm mültecilerin alıkonulmasına ilişkin uluslararası mülteci standartları ve uluslararası ve bölgesel insan hakları standartlarının (anlaşmalar, izleme mekanizmalarının raporları, vb.) taranması sonucunda hazırlanmıştır.

Bu ilkelerin amacı gereği, BMMYK'ya göre gözaltı: hapisaneleri, kapalı kampları, alıkoyma/tutuklama tesislerini veya havaalanı transit geçiş bölgelerini de kapsayan, hareket özgürlüğünün önemli ölçüde azaltıldığı ve çıkmanın tek yolunun bu bölgeyi terk etmek olduğu, dar bir şekilde sınırlandırılmış bir mekana kapatılmadır. Gözaltı uygulaması ile hareket özgürlüğü üzerine diğer kısıtlamalar arasında nitel bir fark bulunmaktadır.

İkamet ve mesken ile ilgili kısıtlamalar uygulanan kişiler genellikle gözaltına alınmış sayılmazlar.

Bir sığınmacının gözaltına alınmış sayılıp sayılmayacağını anlaşıması için, bu kısıtlamaların toplam etkisi gibi bunların her birinin seviyesi ve yoğunluğu da düşünülmeli ve değerlendirilmelidir.

«« *BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, Şubat 1999, 1. Kılavuz*

2.1.1. SİĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASINA KARŞI HUKUKİ KARİNELER

*İnsan Hakları Evrensel
Bildirgesi, 1948*

Madde 3

» Herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır.

Madde 13(1)

» Herkesin, her devletin sınırları içinde seyahat ve oturma özgürlüğüne hakkı vardır.

Madde 9

» Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

*Medeni ve Siyasi
Haklara İlişkin
Uluslararası Sözleşme,
1966*

Madde 9(1)

» Herkesin kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz veya tutuklanamaz. Hiç kimse kanunun tayin ettiği sebeplere ve usule uygun olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

*İnsan Hakları
Komitesi'nin 8 No.lu
Genel Yorumu, Kişi
Özgürlüğü ve Güvenlik
Hakkı, (Medeni ve
Siyasi Haklara İlişkin
Uluslararası Sözleşme,
Madde 9)*

» Sözleşmenin kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkı ile ilgili 9. Maddesinin 1. fıkrası taraf devletler tarafından kısıtlı bir biçimde anlaşıl-makta ve bu yüzden taraf devletlerin raporlarında konuyla ilgili verdiği bilgiler yetersiz kalmaktadır. Komite gerek ceza davaları sebebiyle gerekse ruh hastalığı, serserilik, madde bağımlılığı, eği-tim amaçlı uygulamalar, göç kontrolü gibi diğer sebeplerle kişilerin özgürlüğünden yoksun kılındığı durumların tamamında 1. Fıkranın uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. 9. Maddenin bazı hükümlerinin (2. fıkranın bir bölümü ve 3 fıkranın tamamı) yalnızca hakkında ceza kovuşturması yürütülen kişiler için uygulanabilir olduğu doğrudur. Ancak geri kalan kısmı özellikle 4. fıkra ile teminat altına alınan güvence, (mahkemenin gecikmeksizin tutuklamanın yasallığı konusunda karar vermesinin sağlanması) tutuklanarak veya gözaltında tutularak özgürlüğünden mahrum bırakılan tüm kişilere uygulanacaktır. Ayrıca 2. maddenin 3 fıkrası gereğince taraf devletler kişinin sözleşmede tanınan özgür-lüklerinin ihlal edildiğini beyan etmesi durumunda etkili telafi imkânının sağlanmasını güvence altına almak zorundadır.

*Medeni ve Siyasi
Haklara İlişkin
Uluslararası Sözleşme,
1966*

Madde 12(1)

» Yasal olarak bir devletin ülkesinde bulunan herkes, o ülke içinde özgürce hareket etme hakkına ve ikametgahını seçme özgürlüğü-ne sahiptir.

Madde 12(3)

» Yukarıda sözü edilen haklara, ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığını ya da genel ahlakı veya başkalarının hak ve özgür-lüklerini korumak üzere yasalarla konmuş ve bu Sözleşme'de tanı-nan diğer haklarla uyumlu olanlar dışında herhangi bir sınırlama konulamaz.

Bir devlet sınırları içerisinde yasalara uygun şekilde bulunan herkes, o sınırlar içerisinde özgürce seyahat etme ve ikamet yerini seçme hakkına sahiptir. Kural olarak ülke vatandaşları her zaman ülke sınırları içerisinde yasalara uygun şekilde bulunmaktadır. Bir yabancı, bir ülke içerisinde yasalara uygun olarak bulunup bulunmadığı meselesi, devletlerin yabancıların ülke sınırlarına girişlerine uluslararası sorumlulukları ile uyduğu takdirde sınırlamalarda getirebilen ulusal hukukları tarafından düzenlenir. Bu bağlamda, komite bir ülkeye yasal yollardan girmeyen fakat statüsü resmileşen yabancıları Madde 12.9 gereği o ülke sınırları içerisinde yasal olarak bulunuyor olarak addedilmelidir. Bir kişi ülke içerisinde yasal olarak yer aldığı andan itibaren, 12 Madde 1 ve 2 paragraf tarafından garanti altına alınan haklarına yapılan herhangi bir sınırlama ve kişiye ülke vatandaşlarına yapılandan farklı herhangi bir muamele Madde 12 paragraf 3 tarafından belirlenen kurallar altında gerekçelenmelidir. Bu nedenle taraf devletlerin raporlarında hangi durumlarda yabancıları vatandaşlarından farklı şekilde bir muameleye tabi tuttukları ve muamelede gerçekleşen bu farklılığı nasıl gerekçelendirdiklerini belirtmeleri gerekir.

«« Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin 27 No'lu Genel Yorumu, Seyahat Özgürlüğü (Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme Madde 12)

Para 4

Her Taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, genel olarak aynı koşullardaki yabancılara yönetmeliklerce sağlanan, toprakları üzerinde ikamet edeceği yeri seçme ve özgürce seyahat etme hakkını tanıyacaktır.

«« Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi

Madde 26

Taraf Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, madde 1'de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan geleceğiz kendiz topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir.

«« Madde 31(1)

* "İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır." (Madde 1, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi).

Madde 31(2)

- »»» Taraf Devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraf Devletler, bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar.

BM Yaşadıkları Ülkenin Vatandaşı olmayan Bireylerin İnsan Haklarına Dair Bildiri (1985)

Madde 5 (1) (a)

- »»» Yabancılar, ulusal hukuk ve devletin içinde bulunduğu uluslararası sorumluluk gereği özellikle aşağıda sıralanan haklara sahip olmalıdır;

(a) Yaşam ve güvenlik hakkı; hiç bir yabancı keyfi tutuklama ve alıkonulmaya maruz bırakılamaz; hiç bir yabancı belli bir nedene dayanan ve yasa ile belirlenmiş istisnai durumlar haricinde özgürlüğünden mahrum bırakılamaz.

BMMYK Yürütme Komitesi Kararları 1981, 22 (XXXII): Kitlesel Sığınma Durumunda Sığınmacıların Korunması

B Kısmı-Paragraf 2

- »»» ...Bu nedenle, kesin bir çözüme yönelik düzenlemelerin yapılmasını beklediği sırada, sığınma talepleri geçici olarak kabul edilmiş olan sığınmacılara aşağıdaki minimum temel insani standartlara uygun olarak davranılması çok önemlidir: (a) bu tür kişiler, sadece ülke içinde yasa dışı bir biçimde buldukları düşünüldüğü için cezalandırılmamalı ya da kendilerine kötü bir biçimde davranılmamalı; kamu sağlığı ve kamu düzeni yararına olmadıkça hareketleri hiçbir şekilde kısıtlanmamalıdır.

BMMYK Yürütme Komitesi Kararları 1986, 44 (Xxxvii): Mülteci Ve Sığınmacıların Alıkonulması

- »»» Yürütme Komitesi,

(b) İçerdiği zorluk nedeniyle alıkonulmanın normal olarak kaçınılması gereken bir uygulama olduğu fikrini *dile getirmiştir*.

BMMYK Yürütme Komitesi kararları 1988 no. 50 (xxxix): Yürütme komitesinin uluslararası mülteci korumasına ilişkin olarak aldığı kararlar

Paragraf (i)

- »»» Yürütme Komitesi, (i) Devletleri, Yüksek Komiser'i ve diğer ilgili tarafları, mültecilerin keyfi olarak gözetimine alınması ve şiddete maruz kalmasından korumak için gerekli tüm önlemleri almaya çağırmıştır;

Yürütme Komitesi, tutulan sığınmacı ve göçmenlerin Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol uyarınca protokolün 6. maddesinde belirtilen bir davranış sebebiyle cezaya tabi kılınmaması gerektiğini belirtmektedir. Komite ayrıca 1951 (Mülteci) sözleşmesinin 31. maddesinde belirtilen gereklerin karşılanması durumunda tutulan kişilerin ülkeye kaçak giriş yapmaları veya ülkede kaçak olarak bulunmaları sebebiyle cezaya tabi tutulmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

BMMYK yürütme Komitesi kararları No. 97 (LIV) – 2003, Tutma Önlemine Dair Koruma Güvenceleri

- »»»

Siğınmacıların gözaltına alınması, siğınmacılık halinin tanımı gereği BMMYK'nın görüşünce istenmeyen bir durumdur. Bu durum özellikle, yalnız kadınlar, çocuklar, azınlık grupları ve özel tıbbi ve psikolojik desteğe ihtiyacı olan grup veya bireyler gibi hassas gruplar düşünöldüğünde daha da geçerli olmaktadır. Keyfi herhangi bir gözaltı uygulamasına maruz kalmama temel bir insan hakkıdır ve gözaltı uygulamalarına başvurmak, çoğu durumda, uluslararası hukuk norm ve ilkelerine aykırıdır.

««« **BM Mülteciler Yüksek Komiserliğı, Siğınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, Şubat 1999,**
Paragraf 1

Genel bir prensip olarak siğınmacılar gözaltına alınmamalıdır.

««« 2. Kılavuz

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 14. Maddesi'nde, siğınma arama ve siğınmadan yararlanma hakkı "temel bir insan hakkı" olarak tanınır. Bu hakkın kullanımında siğınmacılar sık sık bir bölgeye usulsüz olarak ulaşmak veya giriş yapmak zorunda kalırlar. Fakat siğınmacıları çoğu zaman, ülkeye girişle ilgili yasal usullere uyacak durumda olamayacaklarından ötürü, göçmenlerin durumundan temel olarak farklıdır. Yasadışı giriş ve ülkede yasadışı bulunmalarla ilgili olarak hareket özgürlüğü üzerinde uygulanacak herhangi bir kısıtlama kararı alınırken bu unsur, siğınmacıların sık sık travmatik deneyimler yaşadığı gerçeğıyle beraber, göz önünde bulundurulmalıdır.

Vatandaş olmayanların özellikle keyfi gözaltı ile ilgili olarak güvenliklerini garanti altına almak ve yanı sıra mülteci ve siğınmacıların bulunduğu merkezlerin koşullarının uluslararası standartlara uygun olmasını sağlanmalıdır.

««« **Vatandaş Olmayan Kişilere Karşı İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi Genel Yorum No. 30,**
Paragraf 19

Göçmenlerin özgürlüklerinden mahrum bırakılmaları sadece ulusal hukukla değil uluslararası mevzuatla da uyumlu olmalıdır. Hiç kimsenin keyfi gözaltına maruz kalmaması uluslararası hukukun temel bir ilkesidir. Uluslararası normlar, prensipler ve standartlar bu ilkenin içeriğini tanımlar. Bu normlar, prensipler ve standartlar göçmenler ve siğınmacılar da dâhil olmak üzere, herkese ve hem cezai hem de idari işlemlere uygulanır.

««« **BM Göçmenlerin İnsan hakları Özel Raportörü, Gabriela Rodríguez Pizarro, 2003, E/CN.4/2003/85**
Paragraf 15

İdari gözaltı hiçbir zaman cezalandırıcı nitelikte olmamalıdır ve hassas grupların korunması için özel uygulamalar aranmalıdır.

««« Paragraf 43

Göçmen yasalarının ve mevzuatlarının ihlali ulusal yasalar altında ceza gerektiren bir suç olarak tanımlanmamalıdır. Özel raportör,

««« **Tavsiyeler**
Paragraf 73

düzensiz göçmenlerin suçlu olmadığını, bu nedenle onlara bu durum göz edilerek muamele edilmesi gerektiğini vurgular. Göçmenlerin düzensiz statüleri gereği alıkonulmaları hiç bir koşulda cezalandırıcı nitelikte olamamalıdır.

Paragraf 73

Hükümetler her tip idari gözaltının bir an önce kaldırılma olasılığını gözetmelidir.

**BM Göçmenlerin
İnsan Hakları özel
Raportörü, Jorge
Bustamant, 2008, A/
HRC/7/12**

*Sonuç ve Tavsiyeler, Madde
65*

Devletler göçmenlerin alıkonulması ile ilgili olan ulusal mevzuatlarının, insanlık dışı muameleyi yasaklayan ve alıkonulma kararının yargı sürecine tabi tutulmasını garanti eden uluslararası insan hakları normları ile uyumlu olup olmadığını gözden geçirmek için gerekli önlemleri almalıdır. Devletler düzensiz göçmenlerin keyfi alıkonulmalarını engellemek ve gözaltı süreci ve koşullarının ulusal bir yasal mevzuat tarafından düzenlenmesini sağlamak için gerekli adımları atmalıdır. Devletler düzensiz göçmen akınları durumunda alıkonulmanın yasallığına ve alıkonulma sebeplerinin devamlılığına ilişkin hakim kararı gibi güçlü prosedürel tedbirler sağlayacak alıkonulmaya alternatif sistemler geliştirmeli ve alıkonulmayı son çare olarak uygulamalıdır.

2.1.2. SİĞİNCİ VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASINA İLİŞKİN İSTİSNAİ DURUMLAR

Yasal olarak bir Devletin ülkesinde bulunan herkes, o ülke içinde özgürce hareket etme hakkına ve ikametgâhını seçme özgürlüğüne sahiptir.

««« *Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1966*
Madde 12 (1)

Yukarıda sözü edilen haklara, ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığını ya da genel ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak üzere yasalarla konmuş ve bu Sözleşme'de tanınan diğer haklarla uyumlu olanlar dışında herhangi bir sınırlama konulamaz.

««« Madde 12 (3)

Özgürlük ve güvenlik hakkı

««« *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1950*
Madde 5

1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:
  - a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;
  - b) Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;
  - c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;
  - d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması;
  - e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması;
  - f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonulması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;
2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.
3. İşbu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne

çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilenlerin Korunması İçin İlkeler Bütünü, 1988
Madde 4

Tutmanın ve diğer tedbirlerin yargısal denetimi

Her türlü tutma veya hapsedme kararı ve tutulan veya hapsedilen bir kimsenin insan haklarını her hangi bir biçimde etkileyen bütün tedbirlere yargısal veya diğer bir makam tarafından karar verilir veya bu tedbirler bu makamların etkili denetimine tabi tutulur.

İnsan Hakları Komitesi Genel Yorum (1982), Kişisel özgürlük ve güvenlik hakkı Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Madde 9
Paragraf 4

Dahası, önleyici gözaltı denen alıkonulma kamu güvenliği nedeniyle uygulanıyorsa, mutlaka aynı hükümler tarafından kontrol edilmelidir. Örneğin, bu göz altı keyfi olmamalı, yasa tarafından belirlenen prosedür ve gerekçelere dayanmalı (para.1), göz altını nedeni ile ilgili bilgi verilmeli (para 2), gözaltı mahkeme kontrolüne açık olmalı (para. 4) ve hukuka aykırılık durumunda tazminat olmalıdır (para 5). Ayrıca bu tip durumlarda cezai yükümlülük getirilirse, Madde 9 (2) ve (3), madde 14 ile beraber garanti altına alınmalıdır.

BMMYK Yürütme Komitesi Kararları, No. 44 (XXXVII)-1986; Mülteci ve Sığınmacıların Alıkonulması
Paragraf (b)

İçerdiği zorluk nedeniyle alıkonulmanın normal olarak kaçınılması gereken bir uygulama olduğu fikrini dile getirmiştir. Gerekliyse, alıkonulma uygulamasına, ancak yasalarla belirlenen esaslar uyarınca ve kimlik belirleme, mülteci statüsü veya sığınma isteğinin dayandırıldığı unsurları belirleme, mültecilerin veya sığınmacıların sığınma istedikleri, devletin yetkililerini yanıltmak amacıyla seyahat ve/veya kimlik belgelerini imha ettiği veya hileli belge kullandığı durumlarda veya ulusal güvenlik ve kamu düzenini korumak amacıyla başvurulabileceği fikrini ifade etmiştir.

BMMYK Yürütme Komitesi Kararları, No. 7 (XXVIII)- 1977: Sınır dışı Etme*
Paragraf (e)

Bir sınır dışı etme kararının, ancak ulusal güvenlik veya kamu düzeni nedenleriyle kesinlikle gerekli olması halinde hapis veya gözaltı ile birlikte uygulanabileceğini ve hapis veya gözaltının aşırı derecede uzatılmaması gerektiğini vurgulamıştır.

* Uluslararası Mülteci Koruması İle İlgili Bütünün Alt Komitesinin Tavsiyesi Üzerine Yüksek Komiserlik Programı Yürütme Komitesi Tarafından Onaylanmış Olan Karar

Siğınmacıların gözültına alınmasına, aşağıda belirtilen sebeplerle, bu sebeplerin uluslararası insan hakları hukuku genel norm ve prensipleriyle uyumlu ulusal hukukta açık olarak belirtilmesi koşuluyla, istisnai olarak başvurulabilir. Temel insan hakları belgeleri bu hususları içermektedir.* Gözültı uygulamasına karşı bir hukuk karinesi olmalıdır. Gözültı uygulamasına alternatif (bildirim zorunlulukları veya garantör gereklilikleri gibi [İlke 4'e bakınız]) olarak uygulanabilir denetleme mekanizmalarının olduğu durumlarda, bu alternatifler uygulamalar tekil bir durumda etkili olmayacaklarını gösteren herhangi bir kanıt olmaması halinde, öncelikli olarak uygulanmalıdır. Dolayısıyla gözültı, ancak tüm olası alternatiflerin gözden geçirilmesi sonrasında veya denetleme mekanizmalarının hukuki ve meşru amaçlarını yerine getirmekte başarısız olduğunun gösterilmesi halinde gerçekleştirilmelidir.

Siğınmacıların gözültına alınmasının gerekli olup olmadığını belirlerken, gözültı uygulamasının makul olup olmadığı ve ulaşılmak istenen hedeflerle orantılı olup olmadığı dikkate alınmalıdır. Gerekli olduğu yargısına varılması halinde, gözültı uygulaması ayrımcı niyetle olmaması bir şekilde ve asgari bir süre için uygulanmalıdır.**

Gözültı uygulamasından normal şartlarda kaçınılması gerektiğine dair genel kuralın müsaade edilebilir istisnai durumları yasalarca belirtilmelidir. EXCOM'un Sonuç (No: 44, XXXVII)'uyla uyumlu olarak, siğınmacıların gözültına alınmasına yalnızca gerekli olması halinde başvurulabilir:

(i) Kimliği doğrulamak amacıyla.

Bu durum kimliğin saptanamadığı veya tartışmalı olduğu durumlara ilgilidir.

(ii) Mülteci statüsü veya siğınma talebinin dayandığı unsurları saptamak amacıyla.

Şöyle ki, siğınmacı yalnızca, kişinin siğınma talebinin esasını tanımlayabilmek için gerçekleştirilen ilk görüşme amacıyla gözültına alınabilir. Bu siğınmacıdan neden siğınma talep ettiği ile ilgili asli olguları edinmeyi kapsayabilir ve bu durum davanın esasının kararına veya siğınmacının talebinin sonucuna kadar uzamaz. Genel prensibe istisnai olan bu durum, gözültını tüm statü belirleme süresince veya sınırsız bir süre için haklı göstermek için kullanılamaz

* Madde 9(1) Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi (USPHS); Madde 37(b) BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS); Madde 5(1) Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruması Sözleşmesi (AİHS); Madde 7(2) 1969 Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi (Amerika Sözleşmesi); Madde 5 Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi (Afrika Sözleşmesi).

** Madde 9(1), Madde 12 USPHS, Madde 37(b) ÇHS, Madde 5(1)(f) AİHS, Madde 7(3) Amerika Sözleşmesi, Madde 6 Afrika Sözleşmesi, EXCOM Sonuç No. 44(XXXVII).

« BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Siğınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz

Kılavuz İlke 3: Gözültı Uygulaması ile İlgili İstisnai Sebepler

(iii) Sığınmacıların seyahat ve/veya kimlik belgelerini imha ederek ya da sığınma talep ettikleri Devlet'in ilgili makamlarını yanlış yönlendirmek amacıyla sahte belge kullanarak sığınma talep ettikleri durumlar. Göz edilmesi gereken nokta, başvuru sahibinin kimlik doğrulama sürecine riayet etmesi için iyi niyet taşımaması durumudur. Sahte belge kullanan veya herhangi bir belgeyle seyahat etmeyen sığınmacılara gelince; gözaltı uygulamasına, yalnızca yanıtma niyetinin bulunduğu veya yetkili makamlarla işbirliğinde bulunmanın reddedildiği durumlarda izin verilebilir. Menşe ülkesinden herhangi bir belge edinemeyecek durumda olmalarından ötürü belgesiz olarak ülkeye giriş yapan sığınmacılar, sadece bu sebepten ötürü gözaltında alınmamalıdır.

(iv) Ulusal güvenliği ve kamu düzenini korumak amacıyla

Bu sadece sığınmacının, girişine izin verilmesi halinde kamu düzenini veya ulusal güvenliği tehlikeye sokma olasılığı taşıyan suçla ilişkin bir geçmişinin ve/veya bağlantılarının olduğunu gösterecek kanıtların bulunduğu durumlarla ilgilidir.

Sığınmacıların yukarıda bahsi geçen amaçların dışında, örneğin gelecekteki sığınmacıları caydırmak veya taleplerini gerçekleştirmiş olanları süreci takipten vazgeçirmek amaçlı bir politikanın parçası olarak gözaltı uygulaması mülteci hukukunun normlarına aykırıdır. Gözaltı uygulaması ülkeye yasadışı girişle veya ülkede yasadışı bulunmayla ilgili olarak cezai veya ıslah edici bir önlem olarak kullanılmamalıdır. Gözaltının, idari koşulları karşılama ve kabul merkezleri veya mülteci kamplarıyla ilintili öteki kurumsal şartları yerine getirme yetersizliğinin olduğu durumlarda da uygulanmasından kaçınılmalıdır. Gözaltından firar, kendiliğinden sığınma sürecinin duraklatılmasına veya menşe ülkesine geri göndermeye, geri göndermeme prensibini göz önünde tutarak, sebep olmamalıdır.

*Göçmenlerin
İnsan Hakları Özel
Raportör (Gabriela
Rodríguez Pizarro)
Raporu, Öneriler, E/
CN.4/2003/85*

Uluslararası insan hakları hukukunda ve ulusal hukukta düzenlenen ceza kovuşturmalarına ilişkin usuli güvence ve teminatların her türlü alıkonulma durumunda uygulandığının garanti altına alınması: Özellikle, özgürlüğünden yoksun bırakma uygulaması yalnızca yasayla öngörülmüş olma esasına dayanılarak gerçekleştirilmelidir. Alıkoyma kararı yalnızca yasal bir otorite tarafından verilmeli ve ceza davaları veya kamu güvenliği sebebiyle önleme amaçlı alıkoymalar söz konusu olduğunda özgürlüğünden yoksun kılınan tüm göçmenlere alıkoymanın hukuka uygunluğu konusunda karar verilmesi için bir mahkeme önüne çıkma imkanı sağlanmalıdır.

Göçmenler idari davalar süresince hukuki danışman ve çevirmenlerden ücretsiz olarak yardım alabilmelidirler.

2.1.3. SIĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASINA ALTERNATİF UYGULAMALAR

Bir sığınmacının statüsü belirlenene kadar gözaltına alınma uygulamasının yerine başka alternatiflere başvurulmalıdır. Hangi seçeneğin seçileceği, söz konusu sığınmacının özel şartlarının ve mevcut yerel koşulların özel bir değerlendirmesi ile ilgilidir.

« BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz
Kılavuz 4: Gözaltı Alternatifleri

Gözaltı uygulamasına alternatif olarak düşünülebilecek seçenekler şunlardır:

(i) İzleme Şartı

Raporlama Şartı: Bir sığınmacının gözaltı dışında kalmasının koşulu, statü belirleme işlemleri süresince düzenli aralıklarla bildirim şartına riayet etmesi koşuluna bağlı olabilir. Salıverilme sığınmacının kendisinin ve/veya sığınmacının ilgili birimlere düzenli olarak bildirim yapacağı, statü belirleme usullerine riayet edeceği, görüşme ve resmi buluşmalarda orada bulunacağı güvencesini sağlayabileceği düşünülen bir aile bireyinin, sivil toplum örgütü (STK) veya topluluk grubunun kefaleti ile olabilir.

İkamet Şartı: Sığınmacılar, statüleri belirleninceye kadar belirli bir adreste veya belirli bir idari bölge dahilinde ikamet etmeleri koşuluyla bağlı olarak gözaltında tutulmayabilirler. Sığınmacılar, adres değişikliği veya ilgili idari bölgeden dışarı çıkma durumlarıyla ilgili bir ön onay alma zorunluluğu taşıyabilirler. Fakat bu onay, yer değiştirmenin esas amacının ailenin tekrar bir araya gelişini kolaylaştırmak veya akrabalara yakınlık olduğu durumlarda, nedensiz olarak esirgenmeyecektir.

(ii) Bir Garantör/Kefil'in Sağlanması

Sığınmacılara, resmi görüşmelere katılmalarından sorumlu olacak, katılımın gerçekleşmemesi halinde, büyük olasılıkla bir miktar para cezası olarak belirlenecek bir cezadan sorumlu tutulacak bir garantör sağlama şartı koşulabilir.

(iii) Kefaletle Serbest Bırakılma

Bu seçenek, hali hazırda gözaltında tutulan sığınmacılara, kefalet ve kefilin sağlanmasına bağlı olarak, kefaletle serbest bırakılma başvurusu imkanını vermektedir. Sığınmacılar açısından bunun gerçek manada yararlanılır olabilmesi için, sığınmacıların bu uygulamadan haberdar edilmeleri gerekmektedir. Ayrıca kefalet miktarı engelleyici olacak biçimde yüksek bir tutar olmamalıdır.

(iv) Açık Merkezler

Sığınmacılar, belirtilmiş zamanlarda çıkma ve geri dönme izinlerinin olduğu, belirli toplu konaklama merkezlerinde ikamet etme koşuluyla serbest bırakılabilirler.

Bu seçenekler eksiksiz ve ayrıntılı değildir. Bu seçenekler, sığınmacıların temel hareket özgürlüklerine korunmasına olanak sağlarken, devlet yetkililerinin, sığınmacıların bulunduğu yerle ilgili, belli düzeyde denetim sağlama opsiyonlarını tanımlar.

2.2. ULUSAL HUKUK DÜZENLEMELERİNDE SIĞINMACI VE MÜLTECİLERİN ALIKONULMASI

Bu bölümde, önceki bölümde tartışılan uluslararası sözleşmeler, ilkelere ve kararlar ışığında, mülteci ve sığınmacıların gözetim altına alınmasını düzenleyen ulusal mevzuata değinilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin anlaşmayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

«« T.C. Anayasası
Madde 19

Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz. Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

«« Madde 19

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerde verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sı-

nır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırk sekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir. Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

Madde 23 >>> Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını pasaportsuz veya pasaport yerine kaim olacak bir vesikayı hamil olmaksızın terk eden veya buna teşebbüs edenlere bin Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.

Pasaport Kanunu

Madde 33 - (Değişik madde: 31.03.2011-6217 S.K.7. mad)

Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından her nasılsa pasaportsuz olarak girmiş olan vatandaşlar ve yabancılara bin Türk Lirasından üç bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir. Bunlardan yabancı olanlar sınır dışı edilirler.

Madde 34 - (Değişik madde: 31.03.2011-6217 S.K.8. mad)

Siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler.

Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

Madde 17

Memleket dışına çıkartılmalarına karar verilipte pasaport tedarik edemediklerinden veya başka sebeplerden dolayı Türkiye'yi terkemeyenler İçişleri Bakanlığının göstereceği yerde oturmağa mecburdurlar.

Madde 23

17 nci ve 23 üncü maddeler gereğince oturmaya mecbur kılındıkları yerlerden kaçanlar bir aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 25

Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılardan, Türkiye'ye yasal yollardan gelenler buldukları yer valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenler ise giriş yaptıkları yer valiliklerine gecikmeden müracaat ederler.

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 1994,

Madde 4 - (Değişik Madde Rgt:27.01.2006 Rgno: 26062)

Makul olan en kısa süre içerisinde müracaat etmeyenler gecikme nedenlerini açıklamak ve bu konuda yetkili makamlarla işbirliği yapmak zorundadır.

**Mülteci
Misafirhaneleri
Yönetmeliği**
Madde 15

»» Misafirhaneye mülteci ve sığınmacı kabulü Bakanlığın onayı ile olur. Onay alınmadan misafirhaneye mülteci ve sığınmacı alınmaz. Acele hallerde Bakanlığın talimatı ile onay bilahare alınmak üzere misafirhaneye mülteci alınabilir.

Madde 16

»» Mültecilerin ve sığınmacıların misafirhanede barındırılmaları geçicidir. İşlemleri tamamlanarak vizeleri temin edilen mülteciler ve sığınmacılar gidecekleri ülkeye gönderilmek üzere veya Türkiye’de kalmalarına müsaade edilenler ikamet edecekleri il’e gitmek üzere misafirhaneden çıkarılırlar

Madde 29

»» Mülteci ve sığınmacılar, her ne sebeple olursa olsun misafirhaneden izinsiz ayrılamazlar. Şehir içinde yapılacak kısa süreli geziler için il emniyet müdürü gerekli önlemleri almak koşuluyla izin vermeye yetkilidir.

3. ALIKONULMA MERKEZLERİ

3.1. MUAMELE

3.2. KORUMA TEDBİRLERİ

3.3. MADDİ KOŞULLAR

3.4. YÖNETİM VE FAALİYETLER

3.5. PERSONEL

3.6. SAĞLIK HİZMETLERİ

3.7. HASSAS GRUPLARA İLİŞKİN STANDARTLAR

3.1. MUAMELE

3.1.1. İşkence ve Kötü Muamele

3.1.2. Güç Kullanımı

3.1.3. Tecrit

3.1.4. Kısıtlama Araçları

3.1.1. İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE

3.1.1.1. Uluslararası Mevzuat

Hiç kimseye işkence ya da zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulanamaz.

««« *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948*
Madde 5

Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz...

««« *Medeni ve Siyasi Haklar İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1966*
Madde 7

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. maddesinin hükümleri kişinin onuru ile fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunmasını amaçlamaktadır. Taraf devlet tüm bireyleri resmi bir sıfatla, resmi sıfatı dışında ya da hususi sıfatını haiz alarak 7. madde hükümlerine aykırı davranışlarda bulunabilecek kişilere karşı korumaya yönelik yasal ve diğer önlemleri almak zorundadır. 7. madde hükümleri sözleşmenin 10. maddesinin 1. fıkrasında yer alan, " Özgürlüklerinden yoksun bırakılan herkese insanca ve kişinin doğuştan sahip olduğu onura saygı gösterilerek davranılır" ilkesini güvence altına alan pozitif ödevlerle tamamlanmıştır.

««« *İnsan Hakları Komitesi'nin işkence ve zalimane muamele ve cezaların yasaklanmasının ilişkin 20 no'lu genel yorumu, (Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi Madde 7)*
Paragraf 2

7. madde hiç bir sınırlamaya imkan vermemektedir. Bunun yanı sıra Komite Sözleşmenin 4. maddesinde atıfta bulunulan olağanüstü durumlarda dahi 7. madde hükümlerinin yürürlükte kalması gerektiğini ve hükümlerden istisna edilemeyeceğini teyit etmiştir. Komite yine benzer şekilde bir kamu otoritesinin veya üstün emri ile gerçekleştirilen fiiller dahil olmak üzere hiç bir gerekçelendirme yada cezayı hafifletici sebebin 7. maddenin ihlalini haklılaştırmaya yönelik bir gerekçe olarak öne sürülemediğini belirtmektedir.

««« Paragraf 3

Komite alıkonulan ya da tutuklanan kişinin uzun süre hücre hapsinde tutulmasının 7. maddenin ihlaline sebep olabileceğini vurgulamaktadır.

««« Paragraf 6

Paragraf 7 >>>

7. madde kişinin kendi özgür rızası dışında tıbbi veya bilimsel deneylere tabii tutulmasını kesinlikle yasaklamaktadır. Komite taraf devletlerin raporlarında bu konuyla ilgili çok az bilgiye yer verildiğine dikkat çekmektedir. Bu hükmün yerine getirilmesini sağlayacak araçlara ve bu konudaki ihtiyaca daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Komite ayrıca rızasını dile getiremeyecek durumdaki kişiler özellikle alıkonulan ya da gözaltında tutulan kişiler söz konusu olduğunda bu deneyler açısından özel koruma önlemlerinin alınması gerektiğini belirtmektedir. Bu durumdaki kişiler sağlık durumlarına zarar verebilecek herhangi bir tıbbi veya bilimsel deneye maruz bırakılmamalıdır.

Madde 10/1 >>>

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan herkese insanca ve kişinin doğuştan sahip olduğu onura saygı gösterilerek davranılır.

**İşkence ve Diğer
Zalimane, Gayriinsani
Veya Küçültücü
Muamele Veya
Cezaya Karşı Birleşmiş
Milletler Sözleşmesi**

Madde 1 >>>

İşkence; bir kişi üzerinde kasıtlı biçimde uygulanan ve o kişiden yahut üçüncü bir kişiden bir bilgi edinmek yahut itiraf elde etmek; o kişinin ya da üçüncü bir kişinin gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirdiğinden şüphelenilen eylemden ötürü cezalandırmak; ya da o kişiyi ya da üçüncü bir kişiyi korkutmak yahut yıldırımak/sindirilmek için; ya da ayrımcılığın her hangi bir türüne dayanan her hangi bir nedenle, bir kamu görevlisi ya da resmi sıfatla hareket eden başka kimse tarafından bizzat yahut bu kimselerin teşviki ya da rızası yahut bu eylemi onaylaması suretiyle yapılan ve gerek fiziksel gerekse manevi/zihinsel ağır acı ve ıstırap veren herhangi bir eylemdir. Bu, kanuna uygun yaptırımların sadece uygulanmasından doğan ya da bu yaptırımların kendisinde var olan yahut arızı biçimde oluşan acı ve ıstırapı içermez.

Madde 2 >>>

1. Her taraf Devlet kendi egemenliği altındaki ülkelerde işkence fiillerinin işlenmesini önlemek için etkili yasal, idari, yargısal veya diğer tedbirleri alır.
2. Her ne olursa olsun, savaş durumu, savaş tehdidi, iç siyasal karışıklık veya diğer olağanüstü hal gibi her hangi bir istisnai durum, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.
3. Bir amirin veya bir kamu makamının verdiği bir emir, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.

Madde 11 >>>

Her Taraf Devlet, işkence olaylarını önlemek amacıyla, yetkisi altındaki ülkelerde herhangi bir şekilde tutuklanan, nezarete alınan

veya hapsedilen kişilerin tutuklanması ve tabi tutulacağı muamele ile ilgili düzenlemeleri ve bunlara ait sorgulama kurallarını, talimatları, yöntemleri ve uygulamaları sistematik şekilde gözden geçirecektir.

Her Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde 1. maddede tanımlandığı şekilde işkence derecesine varmayan diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza gibi fiillerin, bir kamu görevlisi tarafından veya onun teşviki veya açık veya gizli onayı ile veya resmi sıfatla hareket eden başka şahıs tarafından işlenmesini önlemeyi üstlenecektir. (...)

Madde 16/1

Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulamayacaktır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Madde 37/a

Hiç kimse işkenceye ya da insanlık dışı yahut aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulmayacaktır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Madde 3

Her hangi bir biçimde tutulan veya hapsedilen bir kimse, işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz*. Hiç bir durum, işkenceyi veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezayı haklı göstermek için ileri sürülemez.

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü

Madde 6

Disiplin suçları bakımından bedensel ceza, karanlık bir hücreye konulma ve her türlü zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı ceza verilmesi tamamıyla yasaktır.

Mahpusların Islahı İçin Aşgari Standart Kurallar

Kural 31

İşkencenin ve insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya muamelenin önlenmesi, bir kişinin işkence veya diğer biçimlerde kötü muamele göreceğine dair gerçek bir tehlikenin varlığına inanılan bir ülkeye gönderilmemesi yükümlülüğünü içerir. Bu doğrultuda yasa dışı göçmenler, gizliliği ve diğer ülkelerdeki insan hakları durumlarının tarafsız ve bağımsız analizini garanti eden bir iltica prosedü-

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) Standartları (CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010)

Paragraf 93

* "Zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza" deyimi, tutulmuş veya hapsedilmiş bir kimseyi geçici veya sürekli olarak her hangi bir doğal duyumunu kullanılmaktan veya bulunduğu yer ve zamanın farkında olmaktan yoksun bırakma da dahil, fiziksel veya ruhsal bütün istismar edilme hallerine karşı mümkün olan en geniş ölçüde koruyacak bir biçimde yorumlanır.

rüne (veya diğer bir ikamet prosedürüne) kolayca erişebilmeli ve geldiği ülke veya üçüncü bir ülkeye gönderilme durumunda kötü muamele riskinin bağımsız bir değerlendirmesi yapılmalıdır. CPT, bazı ülkelerde iltica başvurusunda bulunmak için sürenin yasalarla, ülkeye veya bir gözetli kurumuna varıştan sonraki birkaç gün ile kısıtlanmasından ve son günden sonra yapılan başvuruların dikkate alınmamasından kaygı duymaktadır. Bu tür bir yaklaşım kişilerin, işkence veya diğer biçimlerde kötü muameleye maruz kalmaları yönünde ciddi tehlike barındıran bir ülkeye gönderilmeleri olasılığını artırır.

Paragraf 95

4 Mayıs 2005 tarihinde Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen zorla iade ile ilgili yirmi yönergeye göre, ülkeden çıkarma emri her vaka için ayrı, ulusal yasa ve prosedürleri izleyen ve uluslararası insan hakları yükümlülüklerine uygun bir karara dayanılarak düzenlenmelidir. Ülkeden çıkarma emri, ilgili kişiye yazılı olarak elden verilmelidir. Ayrıca, emre karşı daha yüksek bir makama başvurma olasılığı bulunmalı ve sınır dışı etme işlemi, temyiz kararından önce gerçekleştirilmemelidir. Prosedürün bu aşamasında da bir avukat ve bir tercümanın yardımı temin edilmelidir.

Paragraf 96

Üçüncü olarak, kişilerin özgürlüklerinden bir resmi makam tarafından yoksun kılındıkları yerler konusunda CPT, kötü muamele gördüğünü ileri süren kişideki tüm yaralanma belirtilerinin, söz konusu kişi tarafından verilen ilgili ifadelerin ve ilgili doktor (kişinin ifadesi ve gözlenen zedelenme arasındaki tutarlılık derecesine ilişkin) bulgularının, doktor tarafından bu amaçla tasarlanmış bir forma gereken şekilde kaydedilmesini sürekli tavsiye etmektedir. Kötü muamelenin meydana geldiğine inanmak için sebepler bulunduğunda benzer türde bir kayıt, belirli bir suçlama olmasa bile tutulmalıdır. Bir doktorun, söz konusu kişinin ileri sürdüğü kötü muamele suçlamaları ile tutarlı (veya bir suçlama olmasa bile kötü muameleyi açıkça gösteren) her yaralanma vakası için kayıt tutmasını sağlamak amacıyla prosedürler geliştirilmeli ve bu kayıtlar, mahkeme veya savcılık makamlarının dikkatine sistematik olarak sunulmalıdır.

**BMMYK Yürütme
Komitesi Kararları,
No: 22 (XXXII)
-1981, Kitlesele
Sığınma Durumunda
Sığınmacıların
Korunması**

Paragraf 2

Bu nedenle, sığınma talepleri geçici olarak kabul edilmiş olan sığınmacılara kesin bir çözüme yönelik düzenlemelerin yapılmasını beklediği sırada aşağıdaki minimum temel insani standartlara uygun olarak davranılması çok önemlidir... (d) bu tür kişilere, trajik durumları sebebiyle özel anlayış ve sempati gerektiren kişiler ola-

rak yaklaşılmalıdır ve bu kişiler zalimce, insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleye maruz bırakılmamalıdır;

İşkence veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezanın yasaklanması, bir kişinin gönderileceği ülkede işkence veya kötü muameleye maruz kalma riskiyle karşılaşma ihtimalinin söz konusu olduğu durumlarda kişinin o ülkeye gönderilmemesi yükümlülüğünü de kapsamaktadır.

3.1.1.2. Ulusal Mevzuat

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan onuruyla bağdaşmayan bir ceza veya muameleye tabi tutulamaz.

«« Türkiye Cumhuriyeti
Anayasası
Madde 17/3

1. Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanması yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
2. Suçun;
  - a. Çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye ya da gebe kadına karşı,
  - b. Avukata veya diğer kamu görevlisine karşı görevi dolayısıyla, işlenmesi hâlinde, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
3. Fiilin cinsel yönden taciz şeklinde gerçekleşmesi hâlinde, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
4. İşkence suçunun işlenişine iştirak eden diğer kişiler de kamu görevlisi gibi cezalandırılır.
5. Bu suçun ihmali davranışla işlenmesi halinde, verilecek cezada bu nedenle indirim yapılmaz.

«« Türk Ceza Kanunu
Madde 94

1. İşkence fiilleri, mağdurun;
  - a. Duyularından veya organlarından birinin işlevinin sürekli zayıflamasına,
  - b. Konuşmasında sürekli zorluğa,
  - c. Yüzünde sabit ize,
  - d. Yaşamını tehlikeye sokan bir duruma,
  - e. Gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğunun vaktinden önce doğmasına

«« Türk Ceza Kanunu
Madde 95

Neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, yarı oranında artırılır.

2. İşkence fi illeri, mağdurun;
  - a. İyileşmesi olanağı bulunmayan bir hastalığa veya bitkisel hayata girmesine,
  - b. Duyularından veya organlarından birinin işlevinin yitirilmesine,
  - c. Konuşma ya da çocuk yapma yeteneklerinin kaybolmasına,
  - d. Yüzünün sürekli değişikliğine,
  - e. Gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğunun düşmesine,

Neden olmuşsa, yukarıdaki maddeye göre belirlenen ceza, bir kat artırılır.

3. İşkence fi illerinin vücutta kemik kırılmasına neden olması hâlinde, kırığın hayat fonksiyonlarındaki etkisine göre sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
4. İşkence sonucunda ölüm meydana gelmişse, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

3.1.2. GÜÇ KULLANIMI

3.1.2.1. Uluslararası Mevzuat

Kurum görevlileri mahpuslarla ilişkileri sırasında meşru müdafaa, kaçma teşebbüsü, yasaya veya hukuki düzenlemelere dayanan bir emre aktif veya pasif direnme halleri dışında zor kullanamazlar.

«« Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar

Kural 54(Bkz ACK Kural 66/6)

1. Zora başvuran görevliler kesinlikle gerekli olandan daha fazla zor kullanamazlar; zor kullanmaları halinde olayı derhal kurum yöneticisine bildirirler.
2. Saldırgan mahpusları tutabilmeleri için hapisane görevlilerine özel olarak fiziksel eğitim verilir.
3. Mahpuslarla doğrudan irtibat halinde çalışan görevliler, özel durumlar dışında, silah taşıyamazlar. Ayrıca, silah kullanma konusunda kendilerine eğitim verilmemiş olan görevlilere hiçbir koşulda silah verilemez.

Güç kullanımı konusunda aşağıdaki hususlar hakkında şartları da içeren ayrıntılı kurallar bulunmalıdır:

«« Avrupa Cezaevi Kuralları

Kural 5

- a. Kullanılabilecek gücün değişik biçimleri,
- b. Her bir güç çeşidinin kullanılabileceği koşullar,
- c. Farklı güç biçimlerini kullanmaya yetkili personelin kimlerden oluştuğu,
- d. Herhangi bir biçimin kullanılması için gerekli olan yetki düzeyinin ne olduğu ve
- e. Güç kullanıldıktan sonra hazırlanması gereken raporlar.

1. Kolluk kuvvetlerinin mensupları ancak istisnai durumlarda cezaevi içindeki mahpuslara müdahale etmelidir.
2. Ulusal mevzuatta herhangi bir düzenleme bulunmadığı hallerde cezaevi idaresi ve kolluk kuvvetleri arasında resmi bir protokol yapılmalıdır.
3. Bu protokol şu hususlarda kurallar getirmelidir:
  - a. Diğer kolluk kuvvetlerinin bir çatışmanın çözümü için hangi koşullarda cezaevine girebileceği,
  - b. Kolluk kuvvetlerinin cezaevi içerisindeyken sahip olacakları yetkinin sınırları ve bunların cezaevi müdürüyle ilişkileri
  - c. Kolluk kuvveti mensuplarının kullanabilecekleri güç biçimleri,
  - d. Her bir güç biçiminin hangi koşullarda kullanılabileceği,
  - e. Herhangi bir güç biçiminin kullanılması için gerekli olan yetki düzeyi ve
  - f. Güç kullanıldıktan sonra doldurulması gereken raporlar

«« Kural 67

**Özgürlüğünden
Yoksun Bırakılan
Küçüklerin Korunması
İçin Kurallar**

Kural 64

- » Kısıtlama ve zor kullanma yöntemleri ancak kanunda ve huku-ki düzenlemelerde açıkça belirtilip yetki verildiği ve diğer bütün denetim metotları tüketilip de sonuç alınmadığı istisnai hallerde kullanılabilir. Bu yöntemler, küçükleri aşağılamadan ve onurlarını kırmadan, sadece zorunlu hallerde ve mümkün olan en kısa süre için kullanılabilir. Bu yöntemlere küçüğün kendisini veya başkalarını yaralamasını veya ciddi bir biçimde maddi zarar vermesini engellemek için, idari amirin emriyle başvurulabilir. Bu gibi durumlarda müdür ilk önce sağlık personeline ve diğer ilgili personele danışır ve durum hakkında en yüksek idari makama bilgi verir.

Kural 65

- » Küçüklerin tutulduğu yerlerde personelin silah taşınması ve kullanması yasaklanmalıdır.

**Kolluk Görevlilerinin
Zor ve Silah
Kullanmalarına Dair
Temel İlkeler**

İlke 9

- » Kolluk görevlileri kendilerinin ve başkalarının öldürülmesine veya ağır bir biçimde yaralanmalarına yönelik yakın bir tehlikeye karşı müdafaa halleri ile yaşama karşı ağır bir tehdit içeren ağır nitelikteki özel suçların işlenmesini önlemek, bu tür bir tehlike gösteren veya emirlere direnen bir kimseyi yakalamak veya böyle bir kimsenin kaçmasını önlemek amacı dışında ve bu amaçları gerçekleştirmek için daha hafif yöntemler yetersiz kalmadıkça başkalarına karşı silah kullanamazlar. Her durumda sadece yaşamı korumak için kesinlikle kaçınılmaz olduğu zaman öldürmeye yönelik silah kullanılabilir.

İlke 15

- » Kolluk görevlileri kurum içinde güvenliğin ve düzenin sürdürülmesi için gerekli olmadıkça veya kişisel güvenlikleri tehdit edilmedikçe, hapsedilen kişilerle olan ilişkileri sırasında zor kullanamazlar.

İlke 16

- » Kolluk görevlileri, kurum içinde güvenliğin veya başkalarını yakın bir ölüm veya ciddi surette yaralanma tehlikesine karşı savunma halleri dışında veya dokuzuncu prensipteki tehlikeliliği gösteren mahpus ya da tutulmuş kimsenin kaçmasını önlemek için kesinlikle gerekli olmadıkça, mahpus veya tutulmuş kimselere karşısında silah kullanamazlar.

**BM Genel Kurulu'nun
17 Aralık 1979 tarih
ve 34/169 sayılı
kararı ile kabul edilen
Kolluk Görevlileri için
Davranış Yönetmeliği**

- » Kolluk görevlileri ancak ve ancak çok zorunlu hallerde ve görevlerinin yerine getirilmesinin bir gereği olarak zor kullanabilirler.

Diğer mahpusların, gardiyanların ve mahpusun kendisinin güvenliğinin sağlanması, fiziksel ve ruhsal güvenliğinin sağlanması için tıbbi ilkeler gereğince zorunlu olan ve fiziksel veya zihinsel hasara yol açmayacak uygulamaların dışında sağlık personelinin özellikle hekimlerin mahpusun baskı altına tutulmasına neden olacak bir uygulamaya katkıda bulunması tıp etiği ilkelerine aykırıdır.

Son olarak CPT, göç nedeniyle gözaltında bulunanların sınır dışı edilmeleri sırasında baskı yöntemlerine başvurulduğu konusunda bazı ülkelerden rahatsız edici bildirimler aldığını belirtmek zorundadır. Bu raporlar özellikle dövme, bağlama, ağzını tıkama ve söz konusu kişinin onayı dışında sakinleştirici verme iddialarını içermektedir.

CPT bir devletin topraklarında kalmaya kararlı bir yabancı ülke vatanı ile ilgili bir sınır dışı kararını uygulamanın zor bir işlem olduğunu kabul etmektedir. Kolluk kuvvetleri zaman zaman böyle bir kararı uygulamak konusunda güç kullanmak zorunda kalabilirler. Ancak kullanılacak güç mantık sınırları içinde gerekli olandan fazla olmamalıdır. Haklarında sınır dışı kararı bulunan kişilerin bir ulaşım aracına binmelerini sağlamak veya binmedikleri için cezalandırmak amacıyla fiziksel olarak saldırıya uğramaları hiç bir şekilde kabul edilemez. Komite ayrıca bir kişinin ağzının tıkanmasının son derece tehlikeli bir uygulama olduğuna dikkat çekmektedir.

CPT haklarında sınır dışı kararı bulunan kişilere ancak tıbbi bir karara dayanarak ve tıbbi etiğe uygun olarak ilaç verilmesi gerektiğini de vurgulamak ister.

3.1.2.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

««« *Mahpus ve Tutsakların İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezaya Karşı Korunması Konusunda Sağlık Personelinin ve Özellikle Hekimlerin Rolüne Dair Tıp Etiği İlkeleri*

Prencip 5

««« *Avrupa İşkence Önleme Komitesi Standartları*

Paragraf 35

««« *Paragraf 36*

3.1.3.1. Uluslararası Mevzuat

Mahpuslara Uygulanacak Muameleye Dair Temel Prensipler

Prensip 7

- » Hücrede tecridin bir ceza yöntemi olarak kullanılmasına son verme ya da kullanımının sınırlandırılmasına ilişkin gayret gösterilmeli ve teşvik edilmelidir.

Avrupa Cezaevi Kuralları

Kural 43/2

- » Doktor veya bir doktora bağlı çalışan hemşire özellikle hücre hapsi koşullarında tutulan mahpusu dikkatle izlemeli, bu tür mahpusları günlük olarak ziyaret etmeli ve bu mahpusların veya cezaevi görevlilerinin talep etmesi halinde mahpusa acilen tıbbi destek ve tedavi sağlamalıdır.

Kural 43/3

- » Doktor bir mahpusun fiziksel ya da ruhsal sağlığının hapis halinin devamı veya hücre hapsi de dâhil hapsedilme koşulları nedeniyle ciddi risk altına girmesi halinde durumu cezaevi müdürüne bildirmelidir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. maddesine ilişkin 20 No'lu Genel Yorumu

Paragraf 44

- » Gözaltı ya da cezaevindeki kişilerin uzun süreli olarak tecride tabi tutulmaları, işkence suçunu ortaya çıkarabilir.

BM İnsan Hakları Komisyonu Karar no: 2003/38

Paragraf 14

- » Tam bir tecrit altında tutulma, kişilerin işkence ve kötü muamele görme riskini arttırmaktadır ve tecridin kendisi zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele suçunu oluşturabilir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (2 No'lu Genel Rapor)

Paragraf 56

- » Nedeni ne olursa olsun (disiplin, 'tehlikeli' veya 'sorun yaratan' davranış, ceza soruşturmasının gerekleri ya da kişilerin kendi talebiyle) tek başına tutulan mahpuslara özel önem verilmelidir.

Oranılık ilkesine göre, olayın gereklilikleri ile ilgili kişi için son derece zararlı sonuçlar doğurabilecek olan tek başına tutma- türü bir rejim arasında bir denge kurulmalıdır. Belli koşullarda insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele olabilen tek başına tutmanın her türü, her durumda, mümkün olduğunca kısa süreli olmalıdır.

Bu tür bir uygulamanın talep üzerine yapılması durumunda, söz konusu mahpus ya da bu mahpus adına bir cezaevi görevlisi bir hekim talebinde bulunduğu anda hekimin, mahpusun muayenesi için gecikmeden çağırılması temel bir güvencedir. Mahpusun fiziksel ve ruhsal durumunu ve gerekirse devam etmekte olan tek başına tutma uygulamasının öngörülebilir sonuçlarını da içeren muayene bulguları, ilgili makamlara gönderilmek üzere yazılı olarak ifade edilmelidir.

...Güvenlik sebebiyle ya da düzensiz göçmenin kendi güvenliği için bir önlem olarak tecrit uygulanmasının söz konusu olduğu durumlarda, bu uygulamalar etkili tedbirler alınarak gerçekleştirilmelidir. İlgili kişiye kendisine yönelik alınan önlemlerin sebepleri bildirilmeli, önlemler alınmadan önce kişiye konuyla ilgili görüşünü belirtme imkânı sağlanmalı ve kişiye uygun bir merci önünde alınacak önleme itiraz etme imkânı sağlanmalıdır.

«« Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (19 no'lu Genel Rapor) / (CPT) Standartları (CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010)

Paragraf 88

3.1.3.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

3.1.4.1. Uluslararası Mevzuat

*Mahpusların Islahı
İçin Asgari Standart
Kurallar
Kural 33*

- » Kelepçe, zincir, demir ve dar gömlek gibi kısıtlama araçları, bir cezalandırma vasıtası olarak hiçbir zaman kullanılamaz. Ayrıca zincir ve demir kısıtlamak için kullanılamaz. Aşağıdaki haller dışında, diğer kısıtlama araçları da kullanılamaz:
- a) Mahpusun yargısal veya idari bir makam önüne getirildiği zaman çıkarılması koşuluyla, nakil sırasında kaçmasına karşı bir önlem olarak kullanılması;
  - b) Sağlık görevlisinin talimatı doğrultusunda sağlık sebepleriyle;
  - c) Kullanılan diğer yöntemlerin başarısız kalması halinde, bir mahpusun kendisini veya başkasını yaralamasını veya bir mala zarar vermesini önlemek amacıyla, kurum müdürünün talimatıyla; bu durumda kurum müdürü en az bir kez sağlık görevlisine danışır ve yüksek idari makamlara durumu bildirir.

Kural 34

- » Kısıtlama araçlarının kullanılma tarzı ve yöntemi hakkında hapishane merkezi idaresi karar verir. Bu tür araçlar, kesinlikle gerekli olduğundan daha uzun bir süre kullanılamaz.

*Özgürlüğünden
Yoksun Bırakılan
Küçüklerin Korunması
İçin Kurallar
Kural 63*

- » Aşağıda 64. kuralda belirtilen durumlar hariç, herhangi bir amaçla kısıtlama ve zor kullanma yöntemlerinin kullanılması yasaktır.

Kural 63

Kural 64

- » Kısıtlama ve zor kullanma yöntemleri ancak kanunda ve hukuki düzenlemelerde açıkça belirtilip yetki verildiği ve diğer bütün denetim yöntemleri tüketilip de sonuç alınmadığı istisnai hallerde kullanılabilir. Bu yöntemler, küçükleri aşılamadan ve onurlarını kırmadan, sadece zorunlu hallerde ve mümkün olan en kısa süre için kullanılabilir. Bu yöntemlere küçüğün kendisini veya başkasını yaralamasını ve ciddi biçimde maddi zarar vermesini engellemek için, idari amirin emri ile başvurulabilir. Bu gibi durumlarda müdür ilk önce sağlık personeline ve diğer ilgili personele danışır ve durum hakkında en yüksek idari makama bilgi verir.

*Avrupa Cezaevi
Kuralları
Kural 68/4*

- » Kısıtlama araçlarının kullanım şekilleri yasayla belirlenmelidir.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (2
No'lu Genel Rapor, 53.
Paragraf)*

- » Cezaevi personeli bazen şiddete başvuran tutuklu ve hükümlülere kontrol altına almak için güç kullanmak ve istisnai durumlarda fiziksel olarak kısıtlayıcı gereçler kullanmak durumunda kalabilir. Bunlar, mahpusların kötü muamele görme olasılığı açısından yüksek riskli durumlardır ve bu yüzden özel önlemler alınmasını gerektirir.

Üzerinde herhangi bir biçimde güç kullanılan tutuklu ve hükümlüler, hemen muayene edilme ve gerekirse bir hekim tarafından tedavi edilme hakkına sahip olmalıdır. Söz konusu muayene tıp uzmanı dışındaki personelin duyamayacağı ve tercihen göremeyeceği bir biçimde yapılmalı ve yapılan muayenenin sonuçları (mahkûmun konuyla ilgili ifadesi ve hekimin bulguları dâhil) resmi olarak kaydedilmeli ve isterse mahkuma verilmelidir. Fiziksel kısıtlama araçlarının kullanıldığı nadir durumlarda, mahpus sürekli ve gerektiği biçimde gözlem altında tutulmalıdır.

Ayrıca söz konusu kısıtlama araçları mümkün olan en kısa sürede çıkarılmalıdır; bu aletler ceza olarak kullanılmamalı veya kullanım süresi uzatılmamalıdır. Son olarak bütün vakalar kaydedilmelidir.

3.1.4.2. Ulusal Mevzuat

Bu Yönetmelik ile Misafirhane İç Hizmet Yönergesinde belirtilen kurallara uymayan, misafirhane düzenini bozan veya ülkenin emniyeti için tehlike sayılabilecek tutum ve davranışlarda bulunan mülteciler ve sığınmacılar hakkında mahallince gerekli tedbir alınarak durumları Bakanlığa bildirilir ve Bakanlıkça haklarında gerekli karar verilir

*Mülteci
Misafirhaneleri
Yönetmeliği*

Madde 31

3.2. KORUMA TEDBİRLERİ

3.2.1. Alıkonulma Kararının Yargı Denetimi

3.2.2. Avukat, BMMYK Ofisleri, Sivil Toplum Kuruluşları ve Hukuki Danışmanlara Erişim Hakkı

3.2.3. Kayıtlar

3.2.4. Tutulanların Bilgilendirilmesi

3.2.5. İzleme, Denetim ve Raporlama

3.2.6. Disiplin Prosedürleri

3.2.7. Şikâyet Prosedürleri

3.2.8. Tutulanların Kategorilere Ayrıştırılması

3.2.1. ALIKONULMA KARANIN YARGI DENETİMİ

3.2.1.1. Uluslararası Mevzuat

3. *Bu Sözleşme'ye Taraf her Devlet:*

- (a) Bu Sözleşme ile tanınan hakları ve özgürlükleri ihlal edilmiş olan her şahsın, bu ihlal resmi sıfatla görev yapan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa bile, etkin şekilde telafi edilmesini güvence altına almakla;
- (b) Böyle bir telafi talebinde bulunan herkesin haklarının yetkili yargı, yürütme ya da yasama organlarınca ya da Devletin yasal sisteminde öngörülen başka bir yetkili organ tarafından karara bağlanmasını ve yargısal telafi olanaklarının sağlanmasını güvence altına almakla;
- (c) Bu hukuki yollardan sağlanan kararların yetkili organlarca uygulanmasını güvence altına almakla yükümlüdür.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1966

Madde 2/3

Yakalanma ya da tutuklanma yoluyla özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin, mahkemenin gecikmeksizin tutuklamanın yasallığı konusunda karar vermesini ve yakalamanın yasal olmaması halinde, salıverilmesini kararlaştırması için mahkemeye başvurma hakkı vardır.

Madde 9/4

İş bu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.

Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme, 1950

Madde 5/3

(4) Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin hukuka uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.

Madde 13

**BM Herhangi bir
Biçimde Tutulan
veya Hapsedilen
Kişilerin Korunması
İçin Prensipler Bütünü
1988**

Madde 4

» Her türlü tutma veya hapsedme kararı ve tutulan veya hapsedilen bir kimsenin insan haklarını her hangi bir biçimde etkileyen bütün tedbirler... yargısal veya diğer bir makamın etkili denetimine tabi tutulur.

Madde 9

» Bir kimseyi gözaltına alan, o kimseyi tutan veya olayı soruşturan görevliler, sadece hukuken kendilerine verilmiş olan yetkileri kullanırlar ve bu yetkilerin kullanılması yargısal veya diğer bir makamın denetimine tabi tutulur.

Madde 11/1

» Kendisine bir yargı makamı veya diğer bir makam tarafından hemen dinlenmesi için etkili bir imkan verilmeyen bir kimse gözaltında tutulu bırakılamaz...

Madde 11/3

» Yargısal veya diğer bir makam, kişinin alıkonulmasına devam edilmesinin gerekli olup olmadığını incelenmesi için yetkilendirilmelidir.

Madde 32/1

» Tutulan bir kimse veya avukatı iç hukuka göre her zaman, alıkoymanın hukuka uygunluğuna itirazda bulunma hakkına ve tutma veya alıkoyma hukuka uygun değilse hemen salıverilmesini sağlamak için yargısal veya diğer bir makama başvurma hakkına sahiptir.

Madde 32/2

» Bu prensibin birinci fıkrasında belirtilen prosedürler, süratli bir biçimde görülebilecek basit prosedürler olmalı ve yeterli maddi imkâna sahip olmayan alıkonulmuş kişilerden işlemler için masraf alınmamalıdır. . Bir kimseyi alıkoyma makamlar, makul olmayan bir gecikmeye sebebiyet vermeden bu kimseyi alıkoymanın hukuka uygunluğunu denetleyen makamının önüne çıkarmalıdır

**İnsan Hakları
Komitesi'nin 8 No'lu
Genel Raporu, Kişi
Özgürlüğü ve Güvenlik
Hakkı, (Medeni ve
Siyasi Haklara İlişkin
Uluslararası Sözleşme,
Madde 9)**

» Sözleşmenin kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkı ile ilgili 9. Maddesinin 1. fıkrası taraf devletler tarafından kısıtlı bir biçimde anlaşılakta ve bu yüzden taraf devletlerin raporlarında konuyla ilgili verdiği bilgiler yetersiz kalmaktadır. Komite gerek ceza davaları sebebiyle gerek ruh hastalığı, serserilik, madde bağımlılığı, eğitim amaçlı uygulamalar, göç kontrolü gibi diğer sebeplerle kişilerin özgürlüğünden yoksun kılındığı durumların tamamında 1. Fıkranın uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. 9. Maddenin bazı hükümlerinin (2. fıkranın bir bölümü ve 3 fıkranın tamamı) yalnızca hakkında ceza kovuşturması yürütülen kişiler için uygulanabilir olduğu doğrudur.

Ancak geri kalan kısmı özellikle 4. fıkra ile teminat altına alınan güvence, (mahkemenin gecikmeksizin tutuklamanın yasallığı konusunda karar vermesinin sağlanması) tutuklanarak veya gözaltında tutularak özgürlüğünden mahrum bırakılan tüm kişilere uygulanacaktır. Ayrıca 2. maddenin 3 fıkrası gereğince taraf devletler kişinin sözleşmede tanınan özgürlüklerinin ihlal edildiğini beyan etmesi durumunda etkili telafi imkânının sağlanmasını güvence altına almak zorundadır.

Çalışma grubu, komisyona devletlerin keyfi alıkoymanın ya da en azından keyfi alıkoymaların olumsuz sonuçlarının önlenmesi konusunda etkili olduğu görülen hakim önüne çıkarma emri hakkını bir kişi hakkı olarak yasalarına dahil etmelerini tavsiye eder.

««« *Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubunun Raporu E/CN.4/1996/40 Tavsiyeler*
Paragraf 124/4

c) Başvuru ve inceleme işlemleri önemsiz bir formalite olmama-
lı, etkili bir niteliğe sahip olmalıdır. Bu işlemler 3 farklı türdedir.
(i) özel bir süreçten sonra doğrudan alıkoyma kararının hakim tarafından incelenmesi; (ii) ilk alıkoyma kararını alan merciler önünde yapılan inceleme; (iii) Bir genel mahkemeye veya özel mahkemeye başvurma hakkı. Birbirinden bağımsız olsun ya da birarada olsun bu işlemlerin etkili ve sonuç odaklı olması için çaba gösterilmelidir. Eğer bu şartlar mevcut değilse, bir hakim veya özel mahkeme önünde bağlayıcı bir duruşma gerçekleştirilmelidir.

««« *Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubunun Raporu E/CN.4/1998/44*
Paragraf 33

Çalışma grubu gözaltının keyfi olup olmadığına karar verirken yabancı uyruklu kişilerin aşağıda belirtilen güvencelerin bir kısmından veya tamamından faydalanıp faydalanmadığını göz önünde bulundurur.

««« *Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubunun Raporu, Tartışma No. 5, (Göçmenlere ve Sığınmacılara İlişkin Durum) E/CN.4/1999/63,*
Paragraf 69

Güvence 3: İdari gözaltının mevzuata göre hukuka uygunluğuna karar verilmesi şu gerekçelerin yerine getirilmesini öngörür:

- İlgili kişi doğrudan veya en kısa süre içinde hakim veya yetkinlik, bağımsızlık ve tarafsızlık güvencelerini karşılayan bir makam önüne çıkarılır.
- Alternatif olarak, bir hakime veya bu nitelikte bir merciyeye başvuru imkanı sağlanır.

**Keyfi Gözaltılara Dair
Çalışma Grubunun
Raporu, A/HRC/13/30,
2010**

Paragraf 61

- » Diğer güvenceler, kişinin alıkonulacağı azami sürenin kanunla belirlenmesini ve bu sürenin dolması halinde kişinin doğrudan salıverilmesini öngörür. Alıkoyma kararı bir hakim tarafından verilir yada hakim tarafından onaylanır ve her münferit alıkoyma dosyası için sadece idari inceleme değil otomatik ve düzenli olarak adli inceleme de yapılır. İnceleme sadece kabul edilebilirliğe dair incelemeleri veya diğer ikinci derece incelemeleri değil alıkoymanın hukuka uygunluğuna ilişkin incelemeleri de kapsar. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 9. maddesinin 4. fıkrasında yer alan usule ilişkin güvenceler alıkonulan kişinin alıkonulmanın hukuka uygunluğuna mahkeme önünde itiraz etme hakkından faydalanmasını öngörür. Adli inceleme için belirlenen süre sınırlamasını fazla sayıda kayıt dışı göçmenin istisnai olarak ülke sınırlarına girdiği acil durumlarda uygulanmalıdır.

**Keyfi Gözaltılara Dair
Çalışma Grubunun
Raporu, Tartışma No.
5, (Göçmenlere ve
Sığınmacılara İlişkin
Durum), Ek II, E/
CN.4/2000/4**

İlke 3

İlke 6

- » Gözaltında tutulan tüm sığınmacı ve göçmenlerin gecikmeden adli veya diğer bir makam önüne çıkarılması zorunludur.
- » Karar yeterli sorumluluk düzeyine ve kanunla belirlenmiş hukuki kriterlere sahip, usule uygun olarak yetkilendirilmiş bir makam tarafından verilmelidir.

**Keyfi Gözaltılara Dair
Çalışma Grubunun
Sonuç ve Tavsiyeleri,
E/CN.4/2004/3, 2004**

Paragraf 75

- » Yabancıların ülkeden sınır dışı edilmesine ilişkin idari alıkonulma kararları için etkin bir etkili bir yargı yolu sağlanmalıdır. Göçmenlikle ilgili sebepler yüzünden alıkonulan kişilere sınır dışı edilmeden önce alıkonulmasının meşruiyetine bir mahkeme tarafından karar verilmesini talep etme imkânı sağlanmalıdır.

Paragraf 85

- » Çalışma grubu alıkoymanın hukuka uygunluğunu denetleme hakkını, hakim önüne çıkarılmayı talep etme hakkının, umumi mahkemelerin yetkisiyle her koşulda güvence altına alınması gereken kişisel bir hak olarak görür.

Paragraf 86

- » Kişilerin yasal güvence sağlanmaksızın alıkoyma uygulandığı, sürgün edildiği veya geri gönderildiği durumlarda, alıkoyma uygulamasının devam etmesi ve devamında sınır dışı etmenin söz konusu olması ilkesel olarak keyfi bir uygulama olarak göz önünde bulundurulacaktır. Yasadışı göçmenlere ve sığınmacılara ilişkin verilecek alıkoyma kararları alıkoymanın uluslararası hukuk normları ve yukarıda bahsedilen ilke ile uyumlu olduğunun ve zorunlu bir uygulama olduğunun teyit edilmesi için bir mahkeme veya yetkili, bağımsız ve tarafsız bir kurul tarafından incelenmelidir.

İnsan Hakları Komisyonu ilgili devletleri uluslararası yükümlülükleri gereğince tutuklama veya alıkoyma sonucunda özgürlüğünden mahrum bırakılan tüm kişilerin haklarına saygı göstermeleri ve geliştirmeleri konusunda teşvik eder. Mahkemenin alıkoymanın hukuka uygun olup olmadığını derhal incelemesi ve alıkoyma hukuka uygun değilse kişinin salıverilmesine hükmetmesi için, kişilerin mahkeme önünde işlem yapabilme hakkına sahip olmasının sağlanması gerekmektedir.

«« BM İnsan Hakları Komisyonu Önergesi: 2004/39, 'Keyfi Alıkoyma', 2004 Paragraf 3(c)

Hükümler tüm alıkonulan kişilere alıkoymanın hukuka uygunluğu- nu sorgulama imkânını vermelidir. Bu işlemler hızlı bir şekilde gerçekleştirilmez.

«« İnsan Hakları Komisyonu İşkence Özel Raportörü Raporu, E/ CN.4/2003/68 Paragraf 26 (i)

Gözetim altında tutulan yasa dışı göçmenler, adli bir kurum tarafından zamanlı bir şekilde verilen özgürlüklerinden yoksun kılınma kararının yasallığını anlamalarına olanak tanıyan etkin bir yasal çözümden faydalanmalıdır. Bu mahkeme kararı, yeterli olanakları bulunmayan kişiler için ücretsiz olması kaydıyla, yasal yardım eşliğinde sözel olarak ve (gerekliyse) tercüman aracılığıyla bildirilmelidir. Tutukluluk halinin devam etmesi gereği, bağımsız bir merci tarafından düzenli aralıklarla gözden geçirilmelidir.

«« Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) 19. Genel Raporu, CPT/Inf (2009) 27, 2009/(CPT) Standartları (CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010 Paragraf 86

Eğer tüm idari alıkoymaların doğrudan ortadan kaldırılması mümkün değilse, devletler özgürlüğünden yoksun kılma durumlarında göçmenlerin insan haklarına saygı gösterilmesi için gereken önlemleri almalıdırlar...

«« BM Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörü (Gabriela Rodriguez Pizarro) Raporu, E/CN.4/2003/85, Tavsiyeler Paragraf 75

...Alıkoyma kararı yalnızca bir yetkili tarafından verilmelidir. İdari bir dava sebebiyle veya kamu güvenliği sebebiyle alıkoymalar söz konusu olduğunda özgürlüğünden mahrum bırakılan tüm kişilerin alıkonulmalarının hukuka uygunluğu konusunda karar verilebilmesi için bir mahkeme önüne çıkarılma hakkı olmalıdır...

«« Paragraf 75 (c)

(g) sınır dışı etme esnasındaki alıkoymalara kanuni bir sınırlamanın olması ve hiçbir koşulda alıkoymanın belirsiz olmamasının sağlamak... alıkoyma kararları özdevimli bir şekilde düzenli aralıklarla şeffaf yasama ölçütlerine dayanılarak incelenmelidir.

(h) alıkoymanın hukuka uygulunun denetlenmesi hakkını veya sığınma hakkı gibi diğer hakları sınırlayan alıkoyma faaliyetleri ve yakalama mekanizmalarını uygulamaktan kaçınmak...

**BMMYK Yürütme
Komitesi, 44
(XXXVII)-1986,
Mültecilerin ve
Sığınmacıların
Alıkonulması 1986**
Paragraf (e)

» Mülteciler ve sığınmacılarla ilgili olarak alınan alıkonulma önlemlerinin yargısal veya idari anlamda gözden geçirilmesini önermiştir;

**BM Mülteciler
Yüksek Komiserliği,
Sığınmacıların
Alıkonulmasına İlişkin
Uygulanacak Ölçüt ve
Standartlar Hakkında
Gözden Geçirilmiş
Kılavuz, Şubat 1999,
1. Kılavuz**
Kılavuz İlke 5

» Gözaltına alınan sığınmacılara, aşağıda belirtilen asgari düzeydeki usule ilişkin güvenceler sağlanmalıdır... (iii) Alıkoymayı gerçekleştiren merciden bağımsız adli veya idari bir kurulun kararı gözden geçirmesi. Bunu, gözaltının devamının gerekliliğiyle ilgili düzenli aralıklarla gerçekleştirilecek sığınmacının veya temsilcisinin de katılma hakkının olduğu incelemeler takip etmelidir.

3.2.1.2. Ulusal Mevzuat

**Türkiye Cumhuriyeti
Anayasası**
Madde 19 (Değişik:
3/10/2001-4709/4 md.)

» Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

3.2.2. AVUKAT, BMMYK OFİSLERİ, SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE HUKUKİ DANIŞMANLARA ERİŞİM

3.2.2.1. Uluslararası Mevzuat

...Tutulan bir kimse, kendini bizzat savunma veya hukuken öngörülen usule göre avukattan yardım alma hakkına sahiptir.

««« *Her Hangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü, 1988*

İlke 11/1

Kendisini gözaltına alan, tutan ve hapseden yetkililerin kullandığı dili yeterli ölçüde anlamayan veya konuşamayan bir kimse .... tutuklamaya ilişkin bilgileri anlayabileceği bir dilde edinme ve gözaltına alınmasından sonra hakkında yapılan hukuki muamelelerle ilgili olarak gerekiyorsa ücretsiz olarak bir çevirmenin yardımından yararlanma hakkına sahiptir.

««« İlke 14

Tutulan bir kimse bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkına sahiptir. Yetkili makam tutulan kimseyi bu hakka sahip olduğu konusunda bilgilendirir ve bu hakkı kullanabilmesi için kendisine makul kolaylıklar sağlar.

««« İlke 17/1

(2) Tutulan bir kimsenin kendi seçtiği bir avukatı bulunmuyorsa, adaletin yararının gerektirdiği bütün durumlarda ve kendisinin ödeme yapabilecek gücü olmadığı takdirde ücretsiz olarak, bir yargı makamı veya başka bir makam tarafından atanmış bir avukattan yardım alma hakkına sahiptir.

1. Tutulan veya hapsedilen bir kimse avukatı ile iletişim kurma ve avukatına danışma hakkına sahiptir.
2. Tutulan veya hapsedilen bir kimseye avukatıyla görüşebilmesi için yeterli zaman ve kolaylıklar sağlanır.
3. Kanunda veya kanuna dayanan bir düzenlemede belirtilen istisnai hallerde güvenliği ve düzeni korumak için yargısal veya başka bir makam tarafından kısıtlamanın zorunlu olduğuna karar vermedikçe, tutulan veya hapsedilen bir kimsenin hemen avukatı tarafından ziyaret edilebilme, hiçbir sansüre tabi olmaksızın tam bir gizlilik içinde görüşebilme ve iletişim kurabilme hakkını kullanması geciktirilemez veya kısıtlanamaz.
4. Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin avukatıyla yaptığı görüşmeler bir kanun adamı tarafından gözle izlenebilir, ancak dinlenemez
5. İşlenmekte olan veya işlenmeye teşebbüs edilen bir suç ile bağlantılı olarak tutulan veya hapsedilen kimse aleyhinde deliller bulunması halinde, tutulan veya hapsedilen kimsenin bu prensibe göre avukatıyla kurması mümkün olan iletişimlere izin verilmez

««« İlke 18

**BM Mahpusların Islahı
İçin Asgari Standart
Kurallar, 1977**

Kural 38

- »»» (1) Yabancı ülke vatandaşı olan mahpusların vatandaşı oldukları ülkenin diplomatik ve konsolosluk temsilcileriyle makul imkanlarla iletişim kurmalarına izin verilir.
- (2) Hapsedildikleri ülkede, vatandaşı oldukları Devletin diplomatik veya konsolosluk temsilcisi bulunmayan mahpuslar, mülteciler veya vatansız kimseler, kendilerinin menfaatlerinden sorumlu olan Devletlerin diplomatik temsilcileriyle veya bu durumdaki kimseleri korumakla görevli ulusal veya uluslararası makamlarla aynı imkanlarla iletişim kurmalarına izin verilir.

Kural 93

- »»» Tutukluların savunmalarını hazırlayabilmeleri için ücretsiz adli yardım almak üzere başvurmalarına ve savunmaları konusunda görüşmek üzere avukatı tarafından ziyaret edilmelerine ve hazırladıkları gizli talimatları avukatlarına verebilmelerine imkân tanınır. Bu amaçlar için, tutuklunun istemesi halinde kendisine yazılı materyaller sağlanır.

Mahpuslar ile avukatları arasındaki görüşmeler gözle izlenebilir, ancak polisin veya kurum personeli onları dinleyemez.

**İnsan Hakları
Komitesi, Medeni
ve Siyasi Haklar
Sözleşmesi'nin 7.
maddesine ilişkin
(işkence ve zalimane
muamele veya cezanın
yasaklanması) 20
No'lu Genel Yorum,
(1992)**

- »»» Paragraf 11...Alıkonulan kişinin korunması, kişinin kısa bir süre içinde ve düzenli olarak avukata ulaşabilme hakkını da içerir.

**Keyfi Gözaltılara Dair
Çalışma Grubunun
Raporu, Görüşme
5: Göçmenlere
ve Sığınmacılara
İlişkin Durum, E/
CN.4/2000/4, Ek II,
2000**

Paragraf 31

- »»» Alıkonulan kişiler hukuki temsilcilerine, akrabalarına ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisine yeterli ulaşım imkânına sahip olmalıdır.

Uzman STK'lar, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi ve hukuki temsilcilerin, uluslararası limanlar ve havaalanlarındaki transit serbest bölgeler dâhil olmak üzere tüm alıkonulma yerlerine girmelerine müsaade edilmelidir.

Paragraf 38

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi
7 Nolu Genel Rapor
CPT/Inf (97) 10, 1997**

Paragraf 30

- »»» Göç nedeniyle gözaltında tutulan kişiler, özgürlüklerinden mahrum edilmiş diğer kişiler gibi, gözaltına alınmalarından itibaren istedikleri bir kişiyi durumlarından haberdar edebilmeli ve bir avukat ve doktorla temasa geçebilmelidir.

Avukata erişim hakkı, gözaltında tutulma süresi boyunca geçerli olmalı ve hem özel olarak bir avukatla görüşme hakkını, hem de ilgili yetkililerce yapılacak mülakatlar sırasında avukatın hazır bulunmasını içermelidir.

««« Paragraf 31

CPT düzensiz göçmenlerin özgürlüğünden yoksun kılınma sürecinin en başından itibaren alıkonulan diğer grupların faydalandığı üç temel haktan faydalanabilmeleri gerektiğini belirtir. Bu haklar: (i) bir avukata ulaşma hakkı

««« **Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi 19 nolu Genel Raporu CPT/Inf (2009) 27, 2009 ve CPT Standartları (CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010)**
Paragraf 81

Avukata ulaşma hakkı avukatla özel görüşme yapma hakkını olduğu gibi ikamet, alıkonulma ve sınır dışı edilme ile ilgili konularda hukuki tavsiye alma hakkını da içermelidir. Bu ifade göstermektedir ki; düzensiz göçmenler avukat tutma ve masrafları karşılama imkânına sahip değilse hukuki yardım alma hakkından faydalanabilmelidirler.

««« Paragraf 82

Düzensiz göçmenlerin devamlılık arz eden biçimde avukatla ya da doktorla görüşebilmeleri ve STK temsilcileri tarafından ziyaret edilebilmelerinin sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

««« Paragraf 87

BMMYK Yürütme Komitesi Kararları, 1986 (Karar No 44 (XXXVII))

Alıkonulan mültecilerin ve sığınmacıların Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu ile temas kurması veya bu ofisin bulunmaması durumunda, ulusal mülteci yardım organlarına ulaşmalarının sağlanması tavsiye edilmiştir.

««« Paragraf (g)

Eğer gözaltına alınmışlarsa, sığınmacılara, aşağıda belirtilen asgari düzeydeki usule ilişkin güvenceler tanınmalıdır.. (ii) Hukuki danışman edinme hakkı hakkında bilgilendirilme. İmkan olması halinde, ücretsiz hukuki destek almalıdırlar... (v) Yerel BMMYK Bürosu, uygun ulusal mülteci kuruluşları ve bir avukat ile irtibata geçmeleri sağlanmalıdır. Bu temsilcilerle özel olarak görüşme hakkı ve bu irtibatı sağlayacak araçlar sağlanmalıdır.

««« **BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, Şubat 1999,**
Kılavuz İlke 5

**BM Göçmenlerin
İnsan Hakları
Özel Raporörü
(Gabriela Rodríguez
Pizarro) Raporu, E/
CN.4/2003/85**

Tavsiyeler Paragraf 75 (i)

- »»» BMMYK, Uluslararası Kızılhaç Komitesi, STK ve kilise temsilcilerinin gözaltı yerlerine girmelerine müsaade edilmelidir.

**İrkçılık, İrk
Ayrımcılığı, Yabancı
Düşmanlığı ve İlgili
Hoşgörüsüzlüğe Karşı
Dünya Konferansı,
Durban Bildirgesi, A/
CONF.189/12, 2001**

Madde 30 (d)

- »»» Taraf devletlere şu tavsiyelerde bulunur:
Resmi makamlar tarafından alıkonulan tüm göçmenlerin göçmenlik statüsüne bakılmaksızın insancıl ve adil bir muamele görmesinin ve etkili hukuki koruma alabilmesinin ayrıca gerektiğinde özellikle sorgu esnasında uluslararası hukuk ve insan hakları standartlarına uygun bir şekilde çevirmen desteği almasının sağlanması

3.2.2.2. Ulusal Mevzuat

**Ceza ve Güvenlik
Tebdirlерinin İnfazı
Hakkında Kanun**

Madde 84

- »»» Yabancılar için ziyaret
1. Yabancı hükümlülerin, vatandaşı olduğu devletin diplomatik temsilciliği veya konsolosluğunun ziyaret istemleri, mevzuatta belirlenen esas ve usullere uygun olarak geciktirilmeden yerine getirilir.
  2. Diplomatik temsilciliği veya konsolosluğu bulunmayan devletler vatandaşlığındaki hükümlüler ile mülteci veya vatansız olan hükümlülerin, yararlarını koruyan devletin diplomatik temsilciliği veya bu gibi kimseleri koruma görevini üstlenmiş ulusal veya uluslararası kuruluşlarla görüştürülmelerinde yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

**Mülteci
Misafirhaneleri
Yönetmeliği**

Madde 22

- »»» Misafirhaneye, mültecilerden, sığınmacılardan ve görevlilerden başka kimsenin girmesine izin verilmez. Ancak mülteci ve sığınmacılarla ilgili görüşme ve röportaj yapmak üzere vaki olacak başvurular Bakanlığa bildirilir ve verilecek talimata göre hareket edilir. Ziyaret izni verilenler bir deftere kaydedilir.

1994 yönetmeliği

Madde 16

- »»» İleri toplama bölgeleri ve toplama bölgelerini ziyaret etmek isteyen devlet veya uluslararası kuruluş temsilcilerine Dışişleri Bakanlığının uygun görüşü üzerine İçişleri Bakanlığınca izin verilebilir.

Bu ziyaretler, askeri zaruretler ve milli güvenlik mühalazasıyla geçici olarak kısıtlanabilir.

3.2.3.1. Uluslararası Mevzuat

1. Şu konular tam olarak tutanağa geçirilir:
  - a. Gözaltına alma gerekçeleri,
  - b. Gözaltına alma zamanı; gözaltına alınan kişinin nezarete konulma zamanı ile birlikte yargısal veya diğer makamın önüne ilk kez çıkarılma zamanı,
  - c. İlgili kanun adamlarının kimlikleri,
  - d. Nezaret yeriyle ilgili tam ve açık bilgi,
2. Bu tutanaklar tutulan kişiye veya/ve varsa avukatına hukukun öngördüğü biçimde tebliğ edilir.

««« *Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilenlerin Korunması İçin İlkeler Bütünü*
(TUHAK) İlke 12

Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin tüm sorgulanmalarının süresi ve yapılan sorgular arasında geçen süreler ile sorgulamaları yapan görevliler ve sorgu sırasında hazır bulunan diğer kişilerin kimlikleri tutanağa geçirilir ve bu tutanak kanunda öngörüldüğü şekilde tasdik edilir.

««« İlke 23/1

Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin kendisi veya kanunda belirtildiği takdirde avukatı, bu prensibin birinci fıkrasında belirtilen tutanaktaki bilgileri edinme hakkında sahiptir.

««« İlke 23/2

Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin tıbbi bir muayeneye tabi tutulması halinde, doktorun adı ve muayenenin sonuçları tam ve doğru bir biçimde tutanağa geçirilir. Bu tutanağı edinme hakkı sağlanır. Bunun şekil ve usulü ilgili iç hukuk hükümlerine göre tespit edilir.

««« İlke 26

Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin tutulması veya hapisliği sırasında ölmesi veya kaybolması halinde, yargısal veya başka makamlar tarafından re'sen veya bu kimsenin aile üyelerinden birinin veya olay hakkında bilgisi olan her hangi bir kimsenin talebi üzerine, ölümün veya kaybolmanın nedenleri üzerinde bir araştırma yapılır. Şartlar gerektiriyorsa, tutmanın veya hapisliğin sona ermesinden kısa bir süre sonra ölüm ve kaybolmanın meydana gelmesi halinde de aynı usullere göre bir araştırma yapılır. Bu tür bir araştırma sonucu yapılan tespitler veya verilen bir rapor, yürütülmekte olan cezai soruşturmayı tehlikeye sokmayacak ise, talep edilmesi halinde ilgili kişilere verilir.

««« İlke 34

İlke 35/2 >>> Bu prensiplerde geçirilmesi istenen bilgiler, bu prensipte belirtilen tazminat talepleri için kullanılmak üzere iç hukukta öngörülen usullere uygun olarak verilir.

**Mahpusların Islahı
İçin Asgari Standart
Kurallar**
Kural 7

- >>> 1. Kişilerin hapsedildikleri her yerde, gelen her mahpusun girişinin yazıldığı, sayfaları numaralı bir kayıt defteri bulunur. Bu deftere şunlar yazılır:
- Gelen kişinin kimlik bilgileri
  - Kişi hakkındaki kararın gerekçeleri ve bu kararı veren makam,
  - Kuruma girişin yapıldığı ve kişinin salıverileceği gün ve saat,
2. Hakkında geçerli bir karar bulunmayan ve hakkındaki karar önceden kayıtlarda yer almayan bir kimse, herhangi bir kuruma alıkonulamaz.

**Avrupa Cezaevi
Kuralları**
Kural 14

>>> Hiç kimse ulusal hukuka uygun geçerli bir mahkeme kararı olmaksızın cezaevine konulamaz veya kabul edilemez.

Kural 15/1

- >>> Cezaevine kabul sırasında her mahpusla ilgili olarak aşağıdaki ayrıntılar derhal kayıt altına alınmalıdır:
- Mahpusun kimliğine ilişkin bilgiler;
  - Kararın gerekçesi ve kararı veren merci;
  - Cezaevine getirildiği tarih ve saat;
  - Mahpusun Kural 31'e uygun olarak emanete alınacak kişisel eşyalarının listesi;
  - Mahpusun vücudundaki gözle görülür bütün yaralar ve kötü muamele yapıldığına ilişkin şikâyetler ve
  - Mahpusun ya da diğerlerinin fiziksel ve ruhsal sağlığına ilişkin tıbbi gizliliğin gereklerine uygun olarak kaydedilecek her türlü bilgi.

**BM İnsan Hakları
Komisyonu (20 No.lu
Genel Yorum)**
Paragraf 11

>>> Tutulan kişilerin etkili bir biçimde korunmasını güvence altına almak için, resmi alıkoyma yeri olarak kabul edilmiş yerlerde alıkoyma uygulamasının yanı sıra alıkonulananın ismi ve alıkoymadan sorumlu kişilerin isimlerinin ulaşabileceği şekilde kayıtlar tutulmasına ilişkin hükümler geliştirilmelidir.

Ulusal makamlar alıkoyma uygulamasının şeffaflığını güvence altına almak için ilgili idare, uygulama ve istatistiklere ilişkin ayrıntılı bilgiyi sağlamak zorundadır.

««« *Keyfi Alıkonulmalara dair Çalışma Grubunun Raporu, E/ CN.4/1999/63/Add.3, 1999*

Paragraf 40

Çalışma grubu gözaltı uygulamasının hukuka uygun olup olmadığına karar vermek için yabancı uyruklu olsun ya da olmasın alıkonulan kişinin aşağıda belirtilen güvencelerin tamamından veya bir kısmından faydalanıp faydalanmadığını göz önünde bulundurur.

««« *Paragraf 69*

Çalışma grubu gözaltı uygulamasının hukuka uygun olup olmadığına karar verirken yabancı uyruklu olsun ya da olmasın alıkonulan kişinin aşağıda belirtilen güvencelerin tamamından veya bir kısmından faydalanıp faydalanmadığını göz önünde bulundurur.

««« *Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubunun Raporu, Görüşme 5: Göçmenlere ve Sığınmacılara İlişkin Durum, E/ CN.4/2000/4, Ek II, 2000*

I. Gözaltında Tutulan Kişilere Yönelik Güvenceler

Sığınmacı ve göçmenin gözaltında tutulduğu zaman gözaltı önlemini alan kişinin kimliğini, önlemin sebeplerini, önlem alınmasına karar veren yetkili kurulu ve göz altına alma ile serbest bırakma tarihi ve saatini içeren numaralanmış ve bağlayıcılığı olan bir belgeye veya ona eşdeğer bir teminata imza atması zorunludur.

««« *Güvence 4*

Kişilerin gözaltına alınma ve serbest bırakılma tarihi ile alıkoymanın gerekçelerine ilişkin kaydın takip edilmesi gerekir.

««« *Güvence 9*

3.2.3.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

3.2.4.1. Uluslararası Mevzuat

Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme, 1950
Madde 5/2

- » Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1966
Madde 9/2

- » Tutuklanan herkese, tutuklandığı anda, tutuklanma nedenleri ve hakkında ileri sürülen iddialar derhal bildirilecektir.

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilenlerin Korunması İçin İlkeler Bütünü (TUHAK)
İlke 11/2

- » Tutulan bir kimseye ve eğer varsa bu kimsenin avukatına da, kendisini tutma gerekçelerinin yer aldığı bir tutma kararı hemen tebliğ edilir.

İlke 13

- » Bir kimsenin sahip olduğu haklar, gözaltına alındığı ve alıkonulması veya hapisliğin başladığı anda veya hemen sonra gözaltına alan, tutan veya hapseden yetkililer tarafından kişinin kendisine bildirilir.

İlke 14

- » Kendisini gözaltına alan, tutan ve hapseden yetkililerin kullandığı dili yeterli ölçüde anlamayan veya konuşamayan bir kimse 10. prensipte, 11. prensibin ikinci fıkrasında, 12. prensibin birinci fıkrasında ve 13. prensipte belirtilen bilgileri anlayabileceği bir dilde edinme ve gözaltına alınmasından sonra hakkında yapılan hukuki muamelelerle ilgili olarak gerekiyorsa ücretsiz olarak bir çevirmenin yardımından yararlanma hakkına sahiptir.

Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar
Kural 35

- » 1. Girişi yapılan her mahpusa, kendisinin bulunduğu kategorideki mahpuslara uygulanan rejimi düzenleyen kurallar, kurumun disiplin şartları, bilgi edinmek ve şikâyette bulunmak için izleyeceği usuller ile hak ve yükümlülüklerini anlaması ve kurumun yaşamına uyum sağlaması için gerekli diğer bütün konularda yazılı olarak bilgi verilir.
2. Okuryazar olmayan mahpuslara yukarıdaki bilgiler sözlü olarak anlatılır.

Avrupa Cezaevi Kuralları Kural 15/2

- » Cezaevine kabul sırasında bütün mahpuslar Kural 30'a uygun olarak bilgilendirilmelidir.

Küçüklerin kuruma girişi yapılırken, tutuldukları kurumun düzeni ile ilgili kurulların bir kopyası, sahip oldukları hakları ve yükümlülükleri anlayabilecekleri bir dilde anlatan bir yazı ile birlikte, yapacakları şikâyetleri inceleyecek yetkili makamların adresleri ve ayrıca kendilerine hukuki yardım sağlayacak kamu ve özel kuruluşların adresleri verilir. Okuma yazması olmayan veya yazılı metinlerin dilinden anlayamayan küçüklere, bu konularda tam olarak anlayabilecekleri bir tarzda kendilerine bilgi verilir.

««« **Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması İçin Kurallar**
Kural 24

Bütün küçüklerin, tutuldukları kurumun iç yapısını düzenleyen kurallarını, kendilerine verilen bakımın hedeflerini ve uygulama metodunu, disiplin hükümlerini ve uygulama usullerini, bilgi edinme ve şikâyet etme usulleri ile tutuldukları süre içinde sahip oldukları hakları ve yükümlülükleri tam olarak kavramalarını sağlayacak konuları anlayabilmeleri için kendilerine yardım edilir.

««« **Kural 25**

Çalışma grubu gözaltı uygulamasının hukuka uygun olup olmadığına karar vermek için yabancı uyruklu olsun ya da olmasın alıkonulan kişinin aşağıda belirtilen güvencelerin tamamından veya bir kısmından faydalanıp faydalanmadığını göz önünde bulundurur.

««« **Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubunun Raporu, Görüşme 5: Göçmenlere ve Sığınmacılara İlişkin Durum, E/ CN.4/1999/63,**
Paragraf 69

Eğer varsa disiplin kurallarıyla ilgili güvenceler hakkında bilgilendirilmek.

««« **Güvence 11**

Sığınmacı veya göçmene gözaltı önleminin sebebini belirten karar anlayacağı bir dilde yazılı olarak tebliğ edilir. Kararda sığınmacı veya göçmenin alıkonulma kararının hukuka uygun olup olmadığına en kısa zamanda karar verebilecek ve gerektiğinde ilgili kişinin salıverilmesini sağlayacak adli bir merciye hangi şartlar altında ulaşabileceği belirtilmelidir.

««« **Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubunun Raporu, Görüşme 5: E/ CN.4/2000/4, Annex II, 2000,**
İlke 8

Ayrıca çalışma grubu devletlere 5. görüşmede geliştirilen ilkeleri özellikle 3,6,7,8 ve 9. ilkeleri hatırlatmakta fayda görmektedir:

««« **Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu, A/ HRC/7/4, 2008**
Paragraf 52

...sığınmacı veya göçmenin alıkoyma kararının hukuka uygun olup olmadığına en kısa zamanda karar verebilecek ve gerektiğinde ilgili kişinin salıverilmesini sağlayacak adli bir merciye hangi şartlar altında ulaşabileceğinin de belirtildiği bir karar sığınmacı veya göçmene anlayacağı bir dilde yazılı olarak tebliğ edilir.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi
(CPT) Çalışmalarına
Yönelik 7. Genel
Rapor CPT/Inf (97) 10,
1997*

Paragraf 30

- » Alıkonulan göçmenler en kısa sürede hakları ve kendileri hakkında yapılabilecek işlemler hakkında anlayabilecekleri bir dilde açık olarak bilgilendirilmelidirler.

Yeni gelen yasa dışı göçmene bu haklar konusunda anladıkları lisanında derhal bilgi verilmesi şarttır. Bu amaçla onlara, uygulanabilir prosedürü açıklayan ve haklarını açık ve basit şekilde belirten bir belge sistematik olarak verilmelidir. Bu belge, gözaltındaki kişilerin en yaygın konuştuğu lisanslarda hazırlanmalı ve gerekiyorsa, bir tercümanın hizmetine başvurulmalıdır.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi
(CPT) 19. Genel
Raporu/(CPT)
Standartları (CPT/Inf/E
(2002) 1 - Rev. 2010)*

Paragraf 84

»

Paragraf 88

»

Hürriyeti kısıtlayıcı tüm kurumlarda açık ve net bir iç yönetmeliğin olması, gerek yasa dışı göçmenler gerekse personel için yararlıdır; bu kuralların gerekli lisanslarda hazırlanıp mevcut olması önemlidir. İç yönetmelik, yapısı gereği öncelikle bilgi verici olmalı ve tutukundaki günlük yaşamla ilgili mesele, hak ve görevleri en geniş yelpazede ele almalıdır. İç yönetmelik ayrıca disiplin prosedürlerini içermeli ve tutuklulara işledikleri iddia edilen ihlal konusunu öğrenme ve empoze edilen tüm yaptırımlara karşı bağımsız bir merciye müracaat etme hakkı sağlamalıdır. Bu tür bir yönetmeliğin bulunmadığı yerde gayriresmi (ve kontrolsüz) bir disiplin sisteminin gelişmesi riski vardır.

*BM Mülteciler
Yüksek Komiserliği,
Sığınmacıların
Alıkonulmasına İlişkin
Uygulanacak Ölçüt ve
Standartlar Hakkında
Gözden Geçirilmiş
Kılavuz, Şubat 1999,*

Kılavuz İlke 5(i)

»

(i) Herhangi bir gözaltı emrinin, anlayacakları dil ve terimlerle, bu emrin verilmiş sebepleri ve emri takiben sahip olunan haklardan da bahseden, hızlı ve eksiksiz bir bildirimini alma.

*BM Göçmenlerin
İnsan Hakları Özel
Raportörü (Gabriela
Rodríguez Pizarro)
Raporu, Tavsiyeler, E/
CN.4/2003/85*

Paragraf 75(d)

»

Devletlerin özgürlüğünden yoksun bırakılan göçmenlere alıkonulma gerekçelerini anlayabilecekleri bir dilde mümkünse yazılı olarak bildirilmesini sağlamak için gerekli önlemleri alması zorunludur.

Paragraf 61

»

Tüm alıkonulan kişilere alıkonulmalarının sebebi, alıkonulmanın hukuka uygunluğuna itiraz etmek dahil olmak üzere tüm hakları anladıkları bir dilde bildirilmeli ve alıkonulan kişiler avukata ulaşma hakkına sahip olmalıdırlar.

3.2.4.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

3.2.5. İZLEME, DENETİM VE RAPORLAMA

3.2.5.1. Uluslararası Mevzuat

1. Alıkonulma yerlerinde kanunlara ve hukuki düzenlemelere tam olarak uyulup uyulmadığının denetlenmesi için, tutma yerinin idaresinden doğrudan sorumlu makamın dışında yetkili bir makam tarafından atanan ve bu makama karşı sorumlu olan ehli-yetli ve deneyimli kişiler tarafından düzenli olarak ziyaret edilir.
2. Tutuklanan veya hapsedilen bir kimse, bu tür yerlerde güvenliği ve kamu düzenini sağlamak için gerekli makul koşullar içinde, bu ilkenin birinci fıkrasına göre tutma yerini veya cezaevini ziyaret eden kişilerle serbestçe ve tam bir gizlilik içinde iletişim kurma hakkına sahiptir.

«« Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilenlerin Korunması İçin İlkeler Bütünü (TUHAK)
İlke 29

Cezaevleri ve bu kurumdaki hizmetler, yetkili bir makam tarafından atanmış vasıflı ve deneyimli müfettişler tarafından düzenli olarak denetlenir. Müfettişlerin görevi, cezaevinin amaç ve ıslah edici işlevlerinin yerine getirmesini göz önünde tutarak, özellikle bu kurumların yürürlükte bulunan yasalara ve hukuki düzenlemelere göre idare edilmesini sağlamaktır.

«« Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar
Kural 55

Cezaevleri ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemelerine ve Avrupa Cezaevi Kuralları hükümlerine uygun olarak yönetilip yönetilmediklerinin belirlenmesi amacıyla düzenli olarak idari bir organ tarafından denetlenmelidir.

«« Avrupa Cezaevi Kuralları
Kural 92

Tutma kurumlarının idaresine bağlı olmayan nitelikli müfettişlere veya bunlara eşdeğerde usulüne göre oluşturulmuş makamlara, düzenli aralıklarla ve önceden haber vermeden kendilerinin belirledikleri bir zamanda kurumları denetleme yetkisi verilir; bu müfettişler görevlerini yaparken bağımsızlık güvencesinden tam olarak yararlanırlar. Bu müfettişler hiç bir kısıtlamaya tabi olmadan küçüklerin bulunduğu veya özgürlükten yoksun bırakıldıkları kurumlarda istihdam edilen veya çalışan kişilere, bütün çocuklara ve kurumdaki bütün belgelere ulaşma imkanına sahip olurlar.

«« Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin B.M. Kuralları
Kural 72

Denetim makamına veya halk sağlığı servislerine bağlı nitelikli sağlık görevlileri kurumun fiziksel çevre, temizlik, kalınan yer, beslenme, sağlık hizmetleri ve ayrıca küçüklerin fiziksel ve ruhsal sağlığını etkileyen kurumdaki yaşamın diğer bütün şartları ile ilgili kurallara uyulup uyulmadığı konusunda yapılan denetimlere ve değerlendirmelere katılırlar. Her çocuğun bir müfettiş ile özel olarak görüşme hakkı vardır.

«« Kural 73

Kural 74

» Müfettiş denetimini tamamladıktan sonra yaptığı tespitler hakkında bir rapor sunar. Raporla tutma kurumunun bu Kurullara ve ulusal mevzuatın ilgili hükümlerine uygunluğunun değerlendirilmesi ile, bu

Kurallara ve ulusal mevzuata uygunluğun sağlanması için gerekli olduğunu düşündüğü tedbirler konusunda tavsiyeler yer alır. Küçüklerin haklarının veya küçüklerin tutuldukları kurumların işleyişi ile ilgili hükümlerin ihlal edildiğine işaret eden bir durum varlığı müfettiş tarafından tespit edilmesi halinde, bu durum soruşturma ve kovuşturma yapılması için yetkili makamlara bildirilir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (Genel Rapor 2)

Paragraf 54

» Etkin şikâyet ve denetim prosedürleri, cezaevlerinde kötü muameleyle karşı temel önlemlerdir. Mahpusların, şikâyet sisteminin içinde ve dışında ilgili makamla denetime tabi olmaksızın görüşme olasılığı dâhil, başvurabilecekleri şikâyet kanalları olmalıdır. AİÖK, her bir cezaevi kurumuna, mahpusların şikâyetlerini dinleme (ve gerekirse bu konuda harekete geçme) ve kurumun tesislerini denetleme yetkisine sahip bağımsız bir makam (örneğin denetleme kurulu veya denetçi hâkim) tarafından düzenli aralıklarla ziyaret yapılmasına özellikle önem vermektedir. Bu tür makamlar, cezaevi yönetimi ve belirli bir mahpus veya genel olarak tutuklu ve hükümlüler arasında ortaya çıkabilecek görüş farklılıklarını azaltmak konusunda da önemli bir rol oynayabilir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (19 No'lu Genel Rapor) / CPT) Standartları (CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010)

Paragraf 89

» Yasa dışı göçmenlerin tutuklu buldukları kurumların bağımsız mercilerce denetlenmesi, kötü muamelenin önlenmesinde ve daha genel anlamda tutukluluğun tatmin edici koşullarını sağlamakta önemli bir unsurdur. Denetleme ziyaretleri, tam anlamıyla etkili olabilmesi için, hem sık hem de habersiz yapılmalıdır. Ayrıca, denetleyiciler yasa dışı göçmenlerle özel mülakatlar yapabilme ve bu kişilerin gördükleri muamele ile ilgili tüm konuları inceleyebilme yetkisi tanınmalıdır (tutukluluğun fiziksel koşulları, gözaltı kayıtları ve diğer belgeler, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin haklarının uygulanması, sağlık hizmetleri, vb.).

3.2.5.1. Ulusal Mevzuat

Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği

Madde 34

» Misafirhaneler, Bakanlık ve Genel Müdürlük Teftiş ve Denetleme Kurulunca veya Bakanlık ve Emniyet Genel Müdürlüğünce görevlendirilecek diğer yetkililerce her zaman denetlenebilir.

Denetim sonuçları bir raporla Bakanlığa arz edilir. Alınacak talimata ve rapor sonuçlarına göre gerekli tedbirler alınır.

3.2.6. DİSİPLİN PROSEDÜRLERİ

3.2.6.1. Uluslararası Mevzuat

1. Tutuklanan veya hapsedilen kimselerin tutulmaları veya hapislikleri süresince disiplin suçu oluşturan davranışlarının türleri, uygulanabilecek olan disiplin cezasının tanımı ve süresi ile bu tür cezaları verebilecek olan yetkili makamlar konusunda kanuna dayanan düzenlemelerde belirtilir ve usulüne göre yayınlanır.
2. Tutulan veya hapsedilen bir kimse hakkında disiplin cezası verilmmeden önce kendisi dinlenir. Bu kimse verilen cezanın denetlenmesi için daha üst makamlara başvurma hakkına sahiptir.

««« *Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilenlerin Korunması İçin İlkeler Bütünü (TUHAK)*
İlke 30

Disiplin ve düzen, sebatla sürdürülür; ancak cezaevi güvenliği ve topluluk yaşamının huzuru için gerekli olandan daha fazla kısıtlama yapılamaz.

««« *Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar*
Kural 29

Hiç bir mahpus, disiplin gerekçesiyle kurum hizmetlerinde çalıştırılmaz. Ancak bu kural, uygulanacak rejimin amacı bakımından mahpuslardan oluşturulan gruplara, denetim altında belirli sosyal, eğitimsel ve sportif faaliyetler ve işlerin yaptırıldığı öz yönetime dayanan sistemlerin gereği gibi yürütülmesini engellemez.

««« *Kural 28*

Aşağıdaki konular ancak yasayla veya yetkili idari makamların yaptığı düzenlemelerle tespit edilir:

««« *Kural 29*

- a) Disiplin suçu oluşturan eylemler,
- b) Uygulanabilecek cezaların türleri ve süreleri,
- c) Bu tür cezaları vermeye yetkili makam.

1. Hiç bir mahpus yasada veya tüzükte öngörülmeyen bir ceza ile cezalandırılmaz; bir mahpusa aynı suçtan ötürü iki kez ceza verilemez.
2. Bir mahpus, hakkında isnat edilen suç ile ilgili olarak bilgilendirilmedikçe ve kendisine savunma imkânı tanınmadıkça cezalandırılmaz. Yetkili makam, olay hakkında tam bir inceleme yapar.
3. Gerekli ve mümkün olduğu zaman, mahpusun savunmasını çevirmen aracılığıyla yapmasına izin verilir.

««« *Kural 30*

Disiplin suçları bakımından bedensel ceza, karanlık bir hücreye konulma ve her türlü zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı ceza verilmesi kesinlikle yasaktır.

««« *Kural 31*

- Kural 32 >>> (1) Sağlık görevlisi mahpusu muayene etmeden ve kendisine dar bir yere kapatma veya yiyecek azaltma cezalarının uygulanabileceği konusunda yazılı bir izin vermeden, böyle bir ceza uygulanamaz.
- (2) Mahpusun fiziksel veya ruhsal sağlığına zarar verebilecek başka bir ceza için de aynı kural uygulanır. Hiç bir durumda, 31. Kuraldaki prensibe aykırı olan veya bu kuraldan uzaklaşan bir ceza verilemez.
- (3) Sağlık görevlisi bu tür cezayı çekmekte olan mahpusları her gün ziyaret eder; sağlık görevlisi, mahpusun fiziksel ve ruhsal sağlığı bakımından bu cezanın sona erdirilmesini veya değiştirilmesini gerekli görmesi halinde, durumu kurum yöneticisine tavsiye eder.

**Özgürlüğünden
Yoksun Birakılan
Küçüklerin Korunması
için Kurallar**

Kural 66

- >>> Disiplin tedbirleri ve usulleri, güvenliği sağlama ve düzenli bir topluluk yaşamını sürdürme amacına dayanır; küçüğün insan onuruna saygı gösterilmesini öngören bu tedbirler ve usuller, küçüğe adalet duygusu, özsaygısı ve herkesin temel haklarına saygı gösterme alışkanlığını kazandırma gibi kurumsal bakımın temel amaçlarına uygun olur.

- Kural 67 >>> Bedensel ceza, karanlık bir hücreye konulma, kapalı veya tek kişilik bir odaya hapsedilme veya küçüğün fiziksel veya ruhsal sağlığını bozabilecek türden zalimane, insanlıkdışı veya onur kırıcı muamele oluşturabilecek her hangi bir disiplin tedbirinin uygulanması kesinlikle

yasaktır. Hangi sebeple olursa olsun, verilen yemeğin azaltılması ve aile üyeleriyle ilişki kurmanın kısıtlanması veya kaldırılması yasaktır. Küçüğün çalıştırılması, her zaman küçüğün aldığı eğitiminin bir aracı ve kendisini toplum içine dönüşe hazırlarken özsaygısını geliştirmesinin bir vasıtası olarak görülür; çalışma, bir disiplin tedbiri olarak uygulanamaz. Hiç bir küçük bir disiplin suçundan dolayı bir kereden fazla cezalandırılmaz. Toplu cezalandırma yasaktır.

- Kural 68 >>> Yasalar veya yetkili idari makamlar tarafından kabul edilen yönetmelikler, küçüklerin temel özelliklerini, ihtiyaçlarını ve haklarını tam olarak dikkate alarak aşağıdaki konularda gerekli hükümler getirir:

- Disiplin suçu oluşturan davranışlar;
- Verilebilecek disiplin cezalarının türü ve süresi;
- Bu cezaları vermeye yetkili makamlar;
- Verilen cezalara karşı itirazları incelemeye yetkili makamlar.

Yürürlükteki yasalara ve hukuki düzenlemelere kesinlikle uyan durumlar hariç, hiç bir küçüğe disiplin cezası verilemez. Küçüğün tam olarak anlayabileceği tarzda hakkındaki iddialar kendisine anlatılmadıkça, ve yetkili tarafsız bir makama itiraz hakkını kullanması da dahil, kendisini gereği gibi savunma imkanı tanınmadıkça, hiç bir küçüğe ceza verilemez. Disiplin yargılaması ile ilgili bütün tutanaklar saklanır.

«« Kural 70

Net olarak belirlenmiş disiplin usullerinin hem resmi biçimde tesis edilmesi ve hem de uygulanması tutuklu ve hükümlülerle birlikte cezaevi personelinin de yararınadır; bu konulardaki belirsizlikler, resmi olmayan (ve kontrol edilmeyen) sistemlerin oluşma riskine neden olur. Disiplin prosedürü, mahpusların, işledikleri iddia edilen suçlarla ilgili olarak savunma ve uygulanan yaptırımlar konusunda bir üst makama itiraz etme hakkını da içermelidir.

«« *Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (Genel Rapor 2)*
Paragraf 55

Resmi disiplin prosedürünün yanı sıra bir mahpusun disiplin veya güvenlikle ilgili nedenlerden dolayı (örneğin; kurumda “düzeni” korumak amacıyla), kendi isteği dışında diğer tutuklu ve hükümlülerden ayrı tutulduğu başka prosedürler de genellikle mevcuttur. Bu tür usuller için de etkin önlemler olmalıdır. Güvenlik nedeniyle aksi durum söz konusu olmadıkça mahpusa, yapılan uygulamanın nedeni hakkında bilgi, konuyla ilgili kendi görüşlerini ifade etme fırsatı ve söz konusu uygulamaya itiraz etme hakkı verilmelidir.

Kurallara uymayan herhangi bir mahpus sadece disiplin cezası için öngörülen usullere uygun olarak cezalandırılabilir.

«« *Türk Hükümeti’ne iletilen ziyaret raporu/ CPT/Inf (2006) 30/ Paragraf 40*

...İç yönetmelik ayrıca disiplin prosedürlerini içermeli ve tutuklulara işledikleri iddia edilen ihlal konusunu öğrenme ve empoze edilen tüm yaptırımlara karşı bağımsız bir merciye müracaat etme hakkı sağlamalıdır. Bu tür bir yönetmeliğin bulunmadığı yerde gayriresmi (ve kontrolsüz) bir disiplin sisteminin gelişmesi riski vardır.

«« *Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (19 Nolu Genel Rapor) / CPT Standartları (CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010)*
Paragraf 88

3.2.6.1. Ulusal Mevzuat

Bu Yönetmelik ile Misafirhane İç Hizmet Yönergesinde belirtilen kurallara uymayan, misafirhane düzenini bozan veya ülkenin emniyeti için tehlike sayılabilecek tutum ve davranışlarda bulunan mülteciler ve sığınmacılar hakkında mahallince gerekli tedbir alınarak durumları Bakanlığa bildirilir ve Bakanlıkça haklarında gerekli karar verilir.

«« *Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği*
Madde 31

3.2.7.1. Uluslararası Mevzuat

*Herhangi Bir Biçimde
Tutulan veya
Hapsedilenlerin
Korunması İçin İlkeler
Bütünü*

(TUHAK) İlke 7/1

»» Devletler, bu prensiplerde yer alan haklara ve ödevlere aykırı bütün fiilleri hukuken yasaklar; bu tür eylemleri gerekli yaptırımları uygular ve bu tür eylemler hakkında yapılan şikâyetler konusunda tarafsız soruşturmalar yapar.

İlke 7/2

»» Bu Prensipler Bütünü'nün ihlal edildiğine veya ihlal edilmek üzere olduğuna inanmak için sebepleri bulunan kamu görevlileri, konuyu üst makamlara veya gerektiği takdirde konuyu incelemeye veya hukuki yoldan çözüm getirmeye yetkili makamlara veya organlara bildirir.

İlke 7/3

»» Bu Prensipler Bütünü'nün ihlal edildiğine veya ihlal edilmek üzere olduğuna inanmak için sebepleri bulunan her hangi bir kimse, olaya karışan kamu görevlilerin üst makamlarından başka, konuyu incelemeye veya hukuki yoldan çözmeye yetkili diğer makam veya organlara bildirme hakkına sahiptir.

İlke 33

»» Tutulan veya hapsedilen bir kimse veya avukatı, kendisine yapılan muamele hakkında ve özellikle maruz kaldığı işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleler konusunda tutma yeri veya hapisshaneden sorumlu makama ve daha yüksek bir makama ve gerekirse denetleme ve hukuki çözüm getirme yetkisine sahip makama şikâyet etme ve talepte bulunma hakkına sahiptir.

2. Tutulan veya hapsedilen kimsenin veya avukatının bu prensibin 1. fıkrasında belirtilen hakları kullanma imkânı bulunmuyorsa, tutulan veya hapsedilen kimsenin ailesinin bir üyesi veya bu durum hakkında bilgisi olan herhangi bir kimse yukarıda belirtilen hakları kullanabilir.
3. Şikâyet edenin talebi halinde, yapılan şikâyet veya taleple ilgili gizlilik korunur.
4. Her bir talep veya şikâyet hemen ele alınıp incelenir ve gereksiz gecikmeye meydan vermeksizin cevaplanır. Eğer talep veya şikâyet reddedilirse veya aşırı bir gecikme varsa, şikâyetçi durumu yargıya veya bu prensibin birinci fıkrasında belirtilen şikâyetler bir talepte veya şikâyetinde bulunmaktan ötürü zarara maruz bırakılmazlar.

1. Her mahpusa haftanın bir günü, kurumun müdürüne veya müdürü temsil etmeye yetkili bir görevliye taleplerini ve şikâyetlerini bildirme imkânı tanınır.
2. Talepleri ve şikâyetleri kurumu teftiş eden müfettişe bildirmek mümkündür. Mahpuslara, müfettişle veya teftiş yapan herhangi bir görevli ile kurum müdürü veya kurum mensubu bir görevlinin hazır bulunmadığı bir ortamda konuşma imkânı tanınır.
3. Bütün mahpusların, talep ve şikâyetlerinin içeriği sansürsüz şekliyle hapisane merkez idaresine, yargısal makamlara ve yetkili kılınmış diğer makamlara bu talep ve şikâyetlerini bildirmelerine izin verilir.
4. Açıkça manasız veya temelsiz olmayan bütün talep ve şikâyetler hemen ele alınır ve gereksiz biçimde geciktirilmeden yanıtlanır.

««« **Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar**
Kural 36

Her küçüğe taleplerini veya şikâyetlerini tutma kurumu müdürüne veya müdürün yetkili temsilcisine iletme imkânı tanınır.

««« **Birleşmiş Milletler Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunması İçin Kurallar**
Kural 75

Her küçüğün talep veya şikâyetlerini, esasa ilişkin sansüre tabi tutulmadan, önceden belirlenmiş usullere göre merkezi idareye, yargısal makamlara veya diğer yetkili makamlara gönderme ve bu talep veya şikâyetlerine verilen cevap hakkında geciktirmeden bilgilendirilme hakkı vardır.

««« Kural 76

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan küçükler tarafından yapılan şikâyetleri almak ve incelemek ve hakkaniyete uygun bir çözüm sağlanması için yardım etmek üzere, bağımsız bir hizmet birimi (ombudsman) kurulması için çaba gösterilir.

««« Kural 77

Her küçüğün şikâyetinde bulunmak amacıyla aile üyelerinden, hukuk danışmanlarından, insani yardım kuruluşlarından veya mümkün olduğu takdirde başkalarından da yardım istemeye hakkı vardır. Okuma-yazma bilmeyen küçüklerin hukuki danışmanlık veren veya şikâyetleri almaya yetkili olan

««« Kural 78

kamu veya özel kuruluş veya örgütlerin hizmetlerine ihtiyaç duymaları halinde, kendilerine yardım edilir.

Tutma kurumundaki personel, görevlerini yerine getirirken, bütün özellikle aşağıda gösterildiği şekilde küçüklerin insan onuruna saygı gösterir ve insan haklarını korur:

««« Kural 87(b) ve (c)

- b) Bütün personel her türlü yolsuzluğa karşı koyar ve yolsuzlukla mücadele eder; bunları hiç geciktirmeden yetkili makamlara bildirir.
- c) Bütün personel, bu kurallara saygı gösterir. Bu kuralların ciddi bir biçimde ihlal edildiğine ve edilmekte olduğuna inanması için sebepleri bulunan personel, durumu üst makamlara veya denetleme ve çözüm getirme yetkisine sahip organlara bildirir.

Avrupa Cezaevi Kuralları
Kural 70/1

Mahpuslar tek tek ya da toplu olarak cezaevi müdürüne veya benzer mercilere taleplerini iletmek ya da şikâyetlerini bildirmek konusunda geniş bir imkâna sahip olmalıdırlar.

Kural 70/3

Bir talep ya da şikâyetin reddedilmesi halinde bunun gerekçeleri mahpusa bildirilmeli ve mahpus bağımsız bir merci önünde itiraz etme hakkına sahip olmalıdır.

Kural 70/7

Mahpuslar şikâyet ve başvuru prosedürü konusunda adli danışma ve hakkaniyetin gerektirdiği hallerde adli yardım alma hakkına sahiptirler.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, Şubat 1999,
Kılavuz İlke 10

Sığınmacılar için gözetli koşulları, insan onuruna saygılı ve insancıl olmalıdır. Bu koşullar hukuk yoluyla düzenlenmelidir. Özellikle aşağıda belirtilen noktaların üstünde durulmalıdır:

(x) Şikâyetlerin direkt veya özel olarak gözetli yetkisine iletilebileceği bir şikâyetler mekanizmasına (şikâyet sistemine) erişim. Zaman sınırlamaları ve başvuru usullerini de kapsayacak şekilde, şikâyette bulunma usulleri açıklanmalı ve bilgiler gözetli olanlar için farklı dillerde ulaşılabilir kılınmalıdır.

3.2.7.2. Ulusal Mevzuat

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
Madde 74

1. Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.
2. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

3.2.8. TUTULANLARIN KATEGORİLERE AYRIŞTIRILMASI

3.2.8.1. Uluslararası Mevzuat

Sanık kimseler, istisnai koşullar dışında, hüküm giymiş olanlardan ayrı tutulur ve hüküm giymemiş kişi konumuna uygun olarak ayrı davranış görür.

««« *BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi*
Madde 10/2

Ergin olmayan sanıklar yetişkinlerden ayrı tutulur ve durumları karara bağlanmak üzere elden geldiğince çabuk yargı önüne çıkarılır.

Cinsiyetleri, yaşları, ceza sicilleri, alıkonulmalarının hukuki nedenleri ve kendilerine uygulanacak rejimin gerekleri dikkate alınarak farklı kategorilere ayrılan mahpuslar, ayrı kurumlarda ve bu kurumların ayrı bölümlerinde tutulurlar. Bu nedenle,

««« *Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar*
Kural 8

- a) Erkekler ve kadınlar mümkün olduğu kadar ayrı kurumlarda tutulurlar; hem erkekleri hem de kadınları barındıran kurumlarda kadınlara tamamıyla ayrı yerler tahsis edilir.
- b) Tutuklular, hükümlülerden ayrı mekânlarda tutulurlar,
- c) Borç nedeniyle veya diğer hukuki nedenlerle hapsedilenler ile cezai bir fiil nedeni ile hapsedilenler ayrı yerlerde tutulurlar,
- d) Genç mahpuslar yetişkin mahpuslardan ayrı yerde tutulurlar.

Mahpusların belli başlı cezaevlerine veya bir cezaevinin belli başlı bölümlerine yerleştirilmelerine karar verilirken

««« *Avrupa Cezaevi Kuralları Kural 18/8*

- a. Tutuklu ve hükümlü mahpusların,
- b. Erkek ve kadın mahpusların,
- c. Genç yetişkin ve yaşlı mahpusların birbirlerinden ayrı yerlerde tutulmalarına dikkat edilmelidir.

10.maddenin 2/a paragrafı, olağanüstü koşullar haricinde tutukluların hükümlülerden ayrılmasını sağlar. Böylesi bir ayırıştırma, aynı zamanda 14.maddenin 2.paragrafında belirtilen masumiyet karnesi hakkına sahip olan tutukluların statülerini belirgin hale getirmek için gereklidir. 10.maddenin 3.paragrafına göre, alıkonulma koşulları açısından genç suçlular yetişkinlerden ayrı konulmalı ve yaş ve hukuki statülerine göre muamele görmelidirler.

««« *BM İnsan Hakları Komitesi (Genel Yorum 20,Paragraf 9)*

Çalışma grubu 5. çalışmada geliştirilen hükümet prensiplerini özellikle 3, 6, 7, 8ve 9. prensipleri hatırlatma ihtiyacı hissetmektedir... - devletler sığınmacı ve göçmenleri adli sebeplerle tutulan kişilerden ayrı bir yerde tutmalıdır.

««« *Keyfi Alıkonulmalara Dair Çalışma Grubunun Raporu, A/HRC/7/4, 2008*
Paragraf 76

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (10
No'lu Genel Rapor)**
Paragraf 24

- » Bir devletin özgürlüğünden yoksun bırakılanlar için üstlendiği bakım görevi, kişilerin onlara zarar vermek isteyebilecek kişilere karşı korumasını da içerir. AiÖK, bazen kadınların kadınlara yaptığı istismar iddialarıyla karşılaşmıştır. Ancak kadın mahpuslara erkekler tarafından kötü muamele (özellikle cinsel imalar içeren sözler olmak üzere cinsel taciz) yapılması, kadın mahpuslar için yeterince kadın personelin çalıştığı ayrı bir mekânın devlet tarafından sağlanmadığı durumlarda daha sık rastlanan bir olgudur.

İlke olarak, özgürlüğünden yoksun kadınlar, aynı kurumda kalan erkeklerden fiziksel olarak ayrı yerlerde alıkonulmalıdır. Bazı ülkelerde (her ikisi de özgürlüğünden yoksun olan) çiftler için bir arada kalış düzenlemeleri ve/veya cezaevlerinde belirli dereceye kadar her iki cinsin bir araya geldiği sistemler yapılmaya başlanmıştır. Bu tür ilerici düzenlemeler, ilgili mahpusların katılım onayının alınması, programların dikkatle seçilmesi ve uygun biçimde denetlenmesi şartıyla AiÖK tarafından olumlu karşılanmaktadır.

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi
standartlar (CPT/Inf/E
(2002) 1 - Rev. 2010)**
Paragraf 27

- » CPT delegasyonları bazı ülkelerde göç nedeniyle gözaltında tutulanların karakollarda uzun süreyle (bazen haftalarca ve hatta aylarca), vasat fiziki koşullarda, her tür aktiviteden mahrum bırakılarak ve bazı hallerde zanlılarla hücre paylaşmaya zorlanarak utulduklarına şahit olmuştur. Böyle bir durum savunulamaz. PT, göç nedeniyle gözaltında tutulanların şartlar nedeniyle sıradan bir polis nezaret-hanesinde bir süre kalmaları gerekebileceğini kabul etmektedir. Ancak karakollardaki koşullar çoğunlukla, hatta hiçbir zaman uzun süreli gözetim için yeterli olmayacaktır. Bu edenle, göç nedeniyle gözaltında bulunduranların bu tür yerlerde tutuldukları süre asgariye indirilmelidir.

Paragraf 28

- » CPT heyetleri zaman zaman göç nedeniyle gözaltına alınanların cezaevlerinde utulduklarını tespit etmiştir. Bu kişilerin söz konusu yerlerde bulunduruldukları koşullar yeterli olsa bile (ki her zaman böyle olmayabilir), CPT bu yaklaşımı temelde hatalı bulmaktadır. Cezaevi, doğası itibariyle hüküm giymemiş veya herhangi bir suçtan zanlı olmayan birini tutmak için uygun bir yer değildir.

Bazı istisnai durumlarda göç nedeniyle gözaltına alınan bir kişinin bilinen şiddet potansiyeli nedeniyle bir cezaevinde tutulması uygun olabilir. Ayrıca göç nedeniyle gözaltındaki bir kişinin yatarak tedavi edilmesi gerekiyorsa, başka güvenli hastane tesisinin bulunmadığı durumlarda geçici olarak bir cezaevi sağlık bakım birimine yatırılmış olabilir. Ancak gözetim altındaki bu kişiler, hüküm giymiş tutuklulardan ayrı tutulmalıdır.

(f) Mültecilerin ve sığınmacıların alıkonulma koşullarının insani olması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle, mülteciler ve sığınmacılar mümkünse, adli suçlu olarak tutulmakta olan kişilerin yanında tutulmayacak ve fiziksel güvenliklerinin tehlike altında olduğu yerlerde bulundurulmayacaktır;

«« BMMYK Yürütme Komitesi kararları Mültecilerin ve Sığınmacıların Alıkonulması (44 (XXXVII)-1986) Paragraf (f)

(ii) Tesislerdeki erkek ve kadınların ayrı tutulması; (akraba olmaları durumu hariç) çocukların büyüklerden ayrı tutulmalı;

«« BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, Şubat 1999, Kılavuz ilke 10

(iii) Sığınmacıların barınması için ayrı gözaltı tesislerinin kullanımı. Cezaevlerinin kullanımından kaçınılmalıdır. Eğer ayrı gözaltı tesisleri kullanılmıyorsa, sığınmacılar, hüküm giymiş suçlulardan veya tutuklulardan ayrı olarak yerleştirilmelidirler. Bu iki grubun karıştırılması durumu söz konusu olmamalıdır;

3.2.8.2. Ulusal Mevzuat

Misafirhanede yerleştirme, mültecilerin ve sığınmacıların aile ve sosyal durumları ile milliyetleri dikkate alınarak yapılır. Mülteciler ve sığınmacılar kendilerine tahsis edilen yerden başka bir yer tahsisi talebinde bulunamazlar.

«« Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği Madde 17

Mültecilere ve sığınmacılara tahsis edilen yerler lüzumu halinde misafirhane amiri tarafından değiştirilebilir.

... Mültecilere ve sığınmacılara yemekhanede ailevi ve sosyal durumları ve milliyetleri dikkate alınarak yer tahsis edilir.

«« Madde 18

3.3. MADDİ KOŞULLAR

3.3.1. Beslenme

3.3.2. Aydınlatma ve Havalandırma

3.3.3. Temizlik Olanakları

3.3.4. Giysi ve Yatak

3.3.5. Aşırı Kalabalık ve Yerleştirme

3.3.1. BESLENME

3.3.1.1. Uluslararası Mevzuat

1. Kurum idaresi tarafından her mahpusa sağlık ve güç için yeterli ölçüde besin değerine sahip olan, iyi hazırlanan ve uygun saatlerde servisi yapılan yemekler verilir.
2. Her mahpusun ihtiyacı olduğu kadar ve her an içebileceği içme suyu bulundurulur.

««« **Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar**
Kural 20

1. Sağlık görevlisi, aşağıdaki konularda düzenli olarak denetim yapar ve alıkonulma yerinin yöneticilerine tavsiyelerde bulunur.
  - a. Yiyeceklerin kalitesi, niceliği, hazırlanması ve servisi,
  - b. Kurumun ve mahpusların hijyen koşulları ve temizliği,
  - c. Kurumun temizliği, ısınması, aydınlatılması ve havalandırılması,
  - d. Mahpusların giysilerinin ve yatacak yerlerinin uygunluğu ve temizliği,
  - e. Beden eğitimi ve spor faaliyetlerinden sorumlu bir teknik personelin bulunmaması halinde, beden eğitimi ve sporla ilgili kurallara uyulması
2. Kurum yöneticisi, sağlık görevlisinin 25/2 ve 26 no.lu kurallara göre sunduğu raporları ve tavsiyeleri dikkate alır, yapılan tavsiyelere yöneticinin de katılması halinde, bu tavsiyeleri uygulamak için acil tedbirler alınır, eğer alınacak tedbirler yöneticinin yetkisine girmiyorsa veya yönetici yapılan bu tavsiyelere katılmıyorsa, hemen kendi raporunu ve sağlık görevlisinin yaptığı tavsiyeyi daha yüksek makamlara sunar.

««« Kural 26

Mahpuslara yaşları, sağlık durumları, fiziksel durumları, din ve kültürel yapıları ile yaptıkları işin niteliği dikkate alınarak besleyici gıdalar verilmelidir.

««« **Avrupa Cezaevi Kurallar**
Kural 22/1

Besleyici gıdalar verilmesine ilişkin gereklilikler, asgari kalori ve protein değerleri de dâhil olmak üzere ulusal yasada belirtilmelidir

««« Kural 22/2

Yemekler hijyenik biçimde hazırlanmalı ve servis edilmelidir.

««« Kural 22/3

Günde üç öğün yemek verilmeli ve bunların arasında uygun süreler olmalıdır.

««« Kural 22/4

Kural 22/5 >>> Mahpuslar, temiz içme suyuna her zaman erişebilmelidir

Kural 22/6 >>> Tıp doktoru ya da nitelikli bir hemşire, tıbbi nedenle gerekli olduğunda belli mahpuslara verilen gıdaların değiştirmesini istemelidir.

**Özgürlüğünden
Yoksun Bırakılan
Küçüklerin Korunması
için Kurallar**

Kural 67

>>> (...) Hangi sebeple olursa olsun, verilen yemeğin azaltılması ve aile üyeleriyle ilişki kurmanın kısıtlanması veya kaldırılması yasaktır. (...)

Kural 37

>>> Her tutma kurumunda bütün küçüklere normal yemek zamanlarında, beslenme, temizlik ve sağlık standartlarına uygun şartlarda hazırlanan, yeterli kalite ve miktarda sunulan ve mümkün olduğu kadar küçüklerin dinsel ve kültürel göreneklerine uygun bulunan yemekler verilir. Her küçükün istediği her an içebileceği kadar temiz içme suyu bulunur.

3.3.1.2. Ulusal Mevzuat

**Mülteci
Misafirhaneleri
Yönetmeliği**

Madde 18

>>> Mültecilerin yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak üzere misafirhanede binanın mülteci ve sığınmacı kapasitesi dikkate alınarak yemekhane tanzim edilir. Mültecilere ve sığınmacılara yemekhanede ailevi ve sosyal durumları ve milliyetleri dikkate alınarak yer tahsis edilir. Tahsis dilen yerler yemekhane yerleşim planında gösterilir ve görülecek bir yere asılır.

Hastalık hali hariç, hiç bir surette yemekhane dışında yemek yemesine müsaade edilmez.

Madde 19 >>> Mültecilere ve sığınmacılara sabah kahvaltısı, öğle ve akşam yemekleri tabldot usulüne göre verilir.

3.3.2. AYDINLATMA VE HAVALANDIRMA

3.3.2.1. Uluslararası Mevzuat

Mahpusların yaşamaları ve çalışmaları istenen yerlerde,

- Pencereler, mahpusun gün ışığında okuyabilmesine veya çalışabilmesine imkân verecek yeterli büyüklükte ve havalandırma tertibatı yapılmış olsa da, temiz havanın girebileceği bir biçimde yapılır.
- Mahpusun okuma veya çalışması için, görme yeteneğine zarar vermeyecek ölçüde yeterli aydınlatma sağlanır

«« Mahpusların Islahı için Asgari Standart Kurallar
Kural 11

Sağlık görevlisi kurumun temizliği, ısınması, aydınlatılması ve havalandırılması konularında düzenli olarak denetim yapar ve yöneticiye tavsiyelerde bulunur.

«« Kural 26/c

AİÖK sıklıkla metal panjur, kapak ve plaka gibi hücre pencerelerine yerleştirilerek tutukluları gün ışığına erişimden mahrum bırakan ve kaldıkları yere temiz hava girmesini engelleyen araçlarla karşılaşmaktadır. Bunlara özellikle dava öncesi mahkeme önüne henüz çıkarılmamış tutukluların bulundurulduğu yerlerde rastlanmaktadır. AİÖK, belli tutuklular açısından hile ve/veya suça yönelik faaliyetlerle ilgili riskin önlenmesine yönelik özel güvenlik önlemlerinin gerekli olabileceğini tamamen kabul etmektedir. Ancak bu tür önlemlerin uygulanması kural değil, istisna olmalıdır. Bunun anlamı şudur; yetkililer her bir tutuklunun durumunu ayrı ayrı değerlendirerek belli güvenlik önlemlerinin hakikaten gerekli olup olmadığını incelemelidir. Bunun da ötesinde, böyle önlemler gerekli olsa dahi, hiçbir zaman söz konusu tutukluların gün ışığı ve temiz havadan mahrum bırakılması anlamına gelmemelidir. Bunlar her tutuklunun erişme hakkı bulunan yaşamın temel unsurlarıdır. Ayrıca, bu unsurların yokluğu hastalıkların, özellikle de veremin yayılmasına uygun koşullar yaratmaktadır.

«« Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (11 No'lu Genel Rapor)
Paragraf 30

AİÖK, cezaevlerinde uygun yaşama koşullarının sağlanmasının çok maliyetli olabileceğini ve birçok ülkede bunun için ayrılan fonların yetersiz olduğunu kabul etmektedir. Ancak tutukluların kaldığı bölümlerin pencerelerini kapatan araçların kaldırılması (ve gerekli görülen istisnai hallerde uygun tasarıma sahip alternatif güvenlik araçlarının yerleştirilmesi) büyük bir maliyet gerektirmez ve herkes için büyük fayda sağlar.

3.3.2.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

3.3.3.1. Uluslararası Mevzuat

Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar

Kural 12

- » Her mahpusun doğal ihtiyaçlarını karşılayabileceği ölçüde yeterli sıhhi tesis bulunur ve bu tesisler temiz ve bakımlı tutulur.

Kural 13

- » Her mahpusun yararlanabileceği yeterli banyo ve duş tesisi bulunur. Mahpuslara iklim şartlarına uygun ısıda, mevsimlere ve coğrafi bölgeye göre genel hijyenik koşullar için gerekli aralıklarda, ılık bir iklim varsa haftada en az bir kez banyo veya duş alma imkânı verilir.

Kural 14

- » Kurumun mahpuslar tarafından düzenli olarak kullanılan yerleri, her zaman titizlikle temiz olarak tutulur ve temizliği korunur.

Kural 15

- » Mahpusların kendilerini temiz tutmaları istenir ve bu amaçla kendilerine sağlıkları ve temizlikleri için gerekli su ve tuvalet malzemesi sağlanır.

Kural 16

- » Mahpusların özsaygılarına uygun bir dış görünümü sürdürebilmeleri amacıyla, saç ve sakalların uygun şekilde bakımı için gerekli araçlar sağlanır ve erkeklerin düzenli olarak tıraş olmalarını imkân verilir.

Avrupa Cezaevi Kuralları

Kural 19/4

- » Her mahpusun genel hijyen ihtiyacı doğrultusunda mümkünse her gün, en az haftada iki gün (ya da ihtiyaca göre daha sık) iklim şartlarına uygun sıcaklıktaki suyla banyo yapabilmesi veya duş alabilmesi için gerekli koşullar sağlanmalıdır

Kural 19/5

- » Mahpuslar bedenlerini, kıyafetlerini ve yattıkları yerleri temiz ve düzenli tutmalıdırlar.

Kural 19/6

- » Cezaevi yetkilileri bu amaçla mahpuslara tuvalet ve genel temizlik malzemeleri de dâhil olmak üzere gerekli araçları sağlamalıdır.

Birleşmiş Milletler Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması için Kurallar

Kural 34

- » Tutma kurumlarında her küçüğün fiziksel ihtiyaçlarını mahrem ve temiz bir şekilde ve uygun bir tarzda karşılamasını sağlamasına yetecek sayıda ve uygun yerlerde sıhhi tesis bulunur

Uygun tuvalet imkanına rahat erişim ve iyi hijyen standartlarına uyum, insancıl bir ortamın temel unsurlarıdır.

AİÖK bu bağlamda, bazı ülkelerde mahpusların atıklarının hücrelerindeki kovalarda toplanması (ve bu kovaların belirli zamanlarda “dökülmesi”) uygulamasını beğenmediğini ifade etmek durumundadır. Ya hücrelerde (tercihen ayrı bir tuvalet bölmesinde) tuvalet olmalı ya da tuvaleti kullanması gereken mahpusların günün her saatinde (gece dâhil) gecikme olmadan hücrelerinden çıkabilmesi sağlanmalıdır.

Ayrıca tutuklu ve hükümlüler uygun duş veya banyo imkânlarına sahip olmalıdır. Hücrelerde akan su olması da tercih edilmektedir.

««« *Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (2 No’lu Genel Rapor, Paragraf 49)*

Kadınlara özel hijyen ihtiyaçları da uygun biçimde ele alınmalıdır. Temizlik ve banyo imkanlarına kolay erişim, kan lekeli giysilerin güvenli bir biçimde atılmasının yanı sıra, kadın bağı ve tampon gibi hijyenik eşyaların sağlanması da özellikle önemlidir. Bu tür temel ihtiyaçların karşılanmaması onur kırıcı (aşağılayıcı) davranış olabilir.

««« *Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (10 No’lu Genel Rapor, Paragraf 31)*

Özellikle aşağıda belirtilen noktaların üstünde durulmalıdır; (ix) Yatak, duşlar, temel tuvalet malzemeleri vs. gibi temel ihtiyaçlara, erişim i;

««« *BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, Şubat 1999*
Kılavuz İike 10: Gözaltı Koşulları

3.3.3.2. Ulusal Mevzuat

Mülteci misafirhanelerinin ve mülteci ve sığınmacıların çamaşırlarının yıkanması için bir çamaşırhane yeri tahsis edilir.

««« *Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği*
Madde 20

3.3.4.1. Uluslararası Mevzuat

**Mahpusların Islahı
İçin Asgari Standart
Kurallar**

Kural 10

- » Mahpuslara kalmaları için ayrılan bütün yerlerde ve özellikle uyu-
mak için kaldıkları yerlerde, iklim şartlarına ve ayrıca metreküpteki
hava miktarına, asgari metrekare alana, ışıklandırmaya, ısıtmaya ve
havalandırmaya gerekli özen gösterilerek, sağlık için gerekli bütün
ihtiyaçlar karşılanır.

Kural 17

- » Şahsi elbisesini giymesine izin verilmeyen her mahpusa, iklim
şartlarına uygun ve kendisinin sağlığını koruyacak türden giysiler
verilir. Mahpuslara hiçbir biçimde onur kırıcı veya aşağılayıcı giysi
giydirilemez.

Bütün giysiler temiz olur ve giysiler uygun şartlarda tutulur. İç çamaşırları hijyenik şartların gerektirdiği sıklıkta değiştirilir ve yıkanır.

Bir mahpusun kurumun dışına çıkmasına izin verildiği istisnai hal-
lerde, mahpusun kendi giysilerini veya mahpus olduğunu fark et-
tirmeyecek giysiler giymesine izin verilir.

Kural 18

- » Mahpusların kurum içinde kendi giysilerini giymelerine izin veril-
mesi halinde, kuruma girişleri sırasında temiz ve kullanıma uygun
olmasını sağlamak için gerekli düzenlemeler yapılır.

Kural 19

- » Her mahpusa, yerel ve ulusal standartlara uygun olan ve verildiği
anda temiz bulunan, iyi korunan ve temizliğin sağlanmasına sık-
lıkta değiştirilen tek kişilik ve yeterli büyüklükte bir yatak sağlanır.

**Avrupa Cezaevi
Kuralları**

Kural 21

- » Her mahpusa ayrı bir yatak ve uygun yatak takımı sağlanmalı ve
bunlar temiz kalmaları için düzen içinde bulundurularak yeterli sık-
lıkla değiştirilmelidir.

**Birleşmiş Milletler
Özgürlüğünden
Yoksun Bırakılan
Küçüklerin Korunması
için Kurallar**

Kural 33

- » Küçüklerin içinde uyuyacakları yerler, o bölgenin standartları da
göz önünde tutularak, genellikle küçük koşullardan veya tek kişilik
yatak odalarından meydana gelir. Uykuda buldukları saatlerde
küçüklerin korunmalarını sağlamak için tek kişilik odalar ve koşu-
lar da dahil, uyuma mekanları düzenli ve aralıklı olarak denetlenir.
Her küçüğe bölgesel ve ulusal standartlara uygun ayrı bir yatak tem-
in edilir; küçüğe verilen yatak sağlam ve temiz olur; yatağın tem-
izliğinin korunması için sık sık değiştirilir.

Küçüklerin kendi giysilerini giyme haklarını kullanmaları mümkün olduğu kadar sağlanır. Tutma kurumları her küçüğün sağlığını koruyacak ve hiç bir şekilde onur kırıcı veya küçük düşürücü olmayan, iklim şartlarına uygun ve yeterli miktarda kişisel giysilere sahip olmalarını sağlarlar. Tutma kurumundan her hangi bir biçimde çıkarılan veya ayrılan küçüğün kendi giysilerini giymesine izin verilir.

«« Kural 36

Özellikle aşağıda belirtilen noktaların üstünde durulmalıdır;... (ix) Yatak, duşlar, temel tuvalet malzemeleri vs. gibi temel ihtiyaçlara, erişim imkanı;

«« *BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alınulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, Şubat 1999, Kılavuz İlke 10*

3.3.5.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

3.3.5.1. Uluslararası Mevzuat

*Mahpusların Islahı
İçin Asgari Standart
Kurallar,
Kural 9*

1. Mahpusların uyuyacakları yerler, tek kişilik küçük bir yer veya oda ise, her mahpus gece tek başına bu odada kalır. Geçici kalabalıklık gibi özel nedenlerle hapisane merkez idaresinin bu kurala istisna getirmesi gerektiğinde bile, iki mahpusun küçük bir yerde veya odada bir arada alıkonulması uygun değildir.
2. Koşu sisteminin uygulandığı yerlerde, aynı koşu bu şartlar altında birbirleri ile uyuşabilecek kişiler dikkatle seçilerek yerleştirilir. Kurumun özelliği dikkate alınarak, düzenli biçimde gece denetimleri yapılır.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi
(Genel Yorum 2)
Paragraf 46*

Aşırı kalabalık, AİÖK'nin görev alanını doğrudan ilgilendiren bir konudur. Bir cezaevindeki bütün hizmetler ve faaliyetler, planlanandan daha çok kişinin olması durumunda olumsuz yönde etkilenecektir; söz konusu tesisteki genel yaşam kalitesi, belki de çok ciddi biçimde düşecektir. Ayrıca cezaevindeki veya cezaevinin bir bölümündeki aşırı kalabalıklaşma fiziksel açıdan insanlık dışı veya aşağılayıcı düzeye gelebilir.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (11
No.lu Genel Rapor)
Paragraf 28*

Cezaevlerinin aşırı kalabalıklaşması Avrupa çapındaki cezaevi sistemlerinin hepsini etkilemekte ve koşulların iyileştirilmesine yönelik çabaları da sekteye uğratmaktadır. Cezaevlerinin kalabalıklaşmasının olumsuz etkileri, önceki Genel Raporlarda da ele alınmıştır. AİÖK'nin faaliyet alanı bütün Avrupa kıtasına yayıldığı için, Komite çok yüksek hapsedme oranlarıyla ve dolayısıyla cezaevlerinin aşırı kalabalıklaşması olgusuyla karşılaşmıştır. Bir devletin bu kadar yüksek sayıda vatandaşını hapsedmesi tamamen yüksek suç oranıyla açıklanamaz. Bundan kolluk birimleri ve yargının genel yaklaşımının da kısmen sorumlu olması gereklidir.

Böyle durumlarda, cezaevine gittikçe artan oranda para aktarılması çözüm sağlamaz. Bunun yerine, tutukluluk ve mahkûmiyet ile ilgili mevcut yasaların ve uygulamaların ve yürürlükte olan gözetim dışı ceza seçeneklerinin de gözden geçirilmesi gereklidir. Bakanlar Komitesi'nin cezaevlerinin kalabalıklaşması ve cezaevi nüfustaki enflasyon konulu R(99) 22 sayılı tavsiyesinde ortaya konulan yaklaşım da zaten budur. AİÖK bu önemli metinde ortaya konulan ilkelerin üye devletler tarafından uygulanacağını ümit etmektedir. Bu tavsiyenin uygulanışı Avrupa Konseyi tarafından yakından takip edilmelidir.

3.3.5.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

3.4. YÖNETİM VE FAALİYETLER

3.4.1. Dış Dünya İle Bağlantı

3.4.2. Eğitim

3.4.3. Açık Hava Egzersizleri

3.4.4. Boş Zamanları Değerlendirme ve Kültürel Faaliyetler

3.4.5. Çalışma

3.4.6. Din ve Vicdan Özgürlüğü

3.4.1. DIŞ DÜNYA İLE İLETİŞİM

3.4.1.1. Uluslararası Mevzuat

Bu ilkelere 16. ilkenin 4. fıkrasında ve 18. ilkenin 3. fıkrasında yer alan istisnalar dikkate alınmaksızın, alıkonulan veya hapsedilen bir kimsenin diş dünyayla ve özellikle ailesi ve avukatı ile iletişim kurması yaklaşık bir iki günden daha uzun bir süre engellenemez.

««« *BM Herhangi bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü, 1988*

Madde 15

Tutulan veya hapsedilen bir kimse, gözaltına alınmasından ve tutulduğu veya hapsedildiği yerden başka bir yere nakledilmesinden hemen sonra gözaltına alınmasını, tutulmasını veya hapsedilmesini ve naklini ve nezarete tutulduğu yeri aile üyelerine veya kendisinin tercih ettiği başka uygun kişilere bildirme veya yetkili makamların bildirmesini isteme hakkına sahiptir.

««« *Madde 16/1*

Tutulan veya hapsedilen bir kimse yabancı ise vatandaşı olduğu Devletin konsoloslugu veya diplomatik temsilciliği ile eğer kendisi mülteci ise veya bir Uluslararası örgütün koruması altında ise, Uluslararası hukuka göre bu konuda bilgi alma hakkına sahip yetkili Uluslararası örgüte veya koruması altında bulunduğu Uluslar arası örgütün temsilcisi ile iletişim kurma hakkına da sahip olduğu konusunda kendisine hemen bilgilendirilir.

««« *Madde 16/2*

Bu prensipte yer alan bildirimler hiç vakit geçirilmeksizin yapılır veya yapılmasına izin verilir. Ancak yetkili makam, soruşturmanın gerektirmesi halinde bir bildirim yapılmasını makul bir süre erteleyebilir

««« *Madde 16/4*

Alıkonulan veya hapsedilen bir kimsenin kanunda veya kanuna dayanan bir düzenlemede belirtilen makul şartlara ve sınırlamalara tabi olarak, özellikle aile üyeleri tarafından ziyaret edilebilme ve onlarla haberleşme gibi, diş dünya ile iletişim kurabilmesi için kendisine yeterli olanak verilir.

««« *Madde 19*

İkametgâhına yakın bir yerde tutulma hakkı tutulan veya hapsedilen kimse talep ettiği zaman eğer mümkünse genellikle ikamet ettiği yere makul uzaklıktaki bir tutukevinde veya hapisanede tutulur.

««« *Madde 20*

Tutulan veya hapsedilen bir kimse, mevcut kamu kaynaklarının imkan verdiği ölçüde ve tutma yerinde veya hapisanede güvenliği ve kamu düzenini sağlamak için gerekli makul sınırlara tabi olarak,

««« *Madde 28*

makul miktarda eşitsel, kültürel ve basın ürünü ve aracını elde etme hakkına sahiptir.

Madde 29/2

- » Tutulan veya hapsedilen bir kimse, bu tür yerlerde güvenliği ve kamu düzenini sağlamak için gerekli makul koşullar içinde, bu prensibin birinci fıkrasına göre tutma yerini veya hapisaneyi ziyaret eden kişilerle serbestçe ve tam bir gizlilik içinde iletişim kurma hakkına sahiptir.

**BM Mahpusların Islahı
İçin Asgari Standart
Kurallar, 1977**

Kural 37

- » Gözetim altında mahpusların düzenli aralıklarla aileleri ve yakın arkadaşları ile haberleşmelerine ve ziyaret edilmelerine imkân verilerek onlarla iletişim kurmalarına izin verilir. Görevli ulusal veya uluslararası makamlarla aynı imkânlarla iletişim kurmalarına izin verilir

Kural 39

- » Mahpusların gazete, dergi veya kurumların özel yayınlarını okumaları, radyo dinlemeleri, konferansları veya kurum idaresinin çıkardığı veya denetlediği benzeri araçları izlemeleri sağlanarak, önemli haberler hakkında düzenli olarak bilgi sahibi olmaları sağlanır.

Kural 92

- » Tutukluların ailelerini, alıkonulmaları konusunda hemen haberdar edebilmelerine izin verilir, tutukluların aileleri ve arkadaşlarıyla irtibat kurabilmeleri ve adalet dağıtımının yararı ve kurumun güvenliği ve düzeni için gerekli kısıtlama ve denetime tabi olarak, aileleri ve arkadaşları tarafından ziyaret edilebilmeleri için kendilerine her türlü makul kolaylık gösterilir.

**Avrupa Cezaevi
Kuralları Kural 17/1**

- » Mahpuslar olanaklar dahilinde evlerine veya sosyal rehabilitasyon yerlerine yakın cezaevlerine gönderilmelidirler.

**Özgürlüğünden
Yoksun Bırakılan
Küçüklerin Korunması
İçin Kurallar**

Kural 59

- » (...) Küçüklerin aileleriyle, arkadaşlarıyla ve diğer kimselerle veya saygın sivil toplum örgütlerinin temsilcileriyle iletişim kurmalarına, evlerini ve ailelerini ziyaret etmeleri için kurumdan ayrılımlarına ve eğitim, mesleki veya diğer önemli nedenlerle alıkonulma kurumundan çıkmalarına, özel izin almalarına imkân tanınır. (...)

Adil ve insani bir muamele görme hakkının bütünleyici bir parçası ve küçüklerin topluma yeniden kazandırılmalarında esaslı bir unsur olarak, küçüklerin dış dünya ile yeterli bir iletişim kurmaları için her türlü imkân sağlanır.

Her küçüğün sık sık ve düzenli bir biçimde, kural olarak haftada bir kez ve her ay en az bir kez ailesi ve savunma avukatı tarafından ziyaret edilmeye hakkı olup, bu ziyaretler sırasında küçüğün mahremiyetine, ziyaretçilerle temas kurma ve sınırsız olarak iletişimde bulunma ihtiyaçlarına saygı gösterilir.

Kanunen kısıtlanmadıkça, her küçüğün kendi istediği bir kimseyle haftada en az iki kez yazılı olarak veya telefon vasıtasıyla iletişim kurma hakkı vardır; her küçüğün bu haktan etkili bir biçimde yararlanabilmesi için kendisine gerekli yardım gösterilir. Her küçüğün kendisine gönderilen mektupları alma hakkı vardır

««« Kural 61

Küçüklere, düzenli bir biçimde gazete, dergi ve diğer yayınları okuyabilmelerine, radyolardaki ve televizyonlardaki programları ve filmleri izlemelerine ilgi duydukları yasal dernek veya örgüt temsilcileriyle görüşmeler yapmalarına ve bu suretle kendilerini dış dünyadan haberdar kılma imkanı tanınır.

««« Kural 62

10. maddenin 3. Paragrafı kapsamında küçükler, alıkonulma koşullarının elverdiği ölçüde girişimlerini sağlama ve rehabilitasyon amacıyla yaşlarına ve hukuki statülerine uygun olarak (örneğin, aileleriyle temas gibi) muamele göreceklendir.

««« **BM İnsan Hakları Komitesi (Genel Yorum 21, Paragraf 13)**

Tüm sığınmacılar ve göçmenler gözaltı süresince dış dünyaya iletişime geçme hakkına sahiptir. Bu hakka alıkonulan kişinin telefon, faks ya da elektronik posta yoluyla kuracağı iletişim ve avukat, konsolosluk temsilcisi ve yakınları ile haberleşme hakkı da dahildir.

««« **Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubunun Raporu, Tartışma No. 5, (Göçmenlere ve Sığınmacılara İlişkin Durum) E/ CN.4/2000/4, Ek II, 2000**

İlke 2

Çalışma grubu gözaltının keyfi olup olmadığına karar verirken yabancı uyruklu kişilerin aşağıda belirtilen güvencelerin bir kısmından veya tamamından faydalanıp faydalanmadığını göz önünde bulundurur

««« **Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubunun Raporu, Tartışma No. 5, (Göçmenlere ve Sığınmacılara İlişkin Durum) E/ CN.4/1999/63,**

Gözaltı yerindeyken özellikle avukat, konsolosluk temsilcisi ve yakınları ile telefon, fax veya elektronik posta gibi etkili bir iletişim aracını kullanarak iletişime geçme imkânı.

««« İlke 6

Dış dünya ile iletişime geçme hakkına ilişkin olarak Özel Raportör özgürlüğünden yoksun kılınan kişilerin yakınları, avukatlar, doktorlar güvenlik gereksinimleri izin veriyorsa insan hakları örgütleri

««« Paragraf 43

veya kişinin tercihine bağlı olarak diğer üçüncü kişilerle iletişime geçme hakkının olduğunu vurgulamaktadır.

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (2
No'lu Genel Rapor)**

Paragraf 51

» Mahkûmların dış dünyayla temaslarını makul düzeyde devam ettirmesi de çok önemlidir. Her şeyden önce mahkûmlara aileleriyle veya yakın arkadaşlarıyla ilişkilerini devam ettirebilme imkânı verilmelidir. Buradaki temel ilke, dış dünyayla iletişimin desteklenmesi olmalıdır; bu tür iletişimin sınırlanması sadece kayda değer güvenlik endişeleri veya yeterli kaynak bulunmayışı gerekçesine dayanabilir.

AİÖK bu bağlamda, ailesi uzakta yaşayan (bu nedenle düzenli ziyaret imkânı olmayan) mahkûmlar için ziyaret veya telefon teması kurallarının uygulanması konusunda esnekliğin gerektiğinin altını çizer. Örneğin bu tür mahkûmların ziyaret süresini biriktirebilmesine ve/veya aileleriyle telefonla iletişim kurabilmek için daha iyi imkânlarla sahip olmasına izin verilebilir.

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (7
No'lu Genel Rapor)**

Paragraf 31

» ...Daha genel olarak alıkonulan göçmenler alıkonulma süreleri boyunca dış dünya ile ilişki kurma özellikle de telefon görüşmesi yapma ve akrabaları ile ilgili örgütlerin temsilcileri tarafından ziyaret edilme hakkına sahip olmalıdırlar.

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (CPT)
Standartları (CPT/Inf/E
(2002) 1 - Rev. 2010)**

Paragraf 82

» ...Tutuklama tedbiriyle ilgili olarak bir akrabayı veya tercih edilen bir üçüncü şahsı bilgilendirme, yasa dışı göçmenlere gözaltına alınma sırasında cep telefonlarını muhafaza etmelerine veya hiç değilse onlara erişebilmelerine izin verildiği takdirde oldukça kolaylaşacaktır.

**BM Mülteciler
Yüksek Komiserliği,
Sığınmacıların
Alıkonulmasına İlişkin
Uygulanacak Ölçüt ve
Standartlar Hakkında
Gözden Geçirilmiş
Kılavuz, Şubat 1999,**

Kılavuz İlke 20

» Özellikle aşağıda belirtilen [sığınmacıların gözaltı şartlarına ilişkin] noktaların üstünde durulmalıdır;... (iv) Düzenli iletişim kurma ve arkadaşlarının, akrabalarının, dini, sosyal ve hukuk danışmanının ziyaretlerini kabul etme imkanı. Tesisler bu tür ziyaretleri mümkün kılmaya uyumlu hale getirilmelidir. Mümkün olduğu durumlarda, tam tersini mazur gösterecek zecri sebepler olmadığı sürece, bu ziyaretler gizli olarak gerçekleştirilmelidir.

**İşkence ve Diğer
Zalimane İnsanlık
Dışı veya Onur Kırıcı
Muamele veya Ceza
Özel Raportörü Theo
van Boven'ın Raporu**

Paragraf 24

» Özel Raportör dış dünya ile iletişime geçme konusunda, özgürlüğünden yoksun kılınan kişilerin yakınları, avukatlar ve doktorlar ve güvenlik önlemleri izin veriyorsa insan hakları örgütleri veya kişinin tercih ettiği diğer üçüncü kişiler ile iletişime geçmesine ve bu kişiler

tarafından ziyaret edilebilmesine izin verilmesi gerektiğini tekrar vurgulamaktadır.

3.4.1.2. Ulusal Mevzuat

Misafirhaneye, mültecilerden, sığınmacılardan ve görevlilerden başka kimsenin girmesine izin verilmez. Ancak mülteci ve sığınmacılarla ilgili görüşme ve röportaj yapmak üzere vaki olacak başvurular Bakanlığa bildirilir ve verilecek talimata göre hareket edilir. Ziyaret izni verilenler bir deftere kaydedilir.

**Mülteci Misafirhane
Yönetmeliği**

Madde 32

3.4.2.1. Uluslararası Mevzuat

*Herhangi Bir Biçimde
Tutulan veya
Hapsedilen Kişilerin
Korunması İçin İlkeler
Bütünü (TUHAK)*
İlke 28

» EĞİTSEL ve kültürel materyalleri elde etme hakkı:

Alıkonulan veya hapsedilen bir kimse, mevcut kamu kaynaklarının imkân verdiği ölçüde ve alıkoyma yerinde veya hapisanede güvenliği ve kamu düzenini sağlamak için gerekli makul sınırlara tabi olarak, makul miktarda eğitsel, kültürel ve basın ürünü ve aracını elde etme hakkına sahiptir.

*Mahpusların Islahı
İçin Asgari Standart
Kurallar*
Kural 71/5

» Mahpusların ve özellikle genç mahpusların kazanç sağlamaları için yararlı olabilecekleri alanlarda kendilerine mesleki eğitim verilir.

Kural 77

» 1. Bütün mahpuslara kendilerine yarar sağlayacak öğretim ile dinsel eğitimin verilmesi mümkün olan ülkelerde dinsel eğitim de verilir. Okur-yazar olmayan mahpuslar ile genç mahpusların eğitimi zorunludur ve idare tarafından bu kişilerin eğitimine özel bir dikkat gösterilir.

2. Mahpusların eğitimi, salıverildikleri zaman güçlük karşılama-
dan eğitimlerini sürdürebilmeleri için, mümkün olduğu takdirde, ülkenin eğitim sistemi ile bütünleştirilir.

*Özgürlüğünden
Yoksun Bırakılan
Küçüklerin Korunması
İçin Kurallar*
Kural 38

» Zorunlu okul çağındaki her küçüğün ihtiyaçlarına ve kabiliyetlerine uygun ve kendisini topluma dönüştürmek için tasarlanmış bir eğitim almaya hakkı vardır. Küçüklerin bu tür eğitimi, mümkün olduğu takdirde, ıslahevi dışındaki kamu okullarında almaları sağlanır; bu eğitim, küçüğün salıverildikten sonra güçlük çekmeden eğitime devam edebilmesini sağlamak amacıyla, ülkenin genel eğitim sistemi ile bütünleşmiş bir okulda ve nitelikli öğretmenler tarafından verilir. (...)

Kural 39

» Yukarıda sözü edilen zorunlu okul çağındaki küçüklerden eğitimlerini daha sonra sürdürmek isteyenlere gerekli izin verilir ve kendileri buna teşvik edilir; ayrıca bu küçüklerin kendilerine uygun okullara gitmeleri için çaba gösterilir

Kural 42

» Her küçüğün gelecekteki çalışma yaşamına kendisini hazırlamaya elverişli alanlarda mesleki öğrenim görme hakkı vardır.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (2
No'lu Genel Rapor)*
Paragraf 47

» Tatminkâr bir faaliyet programı (çalışma, eğitim, spor, vs.) mahpusların iyiliği açısından çok önemlidir. Bu durum hem hükümlü ve hem de tutukluların bulunduğu kurumlar için geçerlidir. AİÖK,

birçok ceza/ tutukevindeki faaliyetlerin çok kısıtlı olduğunu gözlemlemiştir. Özellikle tutukluların sık sık değiştiği bu tür kurumlarda faaliyetlerin düzenlenmesi kolay bir mesele değildir. Açıkçası, hükümlülerin bulunduğu kurumlarda hedeflenen türden bireye yönelik programların geliştirilmesi söz konusu olamaz.

Ancak mahpuslar, içinde buldukları hücredeki fiziksel şartlar ne kadar iyi olursa olsun, haftalar belki de aylar boyunca hücrelerinde kilitli biçimde çürümeye bırakılamazlar. AİÖK'ye göre tutukevlerindeki mahkûmların günün makul bir kısmını (sekiz saat veya daha fazla) hücreleri dışında, belirli amacı olan ve değişen faaliyetler yaparak geçirmeleri hedeflenmelidir. Doğal olarak, hükümlülerin bulunduğu kurumlardaki programlar daha da uygun olmalıdır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kadınlar, erkek mahkûmlarla aynı şartlar altında anlamlı faaliyetlere (çalışma, eğitim, spor vs.) erişim hakkına sahip olmalıdır. Komitenin son Genel Raporda ifade ettiği gibi, AİÖK heyetleri genellikle kadın mahkûmlara "uygun" olacağı düşünülen faaliyetlere (dikiş veya eliş gibi) katılma imkânı verildiğini, erkek mahkûmlara ise çok daha fazla mesleki eğitim verildiğini görmüştür. AİÖK'nin görüşüne göre bu tür ayrımcı yaklaşımlar sadece kadınların toplumsal rolü hakkında modası geçmiş kalıpcı düşünce ve davranışların güçlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca mevcut şartlara bağlı olarak, kadınların faaliyetlere eşit katılımını sağlamak da aşığılayıcı davranış olabilir.

«« Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (10 No'lu Genel Rapor)

Paragraf 25

- h) Olanaklı olan durumlarda, mahpuslar cezaevi dışındaki öğretim faaliyetlerine katılmaya teşvik edilmelidir;
- i) Eğitimin cezaevi içinde verilmesi zorunlu olduğu durumlarda, cezaevi dışındaki toplum bu eğitime, olanaklı olduğu ölçüde katılmalıdır.

«« BM Ekonomik ve Sosyal Konsey (Cezaevlerinde Eğitime İlişkin 1990/20 sayılı Karar)

Komite, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 2. maddesi ve UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme'nin 3. maddesinin (e) bendine dikkat çekerek, ayrımcılık yasağının, Taraf Devletin yetkisi altındaki yerlerde yaşayan, yabancılar da dahil olmak üzere, ve medeni durumlarına bakılmaksızın okul çağına gelmiş herkesi kapsadığını belirtmek istemektedir.

«« Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Komite (13 No'lu Genel Yorum, 1999)

*BM Mülteciler
Yüksek Komiserliği,
Sığınmacıların
Alıkonulmasına İlişkin
Uygulanacak Ölçüt ve
Standartlar Hakkında
Gözden Geçirilmiş
Kılavuz, Şubat 1999,
1. Kılavuz
Kılavuz İlike 10*

»» Özellikle aşağıda belirtilen noktaların üstünde durulmalıdır;... (vii)
İleri eğitim veya mesleki eğitimine devam etme imkanı;

3.4.2.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

3.4.3. AÇIK HAVA EGZERSİZLERİ

3.4.3.1. Uluslararası Mevzuat

1. Dışarıda çalıştırılmayan her mahpusun, hava koşulları müsaade ettiği zaman günde en az bir saat açık havada uygun bir biçimde beden eğitimi yapmasına imkan verilir.
2. Genç mahpuslara ve fizik durumu itibariyle uygun olan diğer mahpuslara, egzersiz süreleri içinde fiziksel eğitim ile eğlenmeleri için eğitim verilir. Bunun için kendilerine yer, tesis ve araç sağlanır.

««« *Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar*
Kural 21

Her mahpusa, hava şartları elverdiği müddetçe günde en az bir saat açık havada spor yapma imkânı sağlanmalıdır.

««« *Avrupa Cezaevi Kuralları*
Kural 27/1

Hava şartlarının elverişli olmadığı hallerde mahpusların spor yapabilmelerinin sağlanması için gerekli alternatif düzenlemeler yapılmalıdır.

««« *Kural 27/2*

Fiziksel zindeliği teşvik etmek ve uygun sporların yapılmasını sağlamak amacı doğrultusunda düzenlenecek etkinlikler ve eğlence dinlenme imkânları cezaevi rejimlerinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

««« *Kural 27/3*

Cezaevi yetkilileri yeterli donanım ve araç gereç sağlayarak böylesi etkinliklerin düzenlenmesine yardımcı olmalıdır.

««« *Kural 27/4*

Açık havada egzersiz yapma konusunun üzerinde özellikle durulmalıdır. Mahpusların (tercihen genel bir faaliyet programının bir parçası olarak) her gün açık havada en az bir saat egzersiz yapabilmesi şartı, temel bir önlem olarak genel kabul görmüştür. AİÖK, istisnasız bütün mahpuslara (ceza olarak hücre hapsinde olanlar dâhil) her gün açık havada egzersiz yapma imkânı verilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Açık havada egzersiz yapılacak yerlerin makul büyüklükte ve mümkün olduğunca kötü hava şartlarında koruma sağlayacak biçimde olması gerektiği açıktı.

««« *Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (2 No'lu Genel Rapor)*
Paragraf 48

3.4.3.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

3.4.4.1. Uluslararası Mevzuat

Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin İlkeler Bütünü (TUHAK) İlke 28

- » Alıkonulan veya hapsedilen bir kimse, mevcut kamu kaynaklarının imkân verdiği ölçüde ve alıkonulma yerinde veya hapisanede güvenliği ve kamu düzenini sağlamak için gerekli makul sınırlara tabi olarak makul miktarda işitsel, kültürel ve basın ürünü ve aracını elde etme hakkına sahiptir.

Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar Kural 40

- » Her kurumda, her kategoriden mahpusların kullanabileceği, kendilerini geliştirici ve eğitici yeterli sayıda kitabın bulunduğu bir kitaplık bulunur. Bu kitaplıktan tam olarak yararlanmaları için mahpuslar teşvik edilir.

Kural 78

- » Mahpusların ruhsal ve fiziksel sağlıkları için her kurumda eğlendirici ve kültürel faaliyetler düzenlenir.

Avrupa Cezaevi Kuralları Kural 27/5

- » Cezaevi yetkilileri ihtiyaç duyan mahpuslar için özel etkinlikler organize etmek amacıyla gerekli düzenlemeleri yapmalıdırlar.

Kural 27/6

- » Spor, oyun, kültürel etkinlikler, hobiler ve diğer boş zaman faaliyetlerini de içeren eğlence dinlence imkânları sağlanmalı ve bunların mümkün olduğunca mahkûmlar tarafından organize edilmesine izin verilmelidir.

Kural 27/7

- » Mahpusların spor sırasında ve eğlence dinlence faaliyetlerine katılmak amacıyla birbirleriyle ilişki kurmalarına izin verilmelidir.

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması İçin Kurallar Kural 12

- » Özgürlükten yoksun bırakma, küçüklerin insan haklarına saygı gösterilmesinin sağlandığı şartlarda ve ortamlarda yerine getirilir. Islah evlerinde tutulan küçüklerin sağlıklı ve özsaygılı yaşamalarına yardım ve destek olacak, sorumluluk duygularının gelişmesini artıracak ve toplumun bir üyesi olarak potansiyellerini geliştirmelerinde yardımcı olan davranış ve yeteneklere sahip olmalarını teşvik edecek türden faaliyet ve programlardan yararlanmaları sağlanır.

Kural 32

- » Küçüklerin tutuldukları kurumların planı ve fiziksel çevresi, yatışlı ıslahın amacına uygun olarak, küçüklerin mahremiyetini, duygusal uyarımlarını, yaşlılarıyla ilişki kurmalarını ve sporla, beden eğitimi-

le ve boş zamanlarla ilgili faaliyetlere katılmaya olan ihtiyaçlarını dikkate alır. (...)

Tutma kurumlarındaki küçükler okumaya ve kurumdaki kitaplıkları kullanmaya teşvik edilir; her kurumda kullanıma tam olarak açık, küçükler için eğitimleri ve eğlenmeleri için yeterli sayıda kitap ve süreli yayının yer aldığı bir kütüphane bulunur.

«« Kural 41

Her küçüğün eğlenebilmesi ve beden eğitimi yapabilmesi için kendisine tanınan zaman içinde, hava şartlarının uygun olduğu zamanlarda açık havada serbestçe oynayabilmesi için gerektiği kadar zamana sahip olma hakkı vardır. Bu faaliyetler için gerekli mekân, tesis ve araç sağlanır. Her küçük günlük boş zaman faaliyetlerinde bulunabilmek için ek bir zamana sahip olur; bu zamanın bir kısmı, küçüğün istemesi halinde sanata ve el becerilerini geliştirmesine ayrılır. Alıkonulma kurumları her küçüğün, kendisine sunulan fiziksel eğitim programlarına katılması için, fiziksel olarak yeterli duruma gelmesini sağlar. İhtiyacı bulunan çocuklara sağlık kontrolü altında fiziksel eğitim tedavisi ve terapi sağlar.

«« Kural 47

3.4.4.2. Ulusal Mevzuat

Mülteci ve sığınmacıların misafirhane içerisinde istirahatlerini sağlamak amacıyla bina içinde uygun bir yer istirahat ve okuma salonu olarak tahsis edilir. Salon içerisinde, mülteci ve sığınmacıların istirahatlerinde ihtiyaç duyabilecekleri ve ücreti mukabilinde alabilecekleri yiyecek ve alkolsüz içecek maddeleri bulunan bir kantin açılabilir ve yönergesine göre işletilir.

«« *Mülteci Misafirhaneleri*
Madde 21

3.4.5.1. Uluslararası Mevzuat

BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
Madde 8/3

- » Hiç kimse zorla veya angarya işte çalıştırılmaz. 10. maddenin 3. Paragrafı kapsamında, genç suçlular, yeniden biçimlenmeleri ve rehabilitasyonlarını ilerletmek amacıyla, yaşları ve yasal statülerine uygun muamele göreceklendir, örneğin daha kısa çalışma saatleri (...)

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme
Madde 6

- » 1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin serbestçe seçtiği ya da kabul ettiği bir işte çalışarak hayatını kazanma fırsatı veren çalışma hakkını tanırlar ve bu hakkın korunması için gerekli tedbirleri alırlar.
2. Bu Sözleşme'ye Taraf bir Devletin, bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek için alacağı tedbirler, teknik ve mesleki rehberlik ile eğitim programlarını, bireyin temel ekonomik ve siyasal özgürlüklerini koruyan şartlar altında, düzenli şekilde ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi ile tam ve üretken istihdamını sağlamaya yönelik politika ve teknikleri içermelidir.

Madde 7

- » Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin adil ve elverişli çalışma koşullarından yararlanmak hakkını kabul ederler. Bu hak özellikle şunları güvence altına alır:
- (a) Bütün işçilere emeklerine karşılık, asgari olarak;
- (i) Adil ücretler ve eşit işlere, hiç bir ayırım yapılmaksızın eşit ödeme, özellikle kadınlara, kendilerine sunulan çalışma koşullarının erkeklerin koşullarından daha aşağı olmayacağı ve aynı iş için aynı ücreti alacakları konusunda güvence verilmesi;
- (ii) Bu Sözleşme'nin hükümlerine uygun olarak, kendilerine ve ailelerine saygın bir yaşam düzeyi sağlayacak bir ücret verilmesi;
- (b) Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları;
- (c) Herkese, işyerinde uygun bir üst kademeye yükselmeye eşit olanak ve bu yükselmenin yalnızca kıdem ve yeterlilik esaslarına göre yapılması;
- (d) Dinlenme, boş zaman, çalışma saatlerinin makul ölçülerde sınırlandırılması, ücretli dönemsel tatiller ve resmi tatillerde ücret verilmesi.

Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar
Kural 71

- » 1. Mahpusların çalışması, cefa verici bir tarzda olamaz.
2. Hapis cezası alan bütün mahkûmlardan, sağlık görevlisi tarafından belirlenen fiziksel ve ruhsal şartlarına uygun bir işte çalışmaları istenir.

3. Normal bir çalışma gününde mahpusların aktif olarak çalışmaları için, kendilerine yararlı nitelikte bir iş yaptırılır.
4. Yaptırılan iş, mümkün olduğu kadar, mahpuslara tahliye edildikten sonra geçimini sağlama yeteneği kazandırır ve bunu artırır.
5. Mahpuslara ve özellikle genç mahpuslara kazanç sağlamaları için yararlı olabilecekleri alanlarda kendilerine mesleki eğitim verilir.
6. Seçilebilecek uygun meslekler arasından ve kurum idaresinin ve kurum disiplin şartlarına uygun olarak, mahpuslara yapmak istedikleri işi seçme imkânı verilir.

Ancak mahpusların elde ettikleri kazançlar ve kendilerine verilen mesleki eğitim, kurum içinde belirli bir sektörden mali kazanç sağlama amacına yöneltilemez.

««« Kural 72/2

Mahpusların idare tarafından işletilmeyen bir işletmede çalıştırılmaları halinde, mahpuslar her zaman kurum personelinin gözetimi altında bulunurlar. Eğer mahpuslar, hükümetin başka bir kuruluşu için çalıştırılmıyorsa, bu tip bir iş normal olarak verilen ücret, mahpusların ürettikleri dikkate alınarak, mahpusları çalıştıran tarafından tam olarak idareye ödenir.

««« Kural 73/2

Mahpus olmayan işçilerin güvenliğini ve sağlığını korumak için alınan önlemler, aynı oranda bu kurumlarda da alınır.

««« Kural 74/1

Mahpusların iş kazası ve meslek hastalıklarından ötürü, mahpus olmayan işçiler için kanunun öngördüğü tazminattan daha az olmayacak oranda bir tazminat alabilmeleri için düzenleme yapılır.

««« Kural 74/2

1. Mahpusların günlük ve haftalık çalışma saatleri, mahpus olmayan işçiler için uygulanan yerel kurallar veya gelenekler dikkate alınarak, yasayla veya idari düzenlemelerle belirlenir.
2. Çalışma süresi, dinlenmek için haftanın bir günü ve mahpusların ıslah ve rehabilitasyonunun gereği olarak eğitim ve diğer faaliyetler için yeterli zaman ayrılacak biçimde düzenlenir.

««« Kural 75

- Kural 76* >>> Mahpusların çalışmalarına karşılık eşit ücret alabilecekleri bir sistem kurulur.
2. Kurulan sisteme göre, mahpusların kazançlarından en azından bir kısmını izin verilen maddeleri kullanmak üzere alabilmeleri için harcamalarına ve bir kısmını da ailelerine göndermelerine izin verilir.
3. Bu sistemde aynı zamanda, mahpusların kazandıklarının bir kısmı, salıverildiklerinde kendilerine geri ödenmek üzere, idare tarafından bir fonda biriktirilir.
- Kural 89* >>> Tutuklulara her zaman çalışma imkanı sağlanır, ancak çalışmaları şart koşulmaz. Tutuklu çalışırsa, bunun için kendisine ödeme yapılır.
- Mahpuslara Karşı Davranışlara Dair Temel Prensipler***
İlke 8
- >>> Mahpusların ülkedeki iş piyasasına dâhil olabilmelerine ve kendilerine ve ailelerine maddi destek yaratmalarına yardımcı olacak anlamlı ve gelir getiren bir işte çalışabilmeleri için gerekli ortam sağlanacaktır.
- Avrupa Cezaevi Kuralları Kural 26.1***
- >>> Cezaevinde çalışma olgusuna cezaevi rejiminin olumlu bir unsuru olarak yaklaşılmalı ve çalışma asla bir cezalandırma aracı olarak kullanılmamalıdır.
- Kural 26/2* >>> Cezaevi yetkilileri uygun ve özünde faydalı işler sağlamak için çaba göstermelidir.
- Kural 26/3* >>> Verilen işler mümkün olduğunca mahpusun tahliye sonrasında yaşamını sürdürebilmesini sağlayacak veya bu konudaki yeteneğini artıracak nitelikte olmalıdır.
- Kural 26/4* >>> Sağlanan iş tipinde, 13.Kurala uygun olarak cinsiyete dayalı bir ayrımcılık yapılmamalıdır.
- Kural 26/5* >>> Yararlanma imkânı bulunan ve özellikle genç mahpuslara mesleki eğitimi de içeren işler sağlanmalıdır.

Mahpuslar mevcut işler, uygun mesleki seçim ve düzen ve disiplin kuralları sınırları dâhilinde kalmak kaydıyla katılacakları işi seçebilirler. Kural 26/6

Mahpusların olağan mesleki yaşamın koşullarına hazırlanmalarını sağlamak amacıyla kurumlardaki işin organizasyonu ve çalışma yöntemleri toplumsal hayattaki benzer işlere olabildiğince yakın bir şekilde düzenlenmelidir. Kural 26/7

Kurumlarda yapılan işlerden ekonomik gelir sağlanması standartların yükseltilmesi ve eğitimin kalite ve işlevselliğinin artırılması açısından değerlendirilebilirse de mahpusların çıkarları bu amaca feda edilmemelidir. Kural 26/8

Mahpusların yapacağı işler cezaevi içinde ya da dışında, kendi imkânlarıyla ya da sözleşme yapacakları kişilerle işbirliği içerisinde cezaevi yetkilileri tarafından sağlanmalıdır. Kural 26/9

Mahpuslara, yaptıkları iş karşılığı uygun bir ücret her durumda ödenmelidir. Kural 26/10

Mahpuslara kazandıkları paranın en azından bir kısmını cezaevi idaresince izin verilen kişisel eşyaları satın almak için harcamak ve ailelerine göndermek imkânı tanınmalıdır. Kural 26/11

Mahpuslar kazandıkları paranın bir kısmını tahliyelerinde kendilerine verilmek veya uygun bulacakları bir amaç doğrultusunda kullanılmak üzere biriktirmeleri yönünde teşvik edilmelidir. Kural 26/12

Mahpuslar için alınacak sağlık ve güvenlik önlemleri onları korumaya yeterli düzeyde ve en az dışarıdaki işçilere uygulanan önlemler kadar sıkı olmalıdır. Kural 26/13

Mahpusların iş kazalarına ve meslek hastalıklarına karşı en az mevzuatın dışarıdaki işçilere sağladığı imkânlar düzeyinde sigortalıların sağlanması için gerekli önlemler alınmalıdır. Kural 26/14

- Kural 26/15* >>> Mahpusların günlük ve haftalık azami çalışma saatleri yerel kural-lara veya dışarıdaki işçilerin çalışma saatlerini düzenleyen adetlere uygun olarak ayarlanmalıdır.
- Kural 26/16* >>> Mahpuslara haftada en az bir gün tatil yapma imkânı ve eğitim ve diğer faaliyetlere katılmak için yeterli zaman verilmelidir.
- Kural 26/17* >>> Çalışan mahpuslar mümkün olduğunca ulusal sosyal güvenlik sis-temine dâhil edilmelidirler.
- Kural 105/1* >>> Sistematik bir çalışma programı hükümlüler için öngörülen rejimin amacına ulaşmasına katkıda bulunmayı amaçlamalıdır.
- Kural 105/2* >>> Normal emeklilik yaşına ulaşmamış olan hükümlülerden doktor tarafından onaylanacak fiziksel ve ruhsal sağlıklarının elvermesi ha-linde çalışmaları istenebilir.
- Kural 105/3* >>> Hükümlülerin çalıştırılmaları halinde söz konusu işin şartları nor-malde dışarıda uygulanan standart ve düzenlemelere uygun olma-lıdır.
- Kural 105/4* >>> Hükümlüler iş saatleri içerisinde kendileri için öngörülen rejimin bir parçası olarak eğitim veya başka programlara katıldıklarında bu sü-reler iş süresinden sayılmalı ve ücretleri ödenmelidir.
- Kural 105/5* >>> Hükümlüler açısından, ücretlerinin bir kısmı veya ücretlerinden ke-silerek biriktirilen miktar mahkemece emredilmesi veya söz konusu mahkûmun kabul etmesi halinde tazminat olarak kullanılabilir.

**Özgürlüklerinden
Yoksun Bırakılan
Küçüklerin Korunması
İçin Kurallar**

Kural 43

Kural 45

- >>> Kurumun idari gerekleri ve seçilebilecek meslekler dikkate alınarak, küçüklere çalışmak istedikleri işin türünü seçme imkânı tanınır.

Mümkün olduğu takdirde küçüklere ücret karşılığında çalışabile-cikleri bir iş bulunur; eğer mümkünse, küçüğe toplum içine dön-düğü zaman uygun bir iş bulması imkânı yaratmak için verilen mesleki öğrenimin tamamlayıcısı olarak, kurum dışında bir işye-rinde çalıştırılır. Küçük salıverildikten sonra kendisinin menfaatine

uygun bir öğrenim görmesini sağlayacak türde bir işte çalıştırılır. Küçükleri normal meslek yaşamının şartlarına hazırlamak amacıyla, alıkonulma kurumlarının içinde çalıştıkları işin organizasyonu ve metodu, mümkün olduğu kadar dışarıdaki çalışma yaşamının şartlarına uygun olur.

3.4.5.2. Ulusal Mevzuat

Mültecilerden ve sığınmacılardan, işlemleri sonuçlanıncaya kadar çalışmak için müracaat edenlerin, talepleri il valiliğince Bakanlığa intikal ettirilir. Verilecek talimata göre işlem yapılır.

«« Mülteci Misafirhane
yönetmeliği
Madde 30

3.4.6.1. Uluslararası Mevzuat

*Medeni ve Siyasi
Haklar İlişkin
Uluslararası Sözleşme,
Madde 18(1)*

» Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olacaktır. Bu hak, herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin aleni veya özel olarak bireysel ya da başkaları ile birlikte toplu olarak, kendi din ya da inancını ibadet, icra, bunun icaplarını yerine getirme ya da öğretme bakımından ortaya koyma özgürlüğünü de içerir.

Madde 27

» Etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile birlikte, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme, ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır.

*Mahpusların İslahı
İçin Asgari Standart
Kurallar
Kural 41*

- »
1. Kurumda aynı dine mensup önemli sayıda mahpusun bulunması halinde bir din görevlisi atanır veya seçimi onaylanır. Mahpusların sayısının gerektirmesi ve şartların imkân vermesi halinde, din görevlisinin tam gün çalışması sağlanır.
  2. Birinci fıkraya göre atanan veya onaylanan din görevlisinin düzenli hizmetleri yerine getirmesine ve uygun zamanlarda kendi dinindeki mahpuslarla baş başa görüşmesine izin verilir.
  3. Bir mahpusun din görevlisi ile görüşme talebi reddedilemez. Öte yandan bir mahpusun din görevlisinin kendisini ziyaret etme talebine karşı çıkması halinde, kendisinin bu tutumuna tam olarak saygı gösterilir.

Kural 42

» Şartlar elverdiği ölçüde her mahpusun kurumda verilen din hizmetlerine katılması ve mensubu bulunduğu mezhebin gereklerini yerine getirmesini ve ibadeti ile ilgili dinsel kitapları bulundurması sağlanarak, dinsel ihtiyaçlarını karşılamasına izin verilir.

*Mahpuslara Karşı
Davranışlara Dair
Temel Prensipler
İlke 3*

» Yerel koşulların gerektirmesi halinde, mahpusların ait oldukları grubun dinsel inançlarına ve kültürel gereklerine saygı gösterilir.

*Avrupa Cezaevi
Kuralları
Kural 29*

» Mahpusların düşünce, din ve vicdan özgürlüklerine saygı duyulmalıdır.

Her küçüğün tutma kurumlarında verilen dinsel hizmetlere veya toplantılara katılması veya dinsel görevlerini yerine getirmesi sağlanarak veya kendi mezhebi bakımından eğitimi ve ibadeti için

gerekli kitapları veya araçları edinmesine izin verilerek, dinsel ve ruhsal yaşamının ihtiyaçlarını karşılayabilmesine imkan tanınır. Bir tutma kurumunda belirli bir dinden yeterli sayıda küçüğün bulunması halinde, bu kuruma o dinden bir veya birden fazla din adamı atanır veya seçimleri onaylanır; din adamlarının düzenli olarak hizmet vermelerine ve çocukların talep etmeleri halinde din adamlarıyla baş başa görüşebilmelerine izin verilir. Her küçüğün mensup olduğu dinden kendi istediği nitelikli bir din adamı tarafından ziyaret edilme hakkı vardır; küçüklerin, dinsel hizmetlere

katılmama ve din eğitiminden, öğretiminden veya dinsel faaliyetten serbestçe ayrılma hakkı vardır.

Özellikle aşağıda belirtilen noktaların üstünde durulmalıdır; (viii) Dinlerini tatbik etme ve dinleriyle uyumlu beslenme imkânı;

3.4.6.2. Ulusal Mevzuat

Mülteci ve sığınmacılar; ilgili valilerce belirlenen disiplin tedbirlerine uymak şartıyla, din ve mezheplerinin ibadet ve ayinlerini yapabilirler. Bu amaçla, ibadet ve ayinler için imkânlar ölçüsünde uygun mahaller tahsis edilir.

««« *Birleşmiş Milletler Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması İçin Kurallar*

Kural 48

««« *Sığınmacıların Gözaltına Alınması ile İlgili Geçerli Kriter ve Standartları Belirleyen BMMYK Tüzüğü*

Kılavuz İlke 10(viii)

««« *1994 Yönetmeliği*

Madde 18

3.5. PERSONEL

3.5.1. Personel

3.5.2. Personelin Eğitimi

3.5.1. PERSONEL

3.5.1.1. Uluslararası Mevzuat

1. Hapishane idaresi her derecedeki personeli dürüstlük, insancılık, mesleki ehliyet ve kurumun yönetimi için gerekli olan çalışmaya şahsen uygunluk gibi kıstasları uygulayarak dikkatlice seçer.
2. Hapishane idaresi, hem personelin hem de halkın gözünde bu işin büyük öneme sahip sosyal bir hizmet olduğu şeklinde bir kanaati sürekli olarak ayakta tutmaya ve bunu devam ettirmeye çalışır ve halkın bu yönde bilgilendirilmesi amacıyla her türlü uygun aracı kullanılır.
3. Yukarıda belirtilen amaçların yerine getirilmesini sağlamak için, kurum personeli tam gün çalışma esasına göre hapishane görevlileri olarak atanırlar. İyi halleri, meslekte etkinlikleri ve fiziksel kapasitelerine göre memurluk statüleri devam eder. Personel maaşı cazip ve erkekleri ve kadınları geçindirmeye yetecek kadar olur, işten elde edilen gelir ve çalışma şartları, işin niteliğine göre yüksek düzeyde olur.

««« *Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar*
Kural 46

Kurum müdürü, müdür yardımcısı ve diğer kurum personelinin çoğu, kurumdaki mahpusların çoğunluğunun konuştuğu dili konuşur veya mahpusların büyük çoğunluğunun konuştuğu dili anlar.

««« *Kural 51/1*

Cezaevleri asker, polis veya cezai soruşturma birimleri dışındaki kamu otoritelerinin sorumluluğunda olmalıdır.

««« *Avrupa Cezaevi Kuralları*
Kural 71

Cezaevleri mahkûmlara insanca ve insan onurunun gerektirdiği saygınlıkla davranmayı yükümlülük olarak gören etik bir yaklaşım dâhilinde yönetilmelidir.

««« *Kural 72/1*

Personel cezaevi sisteminin amacı konusunda net bir anlayışı yansıtmalıdır. Yönetim bu amaca en iyi ne şekilde ulaşılacağı konusunda yol gösterici olmalıdır.

««« *Kural 72/2*

Personelin görevleri yalnızca koruma amacının gerektirdikleriyle sınırlı olmamalı, mahpusların pozitif ilgi ve destek programından geçerek cezalarını tamamladıktan sonra topluma yeniden kazandırılmalarını kolaylaştırmak ihtiyacı da göz önünde bulundurulmalıdır.

««« *Kural 72/3*

Kural 72/4 » Personel yüksek mesleki ve kişisel standartlara uygun olarak görev yapmalıdır.

Kural 79/2 » İşin ayrıcalık ve şartları kolluk kuvvetlerinin bir parçası olarak yapılan görevin çok emek ve sabır isteyen doğasını yansıtmalıdır.

Kural 80 » Yarım zamanlı çalışacak personele ihtiyaç duyulduğunda da bu kriterler koşullar uygun düştüğü ölçüde uygulanmalıdır.

**Özgürlüğünden
Yoksun Bırakılan
Küçüklerin Korunması
İçin Kurallar**
Kural 81/1

» Alıkonulma kurumu personel kadrosunda eğitimciler, meslek öğretmenleri, danışmanlar, sosyal hizmet uzmanları, psikiyatrlar ve psikologlar gibi nitelikli ve yeterli sayıda uzman yer alır. Bu personel ve diğer uzman görevliler normal olarak daimilik esasına göre istihdam edilir. (...)

Kural 82 » Alıkonulma kurumlarının gereği gibi işlemesi bu kurumlarda çalışanların erdemine, insaniliğine, kabiliyetine ve çocuklarla ilgili mesleki kapasitelerine olduğu kadar, bu işe kişisel uygunluklarına da bağlı olduğundan, idare, her dereceden ve türden personel için dikkatli bir seçim ve istihdam politikası uygular.

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (10
No.lu Genel Rapor)**
Paragraf 23

» AİÖK'nin 9. Genel Raporu'nda belirtildiği gibi, hem kadın hem erkek personelin olması gözaltı yerlerinde kötü muamelenin önlenmesi açısından son derece önemlidir. Kadın ve erkek personelin bir arada bulunması hem gözetim uygulaması, hem de gözaltı ortamında belirli derecede normallik hissinin uyanması açısından faydalı olabilir. Kadın ve erkek personelin olması, üst arama gibi cinsiyet açısından hassas olan işlerin yapılmasında doğru personelin kullanılmasını mümkün kılar. AİÖK bu bağlamda, yaşı ne olursa olsun özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin sadece aynı cinsiyetten personel tarafından aranması gerektiğine ve bir mahkûmun soyunmasını gerektiren türdeki aramaların diğer cinsiyetten olan gözaltı personelinin göremeyeceği bir yerde yapılması gerektiğine dikkat çeker.

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (11
No.lu Genel Rapor)**
Paragraf 26

» İnsani bir cezaevi sisteminin temel taşı, tutuklu ve hükümlülerle ilişkilerinde doğru yaklaşımın ne olması gerektiğini bilen, işini sadece bir görev değil meslek olarak gören, iyi seçilmiş ve eğitilmiş cezaevi personeli olmuştur. Tutuklu ve hükümlülerle olumlu ilişkiler kurmak, bu mesleğin temel özelliği olarak görülmelidir. AİÖK,

personel ve tutuklu ve hükümlüler arasındaki ilişkilerin maalesef resmi ve soğuk olduğunu, personelin mahpuslara karşı otoriter bir tutum takındığını ve tutuklu ve hükümlülerle sözlü iletişimi işlerinin önemsiz bir parçası olarak gördüklerini gözlemlemektedir. AİÖK'nin sık sık şahit olduğu şu uygulamalar söz konusu yaklaşımın göstergesidir: Mahpusların cezaevi personelinin onlarla ilgilenmesini veya ziyaretçilerin geçmesini beklerken, yüzleri duvara dönük olarak ayakta durmasını zorunlu kılmak; mahpusların tesis içinde dolaşırken başlarını öne eğilmiş ve ellerini arkalarında kavuşturmuş olarak dolaşmalarını şart koşturmak; nezaret personelinin coplarını görülür ve hatta tahrik edici biçimde taşımaları. Bu tür uygulamalar güvenlik açısından gereksizdir ve personel ve mahpuslar arasında olumlu ilişkilerin kurulmasına katkıda bulunmamaktadır. Cezaevi personelinin gerçekten profesyonelce davranması için, bir yandan güvenlik ve iç düzen konularına dikkat ederken, diğer yandan tutuklu ve hükümlülerle ilişkilerinde ölçülü ve insani bir biçimde davranmaları gerekir. Bu bağlamda, personelin mahpusların iyi davranmaya hazır olduğu konusunda makul bir güven duyması ve bu yönde beklentileri olması cezaevi yönetimi tarafından desteklenmelidir. Cezaevi personeli ve tutuklu ve hükümlüler arasında yapıcı ve olumlu ilişkilerin oluşması, sadece kötü muamele riskini azaltmakla kalmayacak, aynı zamanda kontrol ve güvenliği de artıracaktır. Bunun sonucu cezaevi personelinin işi de daha tatminkâr hale gelecektir.

Personel ile tutuklu ve hükümlüler arasında olumlu ilişkiler kurulması, gözaltı bölgelerinde ve mahkûm faaliyetleri için kullanılan tesislerde her zaman yeterli sayıda personelin mevcut bulunmasıyla da doğrudan ilişkilidir. AİÖK heyetleri, genelde durumun böyle olmadığını görmektedir. Genel olarak personel sayısının düşük olması ve/veya tutuklu ve hükümlülerle doğrudan temas kurma imkânlarını azaltan personel sistemleri, olumlu ilişkiler kurulmasını kesinlikle engellemektedir; ayrıca genel olarak hem personel, hem de tutuklu ve hükümlüler için daha güvensiz bir ortam oluşmasına neden olmaktadır.

Personel sayısının yetersiz olduğu durumlarda, söz konusu kurumda temel güvenlik ve yönetim düzeyinin tutturulabilmesi için oldukça fazla mesai yapılması gerekebileceği de unutulmamalıdır. Bunun sonucu olarak personelin stres düzeyi aşırı artabilir ve personel gereğinden hızlı yorulabilir, bu durum da herhangi bir cezaevi ortamında zaten bulunan gerilimi artırabilir.

3.5.1.2. Ulusal Mevzuat

**Mülteci
Misafirhaneleri
Yönetmeliği**

Madde 10

Misafirhaneler, misafirhane amiri tarafından idare edilir.

Misafirhane amirinin görevleri aşağıda gösterilmiştir.

- a. Yetki ve sorumluluğuna verilen misafirhanenin hizmetlerine mevzuata uygun ve düzenli bir şekilde yürütülmesine,
- b. Misafirhanede görevli personelin, görevlerini yerine getirip getirmediklerinin izlenmesi ve denetlenmesine, izin işlerinin tedvir edilmesine,
- c. Barındırılan mültecilerin ve sığınmacıların birbirleriyle olan temas ve davranışlarının izlenmesi ve izlettirilmesine,
- d. Mültecilerin ailevi sıkıntıları ve psikolojik sorunları ile ilgilenilmesine ve boş zamanlarının değerlendirilmesine,
- e. Misafirhane İç Hizmet Yönergesi hükümlerinin uygulanmasının sağlanmasına,
- f. Misafirhanede hizmetlerin yürütülmesine ilişkin görev talimatlarının yapılmasına,
- g. Misafirhanenin güvenlik işleri için haftalık nöbet çizelgelerinin hazırlanmasına,
- h. Misafirhane binasının dahili hizmetleri için iş kolları kurulmasına,
- ı. Misafirhane binasının ihtiyaçlarının karşılanmasına, barındırılanların iâşe ve diğer masraflarının, sağlık hizmetlerinin ve diğer hususların düzenli ve koordineli şekilde yürütülmesine,
- j. Barındırılacak mülteci ve sığınmacıların milliyetleri, ailevi ve sosyal durumlarını dikkate alarak yerleşim planı yapılmasına ve uygulanmasına,
- k. Misafirhane binasının fiziki güvenliği ve mülteci sığınmacıların güvenliklerinin sağlanmasına,
- l. Mülteci ve sığınmacıların dosyalarının düzenlenmesine,
- m. Misafirhanenin işletilmesiyle ilgili hesap sonuçlarının aylık ve yıllık değerlendirilmesinin yapılarak il emniyet müdürlüğüne verilmesine

ilişkin iş ve işlemleri yürütmektir.

Yukarıdaki görevlerin yerine getirilmesinde misafirhane amiri il emniyet müdürüne karşı sorumludur.

Madde 11

Misafirhane amir yardımcısı, misafirhane amirinin bulunmadığı zamanlarda onun tabii vekilidir. Amirin kendisine verdiği görevleri yapar.

Misafirhane amiri sorumlulukları kendisine ait olmak üzere yukarıdaki görevlerinden bazılarını amir yardımcısına devredebilir.

Misafirhane amir yardımcısı kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesinden amirine karşı sorumludur.

İdari ve Destek Hizmetler Bürosunun Görevleri: a. Misafirhanenin temizlik, bakım, onarım işlerini yapmak,

«« Madde 12

- b. Ayniyat yönetmeliğine uygun olarak demirbaş eşya defterini tutmak,
- c. Odalardaki demirbaş eşyaları belirleyen demirbaş eşya listelerini hazırlayarak duvarlara asmak,
- d. İlgili mevzuata göre gerekli sayımları yaparak düşümü gerekenleri bildirmek,
- e. Esas anbar defterini düzenleyerek giren-çıkan eşyayı yönetmelik hükümleri gereği işleme tabi tutmak,
- f. Misafirhane yemekhanesi, yatakhane ve gazinosunu düzenlemek, yerleşim ve oturma planları hazırlamak,
- g. Mülteci ve sığınmacıların iâşesi için gıda maddelerinin satın alınması, depolanması ve sarfına ait işlemleri yapmak,
- h. Misafirhaneye ait her türlü satın alma ve depolama işlemlerinin muntazam yapılmasını sağlamak,
- ı. Depoları düzenlemek, depo mevcudu tabelasını düzenli olarak tutmak ve kontrol etmek,
- j. Besin kalori değerini hekimlikle işbirliği yaparak hesaplatmak ve buna göre günlük yemek listelerini hazırlamak,
- k. Misafirhanede kantin ilgili yönetmelik esaslarına göre kurulması ve işletilmesini sağlamak, fiat listesi ve maliyet hesaplarını düzenlemek,
- l. Misafirhane ile ilgili hesap sonuçlarının aylık ve yıllık değerlendirilmesini yapmak,

ile görevlidir.

Güvenlik Bürosunun Görevleri:

«« Madde 13

- a. Misafirhane binası içinde ve dışında Koruyucu Güvenlik Özel Talimatı esaslarına göre her türlü güvenlik önlemlerini almak,
- b. Hazırlanacak nöbet çizelgelerine göre nöbet hizmetlerini yürütmek,
- c. Yangın, sabotaj ve hırsızlık olaylarına karşı gerekli tedbirleri almak,

- d. Mültecilerin ve sığınmacıların birbirleriyle olan temas ve davranışlarını kontrol etmek,
  - e. Mültecilerin, İç Hizmet Yönergesinde ngrlen hükümlere aykırı hareketlerine engel olmak, bu konuda verilen emirleri yerine getirmek,
- ile görevlidir.

3.5.2. PERSONEL EĞİTİMİ

3.5.2.1. Uluslararası Mevzuat

Kurum personeli, yeterli eğitimi almış ve bilgiye sahip kişilerden seçilir.

««« **Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar**
Kural 47

2. Göreve başlamadan önce kurum personeline genel ve özel görevleri hakkında eğitim verilir. Personelin teorik ve pratik sınavlarda başarı göstermesi aranır.

3. Kurum personeli göreve başladıktan sonra ve mesleki kariyerleri boyunca, uygun aralıklarla düzenlenen meslek içi eğitimlere katılarak, bilgilerini artırır ve mesleki ehliyetlerini yükseltirler.

Saldırgan mahpusları tutabilmeleri için hapisane görevlilerine özel olarak fiziksel eğitim verilir.

««« Kural 54(2)

Personel dikkatle seçilmeli, başlangıçta ve görev içerisinde tam anlamıyla eğitilmeli, profesyonel işçiler gibi ücretlendirilmeli ve toplumun saygı duyabileceği bir statüye sahip olmalıdır.

««« **Avrupa Cezaevi Kuralları**
Kural 76

Yeni personel seçerken cezaevi yetkilileri yapılması istenen çok yönlü işin gerektirdiği bütünlük, insancılık, mesleki kapasite ve kişisel liyakat üzerinde önemle durmalıdırlar.

««« Kural 77

Profesyonel cezaevi personeli normal olarak kalıcı bir temelde atanmalı ve iş güvenliğini de kapsayan kamu görevlisi statüsüne, iyi ahlak, liyakat, fiziksel ve ruhsal sağlık ve yeterli eğitim düzeyine sahip olmalıdır.

««« Kural 78

Personelin eğitimi Avrupa Cezaevi Kurallarının uygulanması kadar uluslararası ve bölgesel insan hakları aygıtları ve standartları, özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani Veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme hakkında bilgi aktarımını da içermelidir.

««« Kural 81/4

Alıkonulma kurumlarında çalışan personelin görevlerini etkili bir biçimde yerine getirilebilmelerini sağlayabilmek için kendilerine özellikle çocuk psikolojisi, çocuk sağlığı ile bu kurallar da dâhil insan haklarının ve çocuk haklarının uluslar arası standartları konusunda eğitim verilir. Kurum personeli, mesleki yaşamları süresince,

««« **Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Küçüklerin Korunması İçin Kurallar**
Kural 85

belirli aralıklarla düzenlenen meslek içi eğitim kurslarına katılarak bilgi ve kapasitelerini sürdürür ve geliştirirler.

*BM İnsan Hakları
Komitesi (20 No.lu
Genel Yorum, Paragraf
10)*

» Yasa uygulayıcıları, tıbbi personel, polis görevlileri ve gözetim altına alınan, tutuklanan veya hapsedilen kişilerle muhatap olan diğer personel uygun emir ve eğitim almalıdırlar.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (2
No.lu Genel Rapor,
Paragraf 59)*

» AİÖK son olarak, kolluk güçlerinin eğitimine verdiği özel önemi vurgulamak ister (bu eğitim kapsamında insan hakları konuları da yer almalıdır – aynı zamanda bkz İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 10. Maddesi). Özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kişinin kötü muamele görmesinin engellenmesinde en iyi teminat, hiç kuşkusuz, doğru eğitilmiş bir polis veya cezaevi yetkilisidir. Nitelikli görevliler, kötü muameleye başvurmaksızın görevlerini başarı ile yerine getirebilecekler ve gözetimdeki kişiler ve tutuklularla ilgili temel önlemlere saygı göstereceklerdir.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi 2
No.lu Genel Rapor,
Paragraf 60)*

» AİÖK bu bağlamda, kolluk görevlerinin göreve alınma sürecinde kişiler arası iletişim yeteneğinin önemli bir faktör olması ve eğitim sırasında, insan onuruna saygı esasına dayalı kişiler arası iletişim becerilerinin geliştirilmesine önem verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu becerilere sahip olmak, polis veya cezaevi görevlisinin farklı şartlarda şiddete dönüşebilecek bir olayı önlemesini veya daha genel olarak, gerilimin azaltılmasını sağlayacak, aynı zamanda kolluk ve cezaevi kurumlarında yaşam kalitesini söz konusu bütün kişilerin yararına olacak şekilde iyileştirmeye yarayacaktır.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi
Standartları*

» Göç nedeniyle gözetimdeki tutulanların kaldığı merkezlerdeki personelin görevi özellikle zahmetlidir. Öncelikle, dil engelleri nedeniyle kaçınılmaz olarak iletişim zorlukları olacaktır. İkincisi, tutuklu/gözetimdeki kişiler herhangi bir suçtan dolayı zanlı olmadıkları halde özgürlüklerinden mahrum bırakılmış olmayı kolay kabul edemezler. Üçüncüsü, farklı uluslara ve etnik gruplara ait göz altındaki kişiler arasında gerilim oluşma riski vardır. Sonuç itibarıyla, CPT bu tür merkezlerdeki gözetim personelinin dikkatle seçilmesi ve uygun şekilde eğitilmesi üzerinde önemle durmaktadır. Personelin kişilerarası iletişim konusunda gelişmiş niteliklere sahip olmanın yanı sıra, gözetimdeki kişilerin ait olduğu farklı kültürleri tanımaları ve en azından bir kısmının gerekli dil becerilerine sahip olması gereklidir. Ayrıca gözetimdeki tutulan kişilerde görülen (travma sonrası

veya sosyo-kültürel değişikliklerle ilgili) stres tepkilerinin muhtemel semptomlarını tanımak ve bu konuda gerekli adımları atmak konusunda eğitilmelidirler.

3.5.2.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

3.6. SAĞLIK HİZMETLERİ

3.6.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim

3.6.2. Sağlık alışanları

3.6.3. Psikolojik Rahatsızlığı Olanlara Özgü Sağlık Bakımı

3.6.1. SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM

Sağlık görevlisi, mahpusların özellikle fiziksel ve ruhsal hastalıklarını teşhis etmek ve gerekli bütün önlemleri almak, bulaşıcı hastalık taşıdığından kuşkulandığı mahpusu diğerlerinden ayırmak, rehabilitasyonu önleyebilecek fiziksel ve ruhsal kusurları not etmek ve her birinin fiziksel kapasitesini tespit etmek amacıyla, her mahpusun kuruma girişinden sonra en kısa sürede ve daha sonra gerektiği her zaman mahpusu görür ve muayene eder.

««« **Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar**
Kural 24

1. Her kurumda, psikiyatriden de anlayan en az bir nitelikli sağlık görevlisi hizmet verir. Kurumdaki sağlık hizmetleri, toplumun veya ulusun genel sağlık yönetimiyle yakın ilişki içinde düzenlenir. Kurumdaki sağlık hizmetleri, psikiyatrik vakalarda teşhisi ve gerektiğinde ruh sağlığındaki normal dışı olan halleri tedavi etmeye imkân verecek şekilde düzenlenir.
2. Durumu özel bir tedaviyi gerektiren mahpuslar, uzman kurumlara veya sivil hastanelere sevk edilirler. Hastane hizmetlerinin kurum içinde verilmesi halinde, bu kurumların araçları, donanımları ve ilaç stokları hasta mahpusların tıbbi bakım ve tedavilerini karşılayabilecek uygunlukta olur ve buralarda bu işe uygun eğitim görmüş görevliler bulunur.
3. Her mahpusa, nitelikli bir dışının hizmetinden yararlanma imkânı verilir.

««« Kural 22

1. Sağlık görevlisi, mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlıklarının bakımını yapar ve bütün hasta mahpusları, hastalıktan şikâyet edenleri ve sağlığı bakımından özel olarak dikkat çekenleri her gün görür.
2. Sağlık görevlisi, bir mahpusun fiziksel veya ruhsal sağlığının bozulmuş olmasını ve mahpusun sağlığının mahpusluğun devamı veya mahpusluk şartlarından biri nedeniyle kötü biçimde etkilendiğini kurum yöneticisine bildirir.

««« Kural 25

Tutulan veya hapsedilen bir kimse, kendi rızası bile olsa, sağlığına zarar verebilecek tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamaz.

««« **Herhangi Bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin İlkeler Bütünü (TUHAK)**
İlke 22

Gözaltında tutulan ya da hapsedilen bir kişinin, gözaltı yerine ya da hapisaneye girişi yapıldıktan sonra mümkün olan en kısa sürede, tam ve doğru şekilde tıbbi muayenesi yapılır; bundan sonra da gerekli olduğu zaman tıbbi bakım ve tedavisi yapılır. Bu bakım ve tedavi ücretsiz verilir.

««« İlke 24

İlke 25 >>> Tutulan veya hapsedilen bir kimse veya avukatı, sadece tutma yerinin veya hapsedilenin güvenliğinin ve düzeninin gerektirdiği makul şartlara tabi olarak, ikinci kez tıbbi muayene yapılması veya tıbbi mütalaa alınması için yargısal veya diğer bir makama talepte bulunma hakkına sahiptir.

İlke 26 >>> Tutulan veya hapsedilen bir kimsenin tıbbi bir muayeneye tabi tutulması halinde, doktorun adı ve muayenenin sonuçları tam ve doğru bir biçimde tutanağa geçirilir. Bu tutanağı edinme hakkı sağlanır.

Bunun şekil ve usulü ilgili iç hukuk hükümlerine göre tespit edilir.

Avrupa Cezaevi Kuralları
Kural 39

>>> Cezaevi yetkilileri, sorumlulukları altında bulunan mahpusların sağlıklarını korumakla yükümlüdürler.

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması İçin Kurallar
Kural 49

>>> Her küçüğe dış, göz ve ruh sağlığı bakımı da dahil, hem önleyici ve hem de tedavi edici nitelikte yeterli sağlık hizmetleri ile küçüğün sağlığı bakımından gerekli görülen ilaçlar verilir ve gerekirse özel beslenme rejimi uygulanır. Tutulan küçüklere bütün bu sağlık hizmetleri, çocuğun damgalanmışlık hissini engellemek ve küçüğün özsaygısını ve toplumla bütünleşmesini ilerletmek için mümkün olduğu takdirde, tutma kurumunun bulunduğu çevredeki uygun sağlık kurumu veya kuruluşu vasıtasıyla verilir

Kural 50

>>> Her küçük, tutma kurumuna girişinden hemen sonra, girişten önce görmüş olabileceği kötü muamelenin belgelenmesi ve tıbbi özen gerektiren fiziksel veya ruhsal rahatsızlığı olup olmadığının tespiti amacıyla, doktor tarafından muayene edilme hakkına sahiptir

Kural 51

>>> Küçükler verilen sağlık hizmetleri, küçüğün fiziksel veya ruhsal bir rahatsızlığını, istismar edilmesini veya küçüğün toplumla bütünleşmesini engelleyen diğer bir durumunu teşhis ve tedavi etmeye çalışır. Her kurumda kalan küçüklerin sayısı ve ihtiyaçları ile orantılı, hemen ulaşılabilecek yeterli tıbbi imkan ve donanım ile önleyici sağlık hizmetlerinde eğitim görmüş ve acil tıbbi durumlara müdahale edebilecek sağlık görevlileri bulunur. Hasta olan, hastalıktan şikayet eden veya fiziksel veya ruhsal sıkıntılarının belirtilerini gösteren her küçük, derhal bir sağlık görevlisi tarafından muayene edilir.

Sürekli tutulmanın, bir açlık grevinin veya tutma şartlarından birinin küçüğün fiziksel veya ruhsal sağlığına zarar verdiğine veya zarar verebileceğine inanmak için nedenleri bulunan bir sağlık görevlisi, bu durumu hemen o kurum müdürüne ve çocuğun sağlığını korumasından sorumlu olan bağımsız yetkililere haber verir.

««« Kural 52

Ruhsal hastalıktan şikayeti bulunan bir küçük, sağlık açısından bağımsız bir şekilde yönetilen uzman bir kuruluşta tedavi görür. Salıverildikten sonra küçüğün ruhsal sağlığı konusunda gerekli bakımın devam etmesini sağlar.

««« Kural 53

Tutma kurumlarında uyuşturucu bağımlılığını engellemek ve bağımlı olanları rehabilite etmek için, nitelikli personelin uygulayacağı özel programlar düzenler. Bu programlar bağımlılığı olan küçüklerin yaşına, cinsiyetine ve diğer ihtiyaçlarına göre uyarlanır; uyuşturucu –veya alkol- bağımlısı küçüklerle, bu konunun eğitimini almış personel tarafından toksinlerden arındırma imkanları ve hizmetleri verilir.

««« Kural 54

Ayrıca, gözaltına alınan yeni tutuklular, bir doktor veya doktora rapor veren tam yeterliliğe sahip bir hemşire tarafından gereken şekilde muayene edilmelidir. Bir doktora erişim hakkı, -yasa dışı göçmen istediği takdirde- dilediği bir doktor tarafından muayene edilme hakkını içermelidir; bununla birlikte, tutuklunun bu muayenenin maliyetini karşılaması talep edilebilir.

««« *Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi(19 No.lu Genel Rapor)/ (CPT) Standartları (CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2010)*
Paragraf 82

Özgürlükten yoksun kılma sırasında yasa dışı göçmenlerin sağlık durumlarının değerlendirilmesi, her bir tutukluyla ve bir bütün olarak yasa dışı göçmen grubuyla ilgili temel bir sorumluluktur. Yasa dışı göçmenlerin ruhsal ve fiziksel sağlıkları, önceki travmatik deneyimlerden olumsuz yönde etkilenmiş olabilir. Ayrıca, alışılmış kişisel ve kültürel ortamın kaybı ve geleceğe dair belirsizlik; aralarında depresyon öncesi belirtiler, anksiyete ve travma sonrası hastalıklardan da bulunduğu ruhsal bozukluklara yol açabilir.

««« Paragraf 90

Asgari olarak, tutuklu göçmenler için tüm merkezlerde geçerli yetkinliğe sahip bir hemşirenin günlük bazda bulunmasıdır. Bu kişi, bilhassa yeni gelenlerin ilk tıbbi taramalarını gerçekleştirmeli (özellikle, tüberküloz gibi bulaşıcı hastalıklar için), bir doktora görünme taleplerini almalı, reçetelenen ilaçların temin ve dağıtımını üstlenmeli, tıbbi belgeleri muhafaza etmeli ve genel hijyen koşullarını denetlemelidir.

««« Paragraf 91

Paragraf 92

- »» Tıbbi gizliliğe toplum genelinde olduğu gibi aynı şekilde dikkat edilmesi gerektiği aşikârdır; bilhassa, yasa dışı göçmenlerin tıbbi dosyalarına tıbbi personel dışındaki kişiler erişmemeli ve bu belgeler kilit altında tutularak anahtarları hemşire veya doktor tarafından muhafaza edilmelidir. Ayrıca, tüm tıbbi tetkikler -ilgili doktor özel bir durumda aksini talep etmediği sürece- nezaret yetkililerinin duyma ve görüş alanı dışında gerçekleştirilmelidir.

Tıbbi ekibin ve/veya bakım personelinin üyeleri lisan sorunu nedeniyle tam bir tanı değerlendirmesi gerçekleştiremediğinde, gecikmeden yetkili bir tercümanın hizmetinden yararlanılmalıdır. Ayrıca, gözaltında tutulan yasa dışı göçmenler kendilerine sunulan tedavi hakkında tam bilgilendirilmelidir.

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (7
No'lu Genel Rapor)**

Paragraf 31

- »» Tüm göçmen tutulma merkezlerinde sağlık hizmetlerine erişimi sağlanmalıdır. Bir kısmı geldikleri ülkelerde işkence ve kötü muameleye maruz kalmış olan sığınmacıların fiziksel ve psikolojik durumlarına özel ilgi gösterilmelidir. Doktora erişim hakkı eğer alıkonan kişiler dilerse seçtikleri bir doktor tarafından muayene edilme hakkını içermelidir. Fakat alıkonan kişilerin ikincil muayene masraflarının kendileri tarafından karşılanması beklenebilir.

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (3
No'lu Genel Rapor)**

Paragraf 33

- »» Cezaevine girerken bütün tutuklular gecikme olmaksızın cezaevinin sağlık hizmetlerinde görev yapan tıbbi personel tarafından görülmelidir. AİÖK bugüne kadarki raporlarında yeni gelen her mahpusla görüşülmesini ve gerekli ise girişinden sonra mümkün olan en kısa süre içinde bir hekim tarafından fiziksel muayenesinin yapılmasını tavsiye etmiştir. Bazı ülkelerde, girişteki tıbbi taramanın bir hekimle birlikte çalışan yetkin bir hemşire tarafından yapıldığı da vurgulanmalıdır. Bu ikinci yaklaşım, mevcut kaynakların daha etkin kullanımını sağlayabilir.

Cezaevine gelişlerinde mahpuslara, sağlık hizmetleri ve işleyişi hakkında bilgi veren ve hijyenle ilgili temel önlemleri hatırlatan bir kitapçık veya broşür verilmesi de faydalı olacaktır.

Paragraf 34

- »» Tutukluların gözetim altında tutuldukları süre boyunca, tutukluluk sürelerinden bağımsız olarak (özellikle tek başına hücre hapsinde tutulanlar için hekime erişim konusunda, bkz AİÖK 2. Genel Raporu, 56. paragraf) her zaman bir hekime erişimlerinin bulunması gereklidir. Sağlık hizmetleri, mahpusların bir hekim tarafından görülme taleplerinin gereksiz bir gecikme olmaksızın karşılanmasını sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.

Mahpuslar sağlık hizmetine, mahremiyetin/gizliliğin sağlanması temelinde ve bu yöndeki talebini örneğin kapalı bir zarfta bir not yoluyla idareye iletmek suretiyle ulaşabilmelidir. Ayrıca cezaevi yetkilileri hekimle görüşme taleplerini bir incelemeden geçirmeden yerine getirmelidir.

Kapsayıcı hedef mahpusların, dışarıdaki kişilere sağlanana eş düzeyde bir sağlık hizmetinden yararlanmalarının güvence altına alınmasını gerektirir ki bu da Sağlık Bakanlığının cezaevindeki sağlık hizmetlerine daha fazla katılımı ile mümkündür. Cezaevi hekimlerin, görevlerini tatminkâr biçimde yapmaları için özel bir eğitim almalarının gerekli olması kadar görevlerini yaparlarken bağımsız olmaları ilkesine ve tıbbi mahremiyet/ gizlilik ilkesine özel bir önem verilmelidir.

««« *Türk Hükümeti'ne iletilen ziyaret raporu, Paragraf 57**

Özellikle aşağıda belirtilen noktaların üstünde durulmalıdır...(v) Gerekli tıbbi tedavi ve gerektiği durumlarda psikolojik danışmanlık alma imkânına sahip olmalıdırlar.

««« *BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alıkonulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz, Şubat 1999, Kılavuz 10(v)*

3.6.1.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

* CPT/Inf (2006) 30

3.6.2.1. Uluslararası Mekanizmalar

Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar

Kural 24

- » Sağlık görevlisi, mahpusların özellikle fiziksel ve ruhsal hastalıklarını teşhis etmek ve gerekli bütün önlemleri almak, bulaşıcı hastalık taşıdığından kuşkulandığı mahpusu diğerlerinden ayırmak, rehabilitasyonu önleyebilecek fiziksel ve ruhsal kusurları not etmek ve her birinin fiziksel çalışma kapasitesini tespit etmek amacıyla, her mahpusun kuruma girişinden sonra en kısa sürede ve daha sonra gerektiği her zaman mahpusu görür ve muayene eder.

Kural 25

- » 1. Sağlık görevlisi, mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlık bakımını yapar ve bütün hasta mahpusları, tıbbi yakınması olanları ve sağlığı bakımından özel olarak dikkat çekenleri her gün görür.
2. Sağlık görevlisi, bir mahpusun fiziksel veya ruhsal sağlığının bozulmuş olmasını ve mahpusun sağlığının mahpusluğun devamı veya mahpusluk şartlarından biri nedeniyle kötü biçimde etkilenmiş olmasını kurum yöneticisine bildirir.

Kural 26/1

- » (1) Sağlık görevlisi, aşağıdaki konularda düzenli olarak denetim yapar ve yöneticiye tavsiyelerde bulunur:
- Yiyeceklerin kalitesi, niceliği, hazırlanması ve servisi;
  - Kurumun ve mahpusların hijyenik şartları ve temizliği;
  - Kurumun temizliği ısınması, aydınlatılması ve havalandırılması;
  - Mahpusların giysilerinin ve yatacak yerlerinin uygunluğu ve temizliği;
  - Beden eğitimi ve spor faaliyetlerinden sorumlu bir teknik personelin bulunmaması halinde, beden eğitimi ve sporla ilgili kurallara uyulması.
- (2) Kurum yöneticisi, sağlık görevlisinin 25 (2) ve 26. Kurallara göre sunduğu raporları ve tavsiyeleri dikkate alır; yapılan tavsiyelere yöneticinin de katılması halinde, bu tavsiyeleri uygulamak için acil tedbirler alınır; eğer alınacak tedbirler yöneticinin yetkisine girmiyorsa veya yönetici yapılan bu tavsiyelere katılmıyorsa, hemen kendi raporunu ve sağlık görevlisinin yaptığı tavsiyeyi daha yüksek makamlara sunar.

Avrupa Cezaevi Kuralları

Kural 40

- » Cezaevindeki sağlık hizmetleri genel toplumsal sağlık sistemiyle yakın ilişki içinde örgütlenmelidir.

Cezaevlerindeki sağlık sistemi ulusal sağlık sistemiyle entegre edilmeli ve uyum içinde olmalıdır.

Mahpuslar yasal durumları nedeniyle ayrımcılığa tabi tutulmaksızın ülkedeki sağlık hizmetlerinden yararlanma imkânına sahip olmalıdır.

Cezaevindeki sağlık hizmetleri mahpusların karşılaşılabilecekleri fiziksel ya da ruhsal hastalıkların teşhis ve tedavisine yeterli düzeyde olmalıdır.

Genel sağlık sisteminde mevcut olan gerekli tüm tıbbi, cerrahi ve psikiyatrik olanaklara ulaşma imkânı bu amaçla mahpuslara sağlanmalıdır.

Tam gün çalışan bir doktorun bulunmadığı yerlerde yarım gün çalışan bir doktor mahpusları düzenli olarak ziyaret etmelidir.

««« Kural 41/3

Her mahpusa uzman dış hekimlerinin ve göz doktorlarının sağladığı hizmetlerden yararlanma olanağı tanınmalıdır.

««« Kural 41/5

Bir cezaevinin sağlık hizmetleri en azından düzenli ayakta konsültasyon ve acil durumlarda tedavi sunabilmelidir (tabi ki, bunların dışında genellikle yataklı hastane tipi bir birim de olabilir). Her mahpusa yetkin bir dış hekimi de hizmet sunmalıdır. Bunun dışında, cezaevi hekimleri uzmanların hizmetlerinden yararlanabilmelidir.

««« **Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (3 No.lu Genel Rapor)**
Paragraf 35

Acil durum tedavisine gelince, her zaman bir hekim nöbette olmalıdır. Ayrıca ilk yardım sunabilecek yetkin, tercihen de hemşirelik niteliklerine sahip bir kişinin her zaman cezaevi sınırları içinde bulunması gereklidir. Ayakta tedavi, uygun hallerde sağlık bakım personeli gözetiminde yapılmalıdır. Birçok durumda, devam eden bakımın mahpusun inisiyatifi ne bırakılması yeterli değildir.

Herhangi bir cezaevindeki sağlık personeli muhtemel risk altındadır. Hastalarına (hasta mahpuslara) bakma sorumlulukları çoğu kez cezaevi yönetimi ve güvenlik gerekçeleriyle çelişebilir. Bu da zorlu etik sorunların ve seçeneklerin doğmasına yol açabilir. AİÖK bu tür personelin sağlık konularında bağımsızlıklarını teminat altına almak için, toplumda sunulan sağlık hizmetlerine mümkün olduğu kadar uyumlaştırılmasına önem vermektedir.

««« Paragraf 71

Sağlık Personelinin ve Özellikle Hekimlerin Mahpus ve Tutsakların İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezaya Karşı Korunması Konusunda Tıbbi Etik İlkeler İlke 1

» Tutuklu ve hükümlülere tıbbi bakım vermekle görevli sağlık personeli ve özellikle hekimler, bu kişilerin bedensel ve zihinsel sağlıklarını korumak durumunda olup hastalık halinde bu kişilere tutuklu veya hükümlü bulunmayan kişilere yapılan bakımla aynı nitelikte hizmet vermek yükümü altındadırlar.

İlke 2

» Eğer sağlık personeli, özellikle hekimler, aktif veya pasif biçimde, işkence ve öteki zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı davranışlar konusundaki eylemlerin (2) ortak faili, katılımcı ya da kışkırtıcı oluyorlar ise bu durum tıbbi etik ilkelerinin açık ihlal biçimidir.

İlke 3

» Eğer sağlık personeli özellikle hekimler, tutuklu ve hükümlüler ile onların bedensel ve zihinsel sağlıklarını değerlendirmek, korumak ya da iyileştirmek dışında mesleki ilişki içindeyseler bu durum tıbbi etik ilkelerinin ihlali anlamına gelir.

İlke 4

» Sağlık personeli, özellikle hekimler tarafından yapılan eylemler aşğıdaki durumlarda tıbbi etik ilkelerinin ihlali anlamına gelir:

- Bilgi ve yetkilerini hükümlü ya da tutukluların bedensel ya da zihinsel sağlıkları ya da durumları üzerinde kötü etkiler doğurma olasılığı bulunan ve bu konuya ilişkin uluslararası belgelere (3) uygun olmayan bir soruşturmaya tabi tutulmasına yardım için kullanmak,
- Tutuklu veya hükümlülerin bedensel veya zihinsel sağlıkları üzerinde kötü etkileri olabilen ve ilgili uluslararası belgelere uygun bulunmayan herhangi bir biçimdeki ceza ya da muamele uygulamasına dayanır olduklarını gösterir belge vermek ya da verilmesine yardımcı olmak, ya da herhangi bir biçimde olursa olsun ilgili uluslararası belgelere uygun olmayan böyle bir ceza veya muamele uygulamasına katılmak.

İlke 5

» Eğer sağlık personeli, özellikle hekimler, her ne biçimde olursa olsun, tutuklu veya hükümlülerin tecrit edilmesine katıldıkları takdirde, bu durumun tümüyle tıbbi ölçütlere dayanılarak hükümlü ya da tutuklunun ya da öteki hükümlü veya tutukluların veya koruma görevlilerinin bedensel veya zihinsel sağlığının korunması veya güvenliği için gerekli olması ve bedensel veya zihinsel sağlık bakımından hiçbir tehlike taşımaması hariç olmak üzere, tıbbi etik ilkelerinin ihlali söz konusudur.

Yasa Uygulayan Görevliler İçin Davranış Kuralları, Madde 6

» Yasa uygulayan görevliler gözetimlerdeki kimselerin sağlıklarının tam korunmasını sağlar ve özellikle gerektiği her durumda tıbbi bakım sağlamak üzere ivedi önlem alır.

3.6.2.2. Ulusal Mevzuat

Sağlık ve Sosyal Hizmetler Bürosunun Görevleri :

- a. Misafirhanenin her türlü sağlık işlerini yürütmek,
- b. Sağlık fiş ve kayıtlarının tutulmasını sağlamak, istatistiki bilgileri hazırlamak,
- c. Gıda maddelerini sağlık açısından muayene etmek ve iâşe tablolarını incelemek,
- d. Mülteci-sığınmacıların ve misafirhane personelinin muayene ve tedavilerini yapmak ve gerekli sağlık tedbirleri almak,
- e. Gerek duyulanları devlet hastanesine sevk etmek,
- f. Mültecilerin sosyal ve psikolojik sorunları ile ilgilenmek,
- g. Yemekhane, yatakhane ve buna benzer yerlerin sağlık kurallarına uygun olup olmadığını kontrol etmek, tesbit edilen aksaklık ve noksanlıkların giderilmesi için önerilerde bulunmak,... ile görevlidir.

*Mülteci
Misafirhaneleri
Yönetmeliği, Madde
14*

3.6.3.1 Uluslararası Mevzuat

*Mahpusların Islahı
İçin Asgari Standart
Kurallar*
Kural 22 (1)

- » 1. Her kurumda, psikiyatriden de anlayan en az bir nitelikli sağlık görevlisi hizmet verir. Kurumdaki sağlık hizmetleri, toplumun veya ulusun genel sağlık yönetimiyle yakın ilişki içinde düzenlenir. Kurumdaki sağlık hizmetleri, psikiyatrik vakalarda teşhisi ve gerektiğinde ruh sağlığındaki normal dışı olan halleri tedavi etmeye imkân verecek şekilde düzenlenir

Kural 82

- » 1. Akil hastası olduğu tespit edilen kişiler cezaevlerinde tutulamazlar ve bu kişilerin mümkün olan en kısa süre içinde akıl hastanelerine sevk edilmeleri için gerekli düzenlemeler yapılır.
2. Diğer ruhsal hastalıklardan veya anormalliklerden şikâyetçi olan mahpuslar, uzman tıbbi kurumlarda gözlem altına alınır ve tedavileri yapılır.
3. Bu tür bir mahpus hapisanede kaldığı sürece, bir sağlık görevlisinin özel olarak gözetimi altında tutulur.
4. Cezaevlerinin sağlık ve psikiyatri servisleri, bu tür bir tedaviye ihtiyaç duyan diğer mahpusların psikiyatrik tedavilerini de sağlar.

*Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi (3
No'lu Genel Rapor)*
Paragraf 43

- » Ciddi boyutta ruhsal hastalığı olan mahpuslar, yeterli donanıma ve uygun eğitilmiş personele sahip bir cezaevinde alıkonulmalı ve burada bakılmalıdır. Bu tesis, sivil bir akıl hastanesi ve cezaevi sistemi içerisindeki özel donanımlı bir psikiyatrik birim olabilir.

Hangi yol seçilirse seçilsin, söz konusu psikiyatrik birimin kalış kapasitesi yeterli olmalıdır. Çoğu yerde, gerekli naklin yapılabilmesi için uzun bir bekleme süresi gerekmektedir. Söz konusu kişinin, bir psikiyatrik birime nakli en üst düzeyde öncelik olarak kabul edilmelidir.

*Göçmenlerin
İnsan Hakları
Özel Raportörü
(Gabriela Rodríguez
Pizarro) Raporu
E/CN.4/2003/85,
Tavsiyeler*
Paragraf 75 (k)

- » Herhangi Bir Biçimde Tutulan Veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütününün idari gözetim altında bulunan tüm göçmenlere uygulanması sağlanmalıdır. Prensipler uygun bir sağlık taraması, gerekiyorsa mümkün olan en kısa zamanda ve ücretsiz sağlık tedavisi ve bakımını... içerir.

Paragraf 75 (m)

- » Hükümetler psikoloji alanında eğitim almış bir doktorun tutma yerlerinde bulunmasını sağlamak için gerekli önlemleri almalıdır. Göçmenlerin doktorla iletişim kurarken ve sağlık hizmeti talep ederken bir çevirmen yardımına erişimleri sağlanmalıdır. Psikolojik

problemleri olan göçmenler gibi hassas gruptan olan veya özel bir yardıma ihtiyacı olan göçmenlerin alıkonulmasına son çare olarak izin verilmelidir ve onlara uygun medikal ve psikolojik destek sağlanmalıdır.

3.6.3.2. Ulusal Mevzuat

Bu konuda ulusal mevzuatta bir hüküm bulunmamaktadır.

3.7. HASSAS GRUPLARA İLİŞKİN STANDARTLAR

3.7.1. Çocuklar

3.7.2. Kadınlar

3.7.3. Diğer Hassas Gruplar

3.7.1. ÇOCUKLAR

3.7.1.1. Uluslararası Mevzuat

Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, anne babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

«« BM Çocuk Hakları
Sözleşmesi, 1990
Madde 2(1)

2. Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırıma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

«« Madde 3(1)

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, Áocuğun, ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle Çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

«« Madde 9(1)

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana babaya, çocuğa

veya uygun olursa ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmâl ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 22(1)

Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iş hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunamayan çocuğa da tanınacaktır.

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

««« Kural 31

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

««« Kural 37

- a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
- b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
- c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
- d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırı-

rılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 39 >>> Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Herhangi Bir Biçimde Tutulan Veya Hapsedilen Kişilerin Korunması İçin Prensipler Bütünü, 1988 >>> Tutulan veya hapsedilen kimse küçük ise veya haklarını anlayamayacak durumda ise, yetkili makam bu prensipte belirtilen bildirim kendiliğinden yapar. Tutulan kimsenin ailesine veya vasilerine bildirimde bulunulması için özel bir dikkat gösterilir.

Madde 16(3)

BM Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması İçin Kurallar, 1990 >>> Küçükler ancak, bu Kurallar ile Küçükler için Adalet Sistemine dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları'nda (Pekin Kuralları) yer alan prensiplere ve usullere göre özgürlüklerinden yoksun bırakılabilecek en son tedbirdir; bu tedbir istisnai hallerde ve zorunlu asgari bir süre için kullanılabilir. Özgürlükten yoksun bırakma süresinin uzunluğuna yetkili yargısal makamlar tarafından karar verilir; bu karar çocuğun daha erken salverilmesi ihtimalini ortadan kaldırmaz.

Kural 2

Kural 4 >>> Bu Kurallar, ırk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, milliyet, siyasal veya başka bir fikir, kültürel inanç veya uygulama, mülkiyet, doğum veya aile statüsü, etnik veya toplumsal köken ve özüllülük gibi sebeple ayrımcılık yapılmaksızın, tarafsızlıkla uygulanır. Çocukların dinsel ve kültürel inançlarına, bunları uygulamalarına ve manevi değerlerine saygı gösterilir.

Kural 13 >>> Özgürlüklerinden yoksun bırakılan küçükler, ulusal veya Uluslararası hukuka göre sahip oldukları ve özgürlükten yoksun kalma durumunda da kullanılabilen kişisel, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel haklardan, bu durumları ile ilgili nedenlerle mahrum edilemezler.

Tutma tedbirlerinin uygulanmasında yasallığa özel bir dikkat gösterilerek, küçüklerin kişisel haklarının korunması yetkili makamlarca güvence altına alınır; aynı zamanda küçükleri ziyaret etme yetkisine sahip olup usulüne göre oluşturulmuş bulunan ve ıslahevine bağlı olmayan heyetlerce uluslararası standartlara, ulusal yasalara ve hukuki düzenlemelere uygun teftişler ve diğer denetimlerin yapılması suretiyle sosyal bütünleşme amacı da yerine getirilir.

««« Kural 14

Bir tutuklu küçük, aşağıda belirtilen kurallara ek olarak masumluk karinesinin, tutma süresinin uzunluğunun, küçüğün hukuki statüsünün ve içinde bulunduğu şartların gerekleri dikkate alınarak getirilen özel hükümlere uygun olan şartlarda tutulur. Bu hükümler aşağıdaki hakları içerir; ancak bu haklardan ibaret sayılmaz:

««« Kural 18

- Küçükler avukatlık hizmetinden yararlanma hakkına sahip olup, ücretsiz adli yardımın sağlandığı hallerde adli yardımdan yararlanmak için başvurabilirler; küçükler avukatlarıyla düzenli olarak irtibat kurabilirler. Bu tür irtibatın mahremiyeti ve gizliliği korunur;
- Mümkün olduğu takdirde küçüklere ücret alabilecekleri bir işte çalışma, eğitim ve öğretimlerine devam etme imkanları sağlanır; ancak küçükler çalışmaya ve eğitim görmeye zorlanamazlar. Çalışma, eğitim veya öğretim görme tutukluluğun sürdürülmesi için bir sebep olamaz.
- Küçükler, adalet sisteminin gereklerine aykırı düşmeyen dinlenmeleri ve eğlenmeleri için gerekli araçları edinebilir ve bunları kullanabilirler

Küçükler ancak, kendilerinin özel ihtiyaçları ve statüleri ile, yaşlarının, kişiliklerinin, cinsiyetlerinin ve işledikleri cezai fiil tipinin özel gerekleri ve ayrıca ruhsal ve fiziksel sağlık durumları ile kendilerini zararlı etkilenmelere ve tehlikeli durumlara karşı koruyacak şartlar tam olarak dikkate alındıktan sonra tutulabilirler. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan küçüklerin farklı kategorilere ayrılmaları konusunda uygulanacak başlıca kriter, bu çocukların özel ihtiyaçlarına en iyi şekilde uyacak bakım türünün sağlanması ve onların fiziksel, ruhsal ve ahlaki bütünlükleri ve sağlıklarının korunmasıdır

««« Kural 28

[Alt Komite] devletleri alıkonulmaya alternatif bir yöntem bulmalarını ve 18 yaş altındaki çocukları alıkoymamaları yönünde destekler.

««« *İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi Alt-Komitesi Kararları 2002/23, Mültecilerin Uluslararası Koruması*
Paragraf 4

BMMYK Yürütme Komitesi Kararları No. 47 (XXXVIII) – 1987, Mülteci Çocuklar
Paragraf (d)

» Yürütme Komitesi:...Çocuk mülteciler adına atılan tüm adımların ailenin bütünlüğü ilkesine olduğu kadar, çocukların üstün yararı ilkesine göre de yönlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır;

Paragraf (e)

» Çocuk mültecilerin fiziksel şiddet ve diğer temel insan hakları ihlalleri ile cinsel suiistimal, çocuk ticareti, korsanlık eylemleri, askeri veya silahlı saldırı, cebri çalıştırma, siyasi suiistimal veya keyfi olarak gözaltına alma uygulamalarına maruz kalmasını kınamış ve bu tür ihlallerin önlenerek kurbanlara yardım edilmesi için ulusal ve uluslararası adımların atılması yönünde çağırıda bulunmuştur...

BMMYK Yürütme Komitesi Kararları No. 85 (XLIX) – Uluslararası Korumaya İlişkin Karar

Paragraf (dd)

» (Yürütme Komitesi)

Birçok ülkenin (reşit olmayanlar dahil) sığınmacıları keyfi olarak gereğinden uzun bir süre gözaltına almayı rutin bir şekilde sürdürmelerini ve bu kişilere gözaltı süreçlerinin zamanında tetkik edilmesi için adil usullere ve BMMYK'ya erişim imkanının tam olarak verilmemesini esefle karşılar; bu türden gözaltı uygulamalarının insan hakları standartlarıyla bağdaşmadığını belirtir ve tüm Devletleri gözaltına nazaran daha uygun alternatifleri aktif bir şekilde keşfetmeye teşvik eder;

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, Sığınmacıların Alınulmasına İlişkin Uygulanacak Ölçüt ve Standartlar Hakkında Gözden Geçirilmiş Kılavuz

Kılavuz İlke 6

» Kılavuz İlke 2'de ve BMMYK Mülteci Çocuklar Üzerine Kılavuz İlkeler'de belirtilen genel prensiple uyumlu olarak, sığınmacı olan küçükler gözaltına alınmamalıdır

Bu bağlamda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne özellikle aşağıdaki maddelerle ilgili olarak özel bir atıf yapılmaktadır;

- Madde 2; tüm Devletlerin, çocukların ebeveynlerinin, yasal vasilerinin veya aile üyelerinin statülerine, etkinliklerine, ifade edilmiş fikirlerine veya inançları nedeniyle her türlü ayrımcılık veya cezadan korunmasını garanti altına almak için önlemler almasını zorunlu kılar
- Devlet Organları'nın çocukları ilgilendiren herhangi bir faaliyetinde çocuğun menfaati göz edileceği şartını sağlar.
- Madde 9; çocuklara istekleri dışında ebeveynlerinden ayrı tutulmama hakkını verir.
- Madde 22; Devlet Organları'nın, mülteci statüsü talep eden veya mülteci olarak tanınan, refakatçisi olan veya olmayan, çocukların uygun korunma ve yardım aldıklarının garanti altına alınması amacıyla, uygun önlemleri almasını zorunlu kılar.

- Madde 37; aracılığıyla Devlet Organları reşit olmamış kişilerin gözüaltına alınmasının bir önlem olarak son çare olarak ve gözüaltının olabileceği en kısa süre zarfı için kullanılmasını zorunlu kılınır.

Refakatçisiz çocuklar, genel bir kural olarak, gözüaltına alınmamalıdır. Mümkün olan durumlarda, sığınılan ülkede oturumu olan aile üyelerinin bakımına bırakılmalıdır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda, refakatsiz çocuklar için uzman çocuk bakım yetkilileri tarafından, yeterli barınma ve uygun gözetim sağlanması amacıyla, alternatif bakım düzenlemeleri yapılmalıdır. Bir yandan uzun vadeli çözümler düşünürken, ikamete ayrılmış evler veya bakım yerleşkeleri doğru gelişim ihtiyaçlarının (hem fiziksel hem de zihinsel olarak) karşılanmasını garanti altına almak için gerekli olanakları sunabilir.

Ebeveynleri ile beraber olan çocukların durumunda gözüaltına alınmaya karşı tüm uygun alternatifler düşünülmelidir. Çocuklar ve onların birincil bakıcıları, aile birliğinin devamının tek koşulunun bu olmaması halinde, gözüaltına alınmamalıdır.

Eğer hiçbir alternatifte başvurulamıyor ve Devletler çocukları gözüaltına alıyorsa, bu, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 37. Maddesi'yle uyumlu olarak, en son çare olarak ve en kısa süre için olmalıdır.

Eğer sığınmacı çocuklar havaalanlarında, göçmen bekleme merkezleri ve hapisanelerinde gözüaltında tutuluyorsa, hapisane benzeri koşullar altında tutulmamalıdır. Onları gözüaltından serbest bırakmak ve başka bir barınma alanına yerleştirmek için mümkün olan tüm yollar denenmelidir. Eğer bu mümkün değilse, çocuklar ve aileleri için uygun olan yaşam alanları için özel düzenlemeler yapılmalıdır.

Gözüaltı süresi boyunca, çocukların eğitimlerinin devamına olanak sağlamak amacıyla eğitim hakları vardır. En uygunu eğitim faaliyetlerinin alıkonulma yeri dışında olması gerekir.

Çocukların zihinsel gelişimleri için ve yaşadıkları stres ve travmayı hafifletmesinde gerekli olan eğlence ve oyun zamanlarının tedariki için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Gözüaltına alınan çocuklar, yetişkinlerle (Kılavuz İlke 5'te sıralanan) aynı asgari usule ilişkin güvencelerden yararlanırlar. Refakatçisiz çocuklar için yasal bir vasi veya danışman atanmalıdır.*

* Çocuğun dili ve kültürüne aşina olan bir yetişkin de tanıdık olmayan bir ortamda yalnız kalmanın yarattığı stres ve travmayı kısmen giderebilir veya yatıştırabilir.

**Göçmenlerin
İnsan Hakları Özel
Raporörü (Gabriela
Rodríguez Pizarro)
Raporu**

E/CN.4/2003/85 Paragraf 54

» Özellikle, özgürlüğünden yoksun kılınan tüm çocuklar çocuğun yüksek yararı aksini gerektirmedikçe yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulmalı ve istisnai durumlar dışında ailesi ile yazılı olarak veya ziyaret aracılığıyla iletişime geçme hakkına sahip olmalıdır.

Tavsiyeler
Paragraf 75

» Tüm idari gözetim uygulamalarının kaldırılmasının mümkün olmadığı durumlarda, devletler özgürlüğünden alıkonulma durumlarında göçmenlerin insan haklarına saygıyı sağlayacak önlemler almaktadır. Bu durum şunları içerir:

- (a) Yasalar refakatsiz çocukların alıkonulmasına izin vermemelidir. Çocukların alıkonulması son çare olarak ve sadece çocuğun üstün yararı gereği mümkün olan en kısa süre için eğitim ve sağlık haklarına erişim gibi Çocuk Hakları Sözleşmesinde belirtilen hakların gerçekleştirildiği ortamlarda olmalıdır. İdari gözetim altında olan çocuklar ayrı bir tesiste yakınları ile yaşayamadıkları sürece yetişkinlerden ayrı olarak tutulmalıdırlar. Çocukların yeterli yiyecek, yatak, tıbbi yardım ve eğitime ve açık hava egzersizlerine erişimleri sağlanmalıdır. Göçmen çocuklar alıkonulduğunda durumlarda, BM Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması için Kanun ve Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkındaki Asgari Standart Kurallar uygulanmalıdır. Eğer çocuğun yaşının ihtilafı ise, reşit olup olmadığına karar verilene kadar lehte bir muamele uygulanmalıdır.

**Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi(19
No'lu Genel Rapor)/
Avrupa İşkenceyi
Önleme Komitesi
Standartları**
Paragraf 97

» CPT, reşit olmayan yasa dışı bir göçmenin özgürlükten yoksun kılınmasına başvurmaktan kaçınmak için tüm çabanın gösterilmesi gerektiğine inanır.¹ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 3'te açık ve net bir şekilde ifade edilen "çocuğun yararına" ilkesi uyarınca, refakatsiz ve tek başına yaşayan çocuklar² dahil olmak üzere, çocukların özgürlüklerinden yoksun kılınması nadiren onaylanmaktadır; Komite'nin görüşüne göre, kesinlikle sadece ikamet durumunun bulunmaması nedeniyle harekete geçilmemelidir. Bir çocuk istisnai olarak tutuklandığında, özgürlüğünden yoksun kılınması mümkün olduğunca kısa sürmeli; refakatsiz veya tek başına yaşayan çocukların tutukevinden bir an önce salıverilmesi ve daha uygun bir himaye altına yerleştirilmesini mümkün kılmak için tüm çaba gösterilmelidir. Ayrıca çocuğun savunmasız doğası nedeniyle, özellikle ebeveynlerinden veya diğer velilerinden ayrıldıklarında veya ebeveynleri, velileri veya akrabaları olmayan, refakatsiz tutuklu çocuklar için ek koruma önlemleri uygulanmalıdır.

Yetkililer bir çocuğun varlığından haberdar olduktan hemen sonra, profesyonel açıdan ehil bir kişi çocukla ilk mülakatı, çocuğun anladığı lisanda gerçekleştirmelidir. Çocuğun yaş, sağlık, psikososyal faktörler açılarından kaynaklanan özel hassasiyetleri ve şiddet, insan ticareti ve travmadan doğanlar dahil olmak üzere korunma gereksinimleri ile ilgili bir değerlendirme yapılmalıdır. Özgürlüklerinden yoksun kılınmış refakatsiz veya tek başına yaşayan çocukların, bir veli veya yasal temsilcinin atanması dahil olmak üzere yasal desteğe ve diğer uygun yardıma derhal ve ücretsiz erişimi sağlanmalıdır. Veliliğin niteliğini sürekli olarak izlemek üzere denetim mekanizmaları geliştirilmelidir.

««« Paragraf 98

Çocukların gözaltında tutuldukları kurumlarda düzenli olarak bir sosyal hizmet görevlisi ve bir psikologun bulunması ve bu kişilerle bireysel temasın sağlanması için adımlar atılmalıdır. Hem kadın hem erkek personelin bulunması, kötü muameleyle karşı diğer bir koruma önleimidir; kadın ve erkek personelin bir arada bulunması hem gözetim uygulaması, hem de gözaltı ortamında bir miktar normallik hissinin gelişmesine yardımcı olması açısından faydalı olabilir. Özgürlüklerinden yoksun kılınan çocuklara birtakım yapıcı etkinlikler de (özellikle çocuğun eğitimine devam edebilmesine olanak sağlayacak şekilde) sunulmalıdır. 100. İstismar riskini sınırlamak için, çocukların kalacakları yerlerde özel düzenlemeler yapılmalıdır; örneğin, aksinin çocuğun yararına olduğu düşünülen durumlar hariç, yetişkinlerden ayrı tutmak gibi. Sözelimi, çocuklara ebeveynleri veya diğer yakın akrabaları refakat ediyorsa çocuğun bu kişilerin yanında bırakılması daha uygundur. Bu durumda, ailenin bölünmesinden kaçınmak için tüm gayret gösterilmelidir.

««« Paragraf 99

CPT'ye göre çeşitli suçlardan zanlı veya hükümlü olduğu için özgürlüğünden mahrum edilen çocukların hepsi, özellikle bu yaş grubu için hazırlanmış, ihtiyaçlarını karşılayan programlar içeren ve gençlerle çalışma konusunda eğitim görmüş kişilerin görevlendirildiği gözaltı merkezlerinde tutulmalıdır.

««« **Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi(9 No'lu Genel Rapor)**
Paragraf 28

Ayrıca gözaltındaki çocukların bakımı, uzun vadede topluma uyum sorunları oluşması riskini azaltmak için özel çaba harcanmasını gerektirir. Çocukların bireysel ihtiyaçlarının, güvenli bir eğitim ve sosyo-terapi ortamı içinde karşılanabilmesi için çok farklı uzmanları (öğretmenler, eğitmenler ve psikologlar dahil) bir araya getiren, çok disiplinli bir yaklaşıma ihtiyaç vardır.

Paragraf 31 >>> Belirli amaca yönelik faaliyet olmaması herhangi bir mahkûm açısından zarar verici olmasına rağmen, fiziksel faaliyete ve entelektüel uyarılmaya özel ihtiyacı olan çocuklar için özellikle zararlıdır. Özgürlüğünden mahrum edilen çocuklara eğitim, spor, mesleki eğitim, rekreasyon ve diğer belirli amaca yönelik faaliyetler içeren kapsamlı bir program hazırlanmalıdır. Beden eğitimi söz konusu programın önemli bir parçası olmalıdır.

Özellikle özgürlüğünden mahrum edilen kız çocukların ve genç kızların, söz konusu faaliyetlere erkeklerle eşit şartlarda erişimini sağlamak çok önemlidir. CPT genellikle kız çocuklara stereotip olarak “uygun” olacağı düşünülen faaliyetlere (dikiş veya eliş gibi) katılma imkanı verildiğini, erkeklere ise çok daha fazla mesleki eğitim verildiğini görmüştür. CPT, bu bağlamda Pekin Kuralları'nın 26.4 Kuralı'nda belirtilen, özgürlüğünden mahrum edilen kız çocuklar “kesinlikle genç erkek suçlulardan daha az bakım, eğitim, yardım, ilgi veya yardım almamalıdır.

Paragraf 32 >>> Komite'nin ziyaret ettiği bazı çocuk gözaltı merkezlerindeki faaliyetlerde, çocukların beğenilen davranışlarda bulunması karşılığında ek imtiyazlar kazandığı genel teşvik sistemleri mevcuttur.

CPT, söz konusu sistemlerin sosyal-eğitimsel değeri konusunda görüş bildirecek durumda değildir. Ancak bu tür sistemlerin kapsamına giren çocuklara uygulanan temel programlar ve çocukların söz konusu program içinde ilerleme (ve gerileme) yöntemlerinin, personelin keyfi karar vermesini önleyecek önlemler içerip içermediğiyle özellikle ilgilenmektedir.

Paragraf 33 >>> Özgürlüklerinden mahrum edilen çocukların gözetimi ve bakımı özellikle zor bir konudur. Bu işle görevlendirilen personel, kişisel olgunluk düzeyi ve bu yaş grubuyla çalışma ve bu grubun iyiliğini gözetme becerisi nedeniyle dikkatle seçilmiş kişiler olmalıdır. Genç bireylerle çalışmaya kendilerini adanmış, sorumlulukları altındaki çocuklara rehberlik yapabilecek ve onları motive edebilecek yetenekte olmalıdırlar. Sadece gözetim görevi olanlar dahil bütün personel, hem işe başlarken, hem de çalışma süreleri boyunca mesleki eğitim almalıdır ve görevlerinin yerine getirilmesi sırasında dışarıdan uygun destek görmeli ve kontrol edilmelidirler.

Ayrıca bu tür merkezlerin yönetimi, liderlik yönü gelişmiş ve hem çocukların, hem de personelin karmaşık ve çatışan taleplerine etkin biçimde yanıt verebilecek kapasiteye sahip kişilere verilmelidir.

CPT, özgürlüğünden mahrum edilen herkesin dış dünyayla temasını devam ettirmesine oldukça önem vermektedir. Buradaki temel prensip, dış dünyayla teması desteklemek olmalıdır; bu tür temaslar konusundaki herhangi bir kısıtlama, sadece ciddi düzeyde güvenlik endişelerine veya mevcut kaynaklarla ilgili sıkıntılara dayalı olmalıdır. Bu tür temasların aktif olarak desteklenmesi, birçoğu duygusal yetersizlikten veya sosyal becerilerin eksikliğinden dolayı davranış sorunları yaşayan özgürlüğünden mahrum edilen çocuklar için özellikle faydalı olabilir.

««« Paragraf 34

CPT, çocukların dış dünyayla temasının disiplin nedeniyle kesinlikle kısıtlanmaması veya yasaklanmaması gerektiğinin altını çizmektedir.

Çocukların özgürlüğünden mahrum kaldığı yerlerde hemen her zaman, kötü davranışta bulunan mahkûmlar için disiplin yaptırımları uygulanmaktadır.

««« Paragraf 35

CPT bu bağlamda, çocukların fiziksel ve/veya ruhsal sağlıklarına zarar verebilecek, tek başına hücre hapsi benzeri şartlara yerleştirilmesinden özellikle endişe duymaktadır. Komite, bu yöntem sadece çok istisnai durumlarda başvurulması gerektiğine inanmaktadır. Çocuklar diğerlerinden ayrı tutulduğunda, bu uygulama mümkün olan en kısa süre için geçerli olmalı ve her uygulamada çocukların başka insanlarla yeterli düzeyde temas kurması, okuyacak malzemeye erişebilmesi ve her gün en az bir saat açık havada egzersiz yapması garanti edilmelidir.

Etkin şikâyet ve denetim prosedürleri, çocukların bulunduğu kurumlarda kötü muameleye karşı temel önlemlerdir.

««« Paragraf 36

Çocuklar, kurumun idari sisteminin içinde ve dışında şikâyet yollarına başvurabilmeli ve ilgili makamla gizlilik içinde görüşebilme hakkına sahip olmalıdır.

CPT, çocukların şikâyetlerini dinleme (ve gerekirse bu konuda harekete geçme) ve kalış şartlarını ve tesisi denetleme yetkisine sahip bağımsız bir birimin (örneğin denetim ziyareti komitesi veya bir hakim) çocukların bulunduğu bütün kurumlara düzenli ziyaretlerde bulunmasına özellikle önem vermektedir.

CPT, 3. Genel Rapor'da (cf. CPT/Inf (93) 12, 30'dan 77'inci paragrafa kadar) cezaevlerindeki sağlık hizmetleri konusunu ele alırken, çalışmalarını yönlendiren bazı genel kriterleri (doktora erişim; bakımda eşdeğerlik; hasta onayı ve gizlilik; önleyici sağlık hizmetleri; mesleki

««« Paragraf 37

bağımsızlık ve mesleki yeterlilik) belirlemiştir. Bu kriterler, çocuklar için gözaltı merkezlerinde de aynı düzeyde geçerlidir.

Paragraf 38 >>> CPT, doğal olarak özgürlüğünden mahrum çocukların özel tıbbi ihtiyaçlarına özellikle dikkat etmektedir.

Çocuklara sunulan sağlık hizmetinin, birden fazla disiplini bir araya getiren bir bakım programının temel bir parçası olması çok önemlidir. Bu, kurumun sağlık hizmeti ekibi (doktorlar, hemşireler, psikologlar, vs.) ile mahkûmlarla düzenli teması olan diğer uzmanların (sosyal hizmet uzmanları ve öğretmenler dahil) çalışmalarını yakın işbirliği içinde yürütmesi anlamına gelmektedir. Amaç, özgürlüğünden mahrum çocuklara verilen sağlık hizmetlerinin sorunsuz bir destek ve terapi sisteminin parçası olmasını sağlamaktır.

Gözaltı merkezi bakım programının içeriğinin yazılı olarak belirlenmesi ve söz konusu programa katılan bütün personele verilmesi de tercih edilen bir uygulamadır.

Paragraf 39 >>> Özgürlüğünden mahrum edilen bütün çocuklar, gözaltı merkezine alınır alınmaz mümkün olan en kısa süre içinde bir tıp doktoruyla uygun biçimde görüşmeli ve tıbbi muayeneden geçmelidir; istisnai durumlar dışında, görüşme/muayene söz konusu kişinin merkeze alındığı gün yapılmalıdır. Ancak yeni gelen bir çocuğun, sağlık hizmetleriyle temasını sağlayan ilk kişi, bir doktorun altında çalışan, gerekli niteliklere sahip bir hemşire de olabilir.

Merkeze gelişte yapılan bu tür sağlık taramaları, olası sağlık sorunu (örneğin uyuşturucu kullanımı, intihar eğilimi) olan gençlerin kurumun sağlık hizmetleri bölümü tarafından belirlenmesini sağlar. Bu tür sorunların yeterince erken bir aşamada belirlenmesi, söz konusu tesisin tıbbi, psikolojik ve sosyal bakım programı çerçevesinde etkin önleyici adımların atılmasını mümkün kılar.

Paragraf 40 >>> Ayrıca özgürlüğünden mahrum bütün çocukların, (disiplin amaçlı kısıtlamalar dahil) uygulanan program ne olursa olsun, bir doktorla özel görüşme yapma özgürlüğüne her zaman sahip olması gerektiği açıktır. Ayrıca dış hekimliği dahil çeşitli tıbbi uzmanlıklara erişim imkanı da temin edilmelidir.

Paragraf 41 >>> Herhangi bir gözaltı yerinde sunulan sağlık hizmetleri, sadece hastaların tedavi edilmesiyle sınırlı olmamalıdır; ayrıca toplumsal ve önleyici tıp uygulamaları da bu sorumluluk alanına girmektedir.

CPT, bu bağlamda özellikle özgürlüğünden mahrum çocuklarla ilgili iki konuya, yani mahkûmların beslenmesi ve sağlık konusunda eğitim verilmesi konularına dikkat çekmektedir.

Sağlık görevlileri, mahkûmlara verilen yiyeceklerin kalitesini izleme konusunda aktif bir rol oynamalıdır. Bu konu, özellikle gelişmelerini tamamlamamış olabilecek çocuklar açısından önemlidir. Bu tür çocuklarda, yetersiz beslenmenin sonuçları, gelişimini tamamlamış olanlara kıyasla çok daha hızlı bir biçimde ortaya çıkabilir ve çok daha ciddi olabilir.

Ayrıca özgürlüğünden mahrum çocukların, özellikle (alkol dahil) uyuşturucu ve seks konusunda genellikle riskli davranışlarda bulunma eğilimi olduğu genel kabul görmektedir. Bunun sonucu, gençlere yönelik sağlık eğitimi verilmesi, önleyici sağlık programının önemli bir unsurudur. Bu tür programlarda özel olarak uyuşturucu kullanımının riskleri ve bulaşıcı hastalıklar konusunda bilgi verilmelidir.

3.7.1.2. Ulusal Mevzuat

Uygulama Talimatında Refakatsiz Çocuk: "Türkiye topraklarına hukuken ya da teamülen kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın gelen ve bu tür bir kişinin bakımına etkin olarak alınmadığı sürece refakatsiz küçük olarak adlandırılan onsekiz yaşın altındaki iltica/sığınma başvurusunda bulunan yabancı uyruklu bir kişi ya da belli bir uyuşu olmayan vatansız bir kişi" olarak tanımlanmıştır. "Türkiye topraklarına giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan iltica/sığınma başvuru sahipleri de bu kapsama girer" şeklinde ifade edilmektedir.

Kuruluşlarımıza yukarıda tanımı yapılan çocuklarla birlikte bu kapsam dışında kalan ancak, ihmal ve istismara uğradığı tespit edilen iltica sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci/sığınmacı statüsünde bulunan küçüklerin kabullerinin yapılması esastır.

Buna göre;

- 1- Refakatsiz çocukların kuruluşa yerleştirilmesine ilişkin İl Emniyet Müdürlüklerinin taleplerinin İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerince değerlendirilerek çocukların yaş ve cinsiyetlerine uygun kuruluşlara yerleştirilmesi,
- 2- Yerleştirme müracaatının yapıldığı ilde uygun kuruluş bulunamaması halinde Genel Müdürlüğümüze bilgi verilerek yerleştirme işleminin Genel Müdürlük tarafından yapılması, 3-Yaşını ispatlayacak herhangi bir kimlik belgesi bulunmayan,

B.02.1.SÇE.0.09.01. 00 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genelgesi

B-iltica/sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci ve sığınmacı olan refakatsiz çocukların kuruluşa kabullerinde;

fiziki gelişimi ile takvim yaşı uyumlu görülmeyen kişilerin İl Emniyet Müdürlükleri tarafından yaş tespit raporu alındıktan sonra kuruluşlarımıza kabul edilmesi,

- 4- Çocuk Koruma Kanununa göre verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması hakkında yönetmeliğin 14. maddesi 4. bendine göre bakım tedbiri kararı verilen çocukların kolluk kuvvetlerince Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna teslim edilmeden önce çocuğun bulaşıcı hastalığı, süregen hastalığı ve madde bağımlılığı yönünden gerekli tetkiklerin yapılarak sağlık kontrolünden geçirilmesi, sağlık sorunu olması halinde gerekli tedavisinin yaptırıldıktan sonra Kurumumuza teslimi ve kabulünün sağlanması,
- 5- İltica/sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci ve sığınmacı olan ebeveyni veya yakınları yanında olan çocuklardan kuruluş bakımına alınması istenilenlerin durumlarının değerlendirilmesi, yapılan değerlendirme sonucunda korunma ihtiyacı içinde bulunan veya suça sürüklendiği tespit edilen çocukların kuruluşa kabullerinin sağlanması, çocuk için yasal işlemlerde bulunulması amacıyla, İl Muhakemat Müdürlüklerine ve Hukuk Müşavirliğine bilgi verilmesi,
- 6- İltica sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci/sığınmacı statüsünde bulunan refakatsiz çocukların acil korunma kararı ile kuruluşlara kabullerinin yapılması, daha sonra kuruluştan ayrılıncaya kadar tedbirin kaldırılmasını gerektirmeyecek şekilde hakkında bakım tedbiri kararı alınması (üçüncü ülke, ülkesine döndürülme, reşit olma) gerekmektedir.

C- İltica/Sığınma Talebinde Bulunan Ve/Veya Mülteci ve Sığınmacı Olan Refakatsiz Çocukların Kuruluşa Kabulünden Sonra Yapılacaklar;

- 1- Milli Eğitim Bakanlığının 222 Sayılı Öğretim ve Eğitim Kanununun 2.maddesine göre ülkemizde mecburi ilköğretim 06–14 yaş grubundaki çocukları kapsamaktadır. Bu nedenle, statüsüne bakılmaksızın 06–14 yaş aralığındaki çocukların eğitim ve öğretime tabi tutulmaları mecburi olduğundan refakatsiz çocukların okullara devamlarının sağlanması, diğer yaş gruplarındaki çocukların da imkânlar ölçüsünde Milli Eğitim Bakanlığı ile koordine sağlanarak eğitim olanaklarından yararlandırılması,
- 2- Çocukların ücretsiz Türkçe dil kurslarına gönderilmesi (Milli Eğitim Bakanlığının koordinesinde ve Emniyet Müdürlükleriyle işbirliği yapan STK'ların düzenlediği ve diğer dil eğitimi kursları),
- 3- Çocukların iltica/sığınma taleplerinin süreci hakkında kendilerine bilgi vermek üzere İl Emniyet Müdürlükleri Yabancılar Şubesi ve/veya Çocuk Şube Müdürlükleri ile sürekli irtibat kurulması,
- 4- Kuruluşu izinsiz terk eden çocuklar hakkında derhal İl Emniyet Müdürlükleri Yabancılar Şubesi ve/veya Çocuk Şubesine bilgi

verilmesi, YBS ve KMÇ modülünde kuruluşu izinsiz terk ettiği- nin gösterilmesi, kuruluşu izinsiz terk eden çocuğun kuruluşa dönmesi halinde, İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi ve/ veya Çocuk Şube Müdürlükleri işbirliğinde çocuğun kuruluşa kabulünün sağlanması,

- 5- Genel Müdürlüğümüze bağlı kuruluşlarda barındırılan refakat- siz çocukları herhangi bir kuruluş temsilcisinin veya bir kişinin ziyaret talebini değerlendirmeden önce İçişleri Bakanlığına bilgi verilmesi gerekli olduğundan öncelikle talebin Genel Mü- dürlüğümüze bildirilmesi, İçişleri Bakanlığı tarafından ziyaret talebinin uygun görülmesi halinde ise görevli bir meslek ele- manının refakatinde ve uygun bir ortamda görüştürülmelerinin sağlanması,
- 6- Çocuklara ilişkin nakil talebinde bulunulmadan önce İl Emniyet Müdürlükleri ile koordine kurulması, akabinde nakil işlemleri- nin mevzuat çerçevesinde yürütülmesi, nakil edilen çocuklar hakkında ilgili mahkeme ve il Emniyet Müdürlüğüne bilgi veril- mesi,
- 7- Kuruluşlarımızda barındırılan çocuklardan 18 yaşını dolduran- ların Emniyet Genel Müdürlüğüne uygun görülen (İltica- Sı- ğınma Yönetmeliği 5. maddede öngörülen) misafirhanelere yerleştirilmelerinin sağlanabilmesi için, söz konusu çocukların 18 yaşını doldurmalarına bir ay kala İl Emniyet Müdürlükleri ile irtibata geçilmesi gerekmektedir.

3.7.2.1. Uluslararası Mevzuat

**Mahpusların Islahı
İçin Asgari Standart
Kurallar**

Kural 8

» Cinsiyetleri, yaşları, ceza sicilleri, tutulmalarının hukuki nedenleri ve kendilerine uygulanacak rejimin gerekleri dikkate alınarak farklı kategorilere ayrılan mahpuslar, ayrı kurumlarda veya bu kurumların ayrı bölümlerinde tutulurlar. Buna nedenle,

- a) Erkekler ve kadınlar mümkün olduğu kadar ayrı kurumlarda tutulurlar; hem erkekleri hem de kadınları barındıran kurumlarda kadınlara tamamıyla ayrı yerler tahsis edilir;

Kural 23

» 1. Kadın mahpusların tutulduğu kurumlarda doğum öncesi ve doğum sonrası her türlü bakım ve tedavi için özel bir yer bulunur. İmkân bulunan yerlerde, çocukların kurum dışında bir hastanede doğmaları için gerekli düzenlemeler yapılır. Bir bebek hapis-hanede doğmuş ise, hapis-hanede doğduğu doğum belgesine işlenmez.

2. Bebeklerin anneleri ile birlikte kalmalarına izin verilen kurumlarda, bebeklerin annelerinin bakımı altında olmadığı zamanlarda bırakılabilecekleri ve nitelikli kişiler tarafından hizmet verilen bir kreş sağlanır.

Kural 53

- » (1) Hem erkeklerin hem de kadınların bulunduğu kurumlarda kadınlara ayrılan yerler, kadın görevlilerin sorumluluğu altındadır; kurumun bu kısmının anahtarları kadın görevlilerin elinde bulunur.
- (2) Bir kadın görevli refakat etmedikçe hiç bir erkek görevli kurumun kadınlara ayrılan bölümüne giremez.
- (3) Kadın mahpuslar sadece kadın görevliler tarafından dinlenebilir ve izlenebilir. Ancak bu kural, erkek görevlilerin ve özellikle doktorların ve öğretmenlerin, kurumda veya kurumun kadınlara ayrılmı

**BM Mülteciler
Yüksek Komiserliği,
Sığınmacıların
Alıkonulmasına İlişkin
Uygulanacak Ölçüt ve
Standartlar Hakkında
Gözden Geçirilmiş
Kılavuz,**Kılavuz İlke: Kadınların
Alıkonulması

» Kadın sığınmacılar ve özellikle refakatsiz ergen kızlar, gözaltı merkezlerinde kalmaya devam etmek mecburiyetinde bırakıldıkları zaman bilhassa tehlike altındadırlar. Genel bir kural olarak, özel ihtiyaçları olan iki grup olan son aylarındaki hamile kadınların ve emziren annelerin gözaltına alınmasından imtina edilmelidir.

Kadın sığınmacıların gözaltına alındığı durumlarda, kadın sığınmacılara eğer yakın aile mensupları değilse, erkek sığınmacılardan ayrı olarak barınma sağlanmalıdır. Gözaltı merkezlerinde, kültürel değerlere saygı göstermek ve kadınların bu merkezlerdeki fiziksel korunmasını geliştirmek için kadın personel istihdam etmesi tavsiye edilir.

Kadın sığınmacıların, cinsiyetlerine bağlı olarak herhangi bir ayrımcılığa uğramadan hukuki ve diğer hizmetlere ve özel ihtiyaçlarına bağlı olarak özgül hizmetlere erişimi sağlanmalıdır. Özellikle jinekolojik ve ebelikle ilgili hizmetlere erişimleri olmalıdır.

(...) Özgürlüğünden yoksun bırakılan kadınlar söz konusu olduğunda, bakımda eşdeğerlilik ilkesine uymak, jinekoloji dâhil kadınlara ait sağlık sorunları hakkında eğitim almış hekim ve hemşirelerin sağlık hizmeti sunmasını sağlamayı gerektirir.

«« Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (10 No'lu Genel Rapor, Paragraf 32)

Ayrıca meme ve rahim kanseri taramaları gibi kadınlara özel konularda önleyici sağlık hizmetleri toplumda sunulduğu oranda özgürlüğünden yoksun kadınlara da sunulmalıdır.

Bakımda eşdeğerlik, toplumda olduğu gibi gözaltı yerlerinde de kadınların vücudunun bütünlüğüne saygı duyulması hakkına sahip olması anlamına gelmektedir. "Ertesi sabah alınan hap ve/veya gebeliğin ileri aşamalarında kürtaj için kullanılan diğer imkânlar özgür kadınlara sunulduğu oranda, özgürlüğünden yoksun kadınlara da aynı şartlar altında sunulmalıdır.

Bebeklerin cezaevinde doğmaması gerektiği açıktır ve Avrupa Konseyine üye ülkelerdeki genel uygulama, zamanı geldiğinde hamile mahpusların dışarıdaki hastanelere sevk edilmeleridir.

«« Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (10 No'lu Genel Rapor, Paragraf 27)

Ancak AiÖK, zaman zaman hamile kadınların jinekolojik muayene ve/veya doğum sırasında zincire vurulduğunun ve yataklarına veya diğer mobilyalara bağlandığını görmüştür. Bu tür yaklaşımlar hiçbir şartta kabul edilemez ve kesinlikle insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele sayılabilir. Güvenliği sağlamak için başka yöntemler bulunabilir ve bulunmalıdır.

3.7.2.2. Ulusal Mevzuat

- 1 - İltica/sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci ve sığınmacı konumunda olup da şiddete uğrayan ya da bu riski taşıyan kadınların ve beraberindeki çocukların kadın konukevlerine kabulleri açısından durumlarının İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerince değerlendirilmesi, Kadın Konukevi bulunmayan illerde ise kabul işlemlerinin Genel Müdürlüğümüz aracılığı ile yerine getirilmesi,
- 2- İl Emniyet Müdürlüklerince, bulaşıcı hastalıklarının olup olmadığına dair sağlık taramasından geçirilmesinin sağlanması, aynı zamanda madde bağımlılığı ve psikiyatrik rahatsızlığının ilgili sağlık kuruluşlarınca belgelenmesinin sağlanması gerekmektedir.

«« B.02.1.ŞZE.0.09.01. 00 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genelgesi

D- iltica/sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci ve sığınmacı olan kadınların kadın konukevlerine kabullerinde

3.7.3.1. Uluslararası Mevzuat

**Göçmenlerin
İnsan Hakları
Özel Raportörü
(Gabriela Rodriguez
Pizarro) Raporu E/
CN.4/2003/85**
Paragraf 50

- » Yaşlılar, engelliler, hamile kadınlar ve akıl hastaları dahil olmak üzere tüm hastalar durumlarına ve özel ihtiyaçlarına özel bir dikkat gösterilmeksizin alıkonulmaktadır. Alıkonulmanın hem yaşlılar, engelliler ve akıl hastaları hem de hamile kadınlar ve çocuklar üzerinde ağır bir etkiye sebep olduğu rapor edilmiştir. Örneğin hamile kadınların çocuğun sağlığı için düzgün beslenme imkânına ve alıkonulma yerlerinde mevcut olmayan tıbbi hizmetlere ve destek hizmetlerine ihtiyaçları vardır.

**BM İnsan Hakları
Yüksek Komiserliği
Ofisinin İnsan Hakları
ve İnsan Kaçakçılığı
Konusunda Önerdiği
Kılavuz İlke ve
Prensipler**
Kılavuz İlke 2
Paragraf 6

- » İnsan kaçakçılığı mağdurlarının hiç bir suretle göçmenlerin alıkonulduğu yerlerde veya başka türlü gözaltı yerlerinde tutulmamasının güvence altına alınması.

Kılavuz İlke 4
Paragraf 5

- » Kılavuz İlke 4, paragraf 5: İnsan kaçakçılığı mağdurlarının ülkeye yasadışı girişi yapmaları veya ülkede yasadışı ikamet etmeleri veya özel durumları nedeniyle dahil oldukları olaylar sebebiyle haklarında kovuşturma açılmasının, alıkonulmalarının veya cezalandırılmalarının önlenmesinin güvence altına alınması.

**BM Mülteciler
Yüksek Komiserliği,
Sığınmacıların
Alıkonulmasına İlişkin
Uygulanacak Ölçüt ve
Standartlar Hakkında
Gözden Geçirilmiş
Kılavuz,**
Kılavuz İlke 7: Hassas
Grupların Gözaltına
Alınması

- » Gözaltına alınmanın gözaltına alınanların psikolojik esenlikleri üzerindeki oldukça olumsuz etkileri göz önüne alındığında, olası alternatiflerin etkin bir değerlendirmesi aşağıda belirtilen hassas kategoriler dahilindeki sığınmacıların gözaltına alınmasına dair herhangi bir emirden önce gelmelidir:

Refakatçisiz yaşlı kişiler,
İşkence veya travma mağdurları,
Zihinsel veya fiziksel olarak engeli olan kişiler.

Bu kategoriler altındaki bireylerin gözaltına alınması durumlarında, bunun yalnızca uzman bir tıp doktorunun gözaltının bu bireylerin sağlıklarını ve esenliklerini olumsuz yönde etkilemeyeceğine dair onayıyla olması tavsiye edilebilir. Ayrıca, ilgili uzman tarafından düzenli takip ve destek sağlanmalıdır. Gerekli olması halinde, hizmetlere, hospitalizasyona (hastanın hastaneye yatırılıp tedavi altına alınması), tıbbi danışmanlığa vs.'ye de erişimleri sağlanmalıdır.

**Kılavuz İlke 9:
Vatansız Kişilerin
Gözaltına Alınması**

- » Vatansız kişiler, yani herhangi bir Devlet tarafından hukuki faaliyet alanı içerisinde vatandaş olarak görülmeyen kişiler, genel olarak

gözüne alınmış kişilerle aynı standartlardan yararlanma hakkına sahiptirler. Vatansız olmak, dolayısıyla da seyahat belgelerinin düzenlenmesi için talebin kendiliğinden iletileceği bir ülkeye sahip olmamak belirsiz bir gözümlü süreciyle sonuçlanmamalıdır. Vatansızlık salıverilmek için bir engel olamaz. Gözümlü yetkilileri böyle durumları zamanında çözüme kavuşturmak için - kişinin hangi Devlet'e geri döndürülebileceğini belirlemek amacıyla kişinin milliyetini tanımlanması ve teyidiyle ilgili uygulanabilir adımlar atmayı da kapsayacak şekilde; veya mutad mesken ülkeyle, onların geri kabulünü düzenlemek için müzakereleri de içine alan- her türlü çabayı göstermelidirler.

Bu durumda, ciddi engellerin çıkması halinde, BMMYK'nın vatansız kişiler için yetkilendirilmiş sorumluluklarına istinaden teknik ve danışmanlık hizmeti, uygun görüldüğü şekilde, verilebilir.

3.7.3.2. Ulusal Mevzuat

- a) İltica/Sığınma Talebinde Bulunan ve/veya Mülteci ve Sığınmacı Olan Bedensel Özürlülerin Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerine Kabullerinde;

5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de ikamet ve seyahatlerine ilişkin Kanun gereğince sadece bedensel engelli kişilerin iltica/sığınma başvuru talepleri değerlendirilmekte olup, İltica/sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci ve sığınmacı olan bedensel özürlülerin bakım ve rehabilitasyon merkezlerine kabullerinde, aşağıda belirtilen hususların yerine getirilmesi gerekmektedir:

- 1- Yaşını ispatlayacak bir kimlik belgesi bulunmayan bedensel özürlüler için, İl Emniyet Müdürlükleri tarafından yaş tespit raporu ve özümlü sağlık kurul raporu alındıktan sonra, özümlülerin kuruluşlarımıza kabul edilmesi, yaş tespiti ile özümlü sağlık kurul raporu istenen bedensel özümlü hakkında kesin rapor alınıncaya kadar geçen süre içerisinde gerekli tedbirlerin/ikamet yerinin İl Emniyet Müdürlüğüne sağlanması,
- 2- İl Emniyet Müdürlüklerince bedensel özümlü kişinin bulaşıcı hastalığının olup olmadığına dair sağlık taramasından geçirilmesinin sağlanması, aynı zamanda madde bağımlılığı ve psikiyatrik rahatsızlığı olmadığına ilişkin sağlık kuruluşlarınca belgelenmesinin sağlanması,
- 3- Bu işlemlerin tamamlanmasını müteakip, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerince özümlünün yaş ve özümlü durumuna uygun bir merkeze yerleştirilmesi için, konunun Genel Müdürlüğümüze intikal ettirilmesi,

B.02.1.SÇE.0.09.01. 00 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genelgesi

F-İltica/Sığınma Talebinde Bulunan Ve/Veya Mülteci Ve Sığınmacı Olan Bedensel Özümlülerin Hizmetlerden Yararlanması

- 4- Ebeveynleri veya yakınları yanında olan iltica/sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci ve sığınmacı olan özürllülerin kuruluşlarımıza kabullerinin yapılmaması gerekmektedir.
- b) İltica/Sığınma Talebinde Bulunan ve/veya Mülteci ve Sığınmacı Olan Refakatsiz Özürllülerin Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerine Kabullerinden Sonra;
  - 1- Bedensel özürllülerin ücretsiz Türkçe dil kurslarına gönderilmesi (Milli Eğitim Bakanlığının koordinesinde ve Emniyet Müdürlükleriyle işbirliği yapan STK'ların düzenlediği veya diğer dil eğitimi kursları)
  - 2- Kuruluşu izinsiz terk eden bedensel özürllüler hakkında derhal İl Emniyet Müdürlükleri Yabancılar Şubesi ve/veya Çocuk Şubesine bilgi verilmesi, özürllüler modülünde kuruluşu izinsiz terk ettiğinin gösterilmesi,
  - 3- Kuruluşlarımızda bakım altında bulunan iltica/sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci ve sığınmacı olan bedensel özürllülerin tertip edildikleri kuruluşta yaşlarını doldurmaları halinde nakil taleplerinin Genel Müdürlüğümüze intikal ettirilmesi gerekmektedir.
- c) Ebeveynleri veya Yakınları Yanında olan İltica/Sığınma Talebinde Bulunan ve/veya Mülteci ve Sığınmacı Olan Özürllülerin Evde Bakım Hizmetlerinden Faydalanmaları;
  - 1- Ülkemiz sınırları içerisinde yasal olarak oturma izni bulunan ve iltica/sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci ve sığınmacı olan ve ebeveynleri ile birlikte olan özürllülerin; 30.07.2006 tarih ve 26244 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan "Bakıma Muhtaç Özürllülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik" koşullarına uygun olması halinde evde bakım hizmetinden yararlandırılmaları,
  - 2- Bu hizmetin sunumunda ilgili Yönetmeliğin 6. maddesi 1. fıkrasında yer alan belgelerin temininin mümkün olmaması halinde, Emniyet Genel Müdürlüğünce düzenlenen kimlik belgesinin, özürllü sağlık kurul raporunun ve vasi kararının müracaat için yeterli kabul edilmesi,
  - 3- Bununla ilgili iş ve işlemlerin özürllünün ikamet ettiği İldeki Sosyal Hizmetler Müdürlüğü tarafından yürütülmesi gerekmektedir.

- 1- İltica/ sığınma talebinde bulunan ve/veya mülteci ve sığınmacı olan yaşlıların, Huzurevi ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerine kabullerinde SHÇEK H-HYBRM Yönetmeliğinin 53üncü maddesinde belirtilen kabul koşullarını taşıması, 54üncü maddede yer alan belgelerden yaşlıya ait dilekçe, "Huzurevine girmesinde sakınca yoktur" ya da "Huzurevi, Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezinde bakım görmesinde sakınca yoktur" ibaresinin yer aldığı sağlık raporu, sosyal inceleme raporunun düzenlenmesi, ayrıca pasaport fotokopisi, sığınmacı belgesi, oturma izin belgesi (tanıtma kartı) gibi belgelerinin dosyaya eklenmesi,
- 2- Başvurduğu ilde Huzurevi ya da Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi var ise kabulünün ivedilikle yapılması, bulunduğu ilde Huzurevi ya da Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi yok ise bu kişilerin tertibinin yapılması için konunun Genel Müdürlüğümüze intikal ettirilmesi, Sosyal İnceleme Raporunda belirtilen durumuna uygun hizmetlerden ücretsiz olarak yararlanmasının sağlanması gerekmektedir.

« G- İltica/Sığınma Talebinde Bulunan Ve/Veya Mülteci Ve Sığınmacı Olan Yaşlıların Huzurevi Ve Yaşlı Bakım Ve Rehabilitasyon Merkezleri Hizmetinden Yararlanmaları

4. UYGULAMA KILAVUZU

4.1. ZİYARET ÖNCESİ HAZIRLIK

4.2. İNCELEME – ZİYARET

4.3. ZİYARETİN TAKİBİ

Bu bölümde ziyaret ekiplerinin bir tutulma merkezi için yapacağı hazırlıklar, ziyaret sırasında dikkat edilmesi gereken noktaların yanı sıra geri gönderme merkezleri görevlileri ve tutulanlarla yapılacak görüşmeler, incelenmesi gereken kayıtlar ve yerler, en nihayetinde de ziyaretin takibine ilişkin pratik öneriler yer almaktadır.

Bu bölümde yer alan soru listelerinin birer öneri olarak ele alınması son derece önemlidir. İlgili konularda sorulması gerekenlerin, öneri olarak sunulan sorularla sınırlı olmadığı da akılda tutulmalıdır.

Ziyaret ekiplerinin bu soruları kendi gereksinimlerine göre yeniden düzenlemesi, ek sorular formüle etmesi ya da var olanları azaltarak kullanması da mümkündür.

4.1. ZİYARET ÖNCESİ HAZIRLIK

4.1.1. Ziyareti Hangi Amaçla Yapıyoruz?

4.1.2. Elimizde Ne Tür Bilgi ve Belgeler Var?

4.1.3. Ziyaret Ekibi Olarak Nasıl Hazırlanmalıyız?

4.1.3.1. Eğitim

4.1.3.2. İnceleme Yapılacak Yerin Belirlenmesi

4.1.3.3. Ekibin Hazırlığı

4.1.4. Ziyaret Edilecek Kurumla Önceden Bağlantı Kurulmalı mı?

4.1.1. ZİYARETİ HANGİ AMAÇLA YAPIYORUZ?

Ziyaret ekibi, ziyaretin hazırlıklarının ilk aşamasında bu ziyareti hangi amaçla yapacağını netleştirmelidir.

- Ziyaretin en genel hedefi, ziyaret edilen yerdeki alıkonulma koşullarının genel bir değerlendirilmesini yapmak olabilir.
- Ziyaretin;
  - Belli bir alıkonulma koşulunun incelenmesi (örneğin; ısınma sorunu);
  - Tutulanlardan gelen yakınmaların incelenmesi (örneğin; hastane sevklerinde sıkça yaşanan sorunlar);
  - Daha önceki bir ziyaret sonrasında yapılan tavsiyelerin yerine getirilip getirilmediğinin incelenmesi;
  - Sığınma prosedürlerine erişimin saptanması
  - Diğer

amaçları olabilir.

Amacın net olarak ortaya konması ziyaretin hazırlanmasını ve planlanmasını kolaylaştıracaktır.

Ziyaret öncesinde elimizde hangi bilgi ve belgelerin olduğuna bakmak ve elde edilmesi gereken başka bilgiler varsa onları saptayarak gerekli yerlerden ulaşmak önemli olabilir.

Bunlar, ziyaret ekibine nelerin hazırlanması, ziyaret sırasında nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda yol gösterecek ve daha sonra raporlama sırasındaki değerlendirmelerde katkıda bulunacaktır.

Aşağıda belirtilen belge ve bilgilere ulaşmak bu bakımdan yararlı olabilir.

- **Ziyaret mekanizmasınca** daha önce hazırlanmış raporların incelenmesi suretiyle edinilen bilgiler
- Bu raporlarda yapılan tavsiyeler üzerine **yetkililer** tarafından verilmiş yanıtlar ve diğer bilgi ve belgeler
- Görüşülecek kişilerin ülke ve kültür arka planlarına ilişkin bilgiler
- **Tutulanlardan** gelen bilgi ve belgeler
  - Halen kabul ve geri gönderme merkezlerinde bulunanlardan
  - Tahliye olmuş olanlardan
- Tutulanlar ve yakınlarının
  - Mektupları
  - Başvuruları
- **Ayrıca;**
- **Ailelerden**
- **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'**nden
- **Avukatlardan**
- **Kurum sorumlularından**
- **Bakanlık yetkililerinden**
- **İçişleri Göç ve İltica Bürosu yetkililerinden**
- **Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şubesi Müdürü ve yardımcılarında**
- **Geri Gönderme Merkezi Müdürü ve yardımcılarında**
- **Basından**

elde edilen bilgi ve belgeler

- **İltica ve göç alanında çalışan dernekler ve vakıfların** hazırladıkları raporlar
- **Uluslararası kurum ve örgütlerin** raporları
- **Siyasi partiler** tarafından hazırlanmış raporlar
- **Meclis İnsan Hakları Komisyonu** raporları
- **İnsan Hakları Başkanlığı** raporları
- **İl/ilçe İnsan Hakları Kurulları** raporları
- Diğer

4.1.3.1. Eğitim

Alıkonulma yerlerinin izlenmesi oldukça özellikli bir alandır. Özgürlüğünden yoksun bırakılma mekânlarının çeşitliliği, bu yerlerin büyüklüğü, bu yerlerde tutulan kişi sayısının çokluğu, bu kişilerin farklı özelliklere ve arka planlara sahip oluşu, tutulanların travma görmüş kişiler olma olasılığı gibi farklı değişkenler nedeniyle aynı zamanda çeşitli zorlukları da içinde barındırır.

Ayrıca buna, yetkililerle girilecek diyaloglar ve işbirlikleri, yapılması gereken tavsiyeler, tavsiyelerin yaşama geçirilip geçirilmediğinin takibi gibi işler de eklendiğinde ulusal mekanizma üyelerinin izleme yapma konusunda ciddi bir eğitim süreci yaşaması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Mekanizma üyeleri her ne kadar farklı disiplinler ve mesleklerden gelseler de bu özellikleri tek başına onlara iyi ve etkili bir izleme yapma becerisi kazandırmaya yeterli değildir.

Mekanizma üyelerinin, alıkonulma yerlerinin izlenmesine ilişkin bilgi düzeyinin eşitlenmesi de önemli bir noktadır. Mekanizma içinde yer alan hukukçular, alıkonulma yerlerine ilişkin mevzuatı bilme potansiyeline sahip olsalar da diğer üyelerin de bu alanda, özellikle haklar ve yetkiler bakımından asgari bir bilgiye sahip olmaları gereklidir.

Travma gören kişilerle görüşmeler ayrı bilgi ve beceri gerektiren, özel bir alandır. Alıkonulma yerlerinin izlenmesine yönelik bir çalışmada, görüşmede dikkat edilmesi gereken noktaların da yer aldığı bir görüşme becerileri eğitimi yapılması kaçınılmaz bir gereksinimdir.

Bu nedenlerle eğitim çalışmaları, teorik ve pratiğe yönelik olmak üzere iki boyutlu düşünülmelidir. Aşağıda mekanizma üyelerine yönelik olası bir eğitim için konu önerileri yer almaktadır.

I. Genel eğitim konuları

• Teorik konular

- İnsan hakları genel teorisi. Uluslararası insan hakları hukuku ve iç hukuk bağlamında;
  - ◇ İşkence ve kötü muamele bağlamında devletlerin negatif ve pozitif yükümlülükleri
  - ◇ İltica ve göç
  - ◇ Alıkonulma yerlerinin izlenmesi kavramı, önemi, önleme işlevi
  - ◇ Alıkonuların korunmasına ilişkin devletlerin yükümlülükleri
- Alıkonuların korunmasına ilişkin sorun alanları

• Uygulamaya ilişkin konular

- Ziyaretler sırasında dikkat edilecek noktalar
- Ziyaret sırasında incelenecek mekânlar
- Ziyaret sırasında incelenecek kayıtlar
- Ziyaretler sırasında yapılacak görüşmelerde temel ilkeler

- Özgürlüğünden yoksun bırakılanlarla ilgili görüşme yöntemleri-görüşme becerileri
- Güvenlikle ilgili konular
- Raporlama biçim ve teknikleri
- İşbirliği olanakları
- Mekanizma çalışmalarının koordinasyonu

II. Ziyaret öncesi eğitim

- Ziyaret edilecek yere ilişkin yasa, tüzük, yönetmelik, vb belgelerin incelenmesi
- Ziyaretin hedeflerinin belirlenmesi
- Ziyaret öncesi, sırası ve sonrasında bu ziyarete ilişkin işbirliği olanakları
- Ziyaretin planlanması
  - ◇ Kimlerle görüşülecek?
  - ◇ Hangi kayıtlar incelenecek?
  - ◇ Hangi birimler gezilecek?
  - ◇ Kim hangi bölümde görev alacak?
- Güvenlikle ilgili konular
- Ziyaretin raporlanması ve takibi
- Koordinasyon

4.1.3.2. İnceleme Yapılacak Yerin Belirlenmesi

• Ziyaret edilecek mekânın belirlenmesi

- Ziyaretin hazırlık safhasında toplanan, özellikle alıkonulan kişiler, salıverilmiş olanlar ve başka güvenilir kaynaklardan edinilen sorun, ihlal ve yakınma bilgileri analiz edilmelidir.
- Ziyaretin genel amacı alıkonulma koşullarının incelenmesi ise bu durumda elde edilmiş genel bilgilerden yola çıkılarak hangi birimin ziyaret edileceğine karar verilebilir.
- Sorunlu olarak bilinen mekânlar arasında seçim yapılabilir.
- Bir alıkonulma mekânına çok sayıda ziyaret planlanıyorsa ziyaret programı her bir ziyaret için farklı hedefler oluşturabilir.
  - ◇ Örneğin; ilk ziyarette binalar, barınma yerleri, hücreler, havalandırmalar, ortak alanlar gibi tutulanların günlük yaşamını sürdürdükleri bölümler incelenebilir.
  - ◇ Revir, muayene odası, mutfak, çamaşırhane gibi hizmet birimleri farklı zamanlarda incelenebilir.
  - ◇ Ziyaret sırasında, izlenen bölümle ilgili kayıtların incelenmesi ve buraların kullanımıyla ilgili tutulanlar ve personelle görüşmeler yapılması gerektiği unutulmamalıdır.

- **Mekânda incelenme kapsamındaki birimlerin listesinin hazırlanması**
  - Örneğin; çeşitli birimleri olan bir geri gönderme merkezinin ziyaret edilmesi planlanmış olabilir.
- **İnceleme yapılacak yerle ilgili önemli bilgilerin toplanması**

(Yukarıda belirtilmiş olan bilgi ve belgelerin yanı sıra daha özel bilgilere gereksinim duyulabilir)

Örneğin;

  - Sorun yaşayan kişi/kişilerden ön bilgi alınabilir,
  - Bu kişiler hakkında dosya bilgilerine, ziyaret gerçekleşmeden önce ulaşılabilir,
  - Mekândaki sorunlu birimler hakkında bilgiler toplanabilir,
  - Uygulamadaki aksaklıklara ilişkin bilgiler toplanabilir...
- **Mekân içinde özellikle mercek altına alınması gereken yerlerin saptanması ve bunların lokalizasyonları vb. hakkında bilgi toplanması**

Örneğin;

  - İşkence yapıldığı iddia edilen bir mekân
  - Örn; çok kötü koşullara sahip koğuşlar

4.1.3.3. Ekibin Hazırlığı

- **Ziyareti yapacak ekip belirlenmelidir.**

Ziyaret ekibi;

- Ziyaret edilecek yerin büyüklüğü
- Ziyaretin süresi
- Gerekli uzmanlık alanları
- Mesleki ve kişisel becerileri

dikkate alınarak belirlenir. Ziyaret mekanizması üyeleri çok sayıda ise ve ziyaret için daha küçük bir ekibe gereksinim duyuluyorsa yukarıda belirtilen kıstaslar dikkate alınarak daha dar bir ekip görevlendirilir.

Ekip, gerekli olan sayıya sahip değil ve/veya gerekli uzmanlık alanlarında üyeye sahip değilse, bu alanda çalışan uzmanlar da ziyaret ekibine destek sağlayabilir.

- Alıkonuların korunmasına ilişkin ulusal ve uluslararası standartlar gözden geçirilmelidir.
- İlgili yasa, tüzük ve yönetmelikler gözden geçirilmelidir.
- Daha önce yapılmış olan ziyaret raporların gözden geçirilmelidir.
- Ekip üyeleri, mesleki arka planlarına göre hazırlık yapmalıdır.
- Alıkonulma koşullarına ilişkin form, soru formları ya da kontrol listeleri hazırlanmalıdır.
- Ekip içindeki bilgi düzeyi ortaklaştırılmalıdır. Ziyaret edilecek yere ilişkin ayrıntılar, he-

def, ziyaretin formatı, formların kullanımı gibi konularda ekip üyelerinin aynı bilgiye sahip olması sağlanmalıdır.

- Ziyaretin planlanması
  - Ziyaret ekibine başkanlık edecek ve ziyareti koordine etmekten sorumlu kişi belirlenmeli,
  - Ziyaret edilecek mekânda kimlerle görüşüleceği planlanmalı ve alt gruplar oluşturulmalı,
    - ◊ Görüşme yapılacak kişilerin listesi oluşturulmalı,
    - ◊ Özellikle görüşülmesi gereken kişiler varsa onlar belirlenmeli,

Örneğin; ciddi sağlık sorunları olanlar, uzun süredir alıkonulma merkezinde tutulanlar, haberleşme özgürlüğü kısıtlananlar, işkence ve kötü muameleye maruz kalanlar gibi...

- Bu kişilerle, uzmanlık alanlarına göre kimlerin görüşme yapacağı planlanmalı,
- İncelenecek kayıtların;
  - ◊ Listesi çıkarılmalı,
  - ◊ Kimler tarafından inceleneceği planlanmalıdır.

Ziyaretler, periyodik ve derinlemesine olabileceği gibi daha kısa ve belirli bir amaca öz-gülenmiş de olabilir. Ziyaretlerden beklenen “önleyici” etkinin sağlanabilmesi için her iki ziyaret türünü de içeren bir programlama yapılması önerilmektedir.

Derinlemesine ziyaretler, çok sayıda görüşme yapılmasını, ayrıntılı bir şekilde kayıt ve mekân incelemesini gerektirecektir. Alıkonulma mekânında bu tarz bir ziyaret için gereken süre ise mekânın büyüklüğü ve mevcudu ile doğru orantılı olacaktır. Doğaldır ki ortalama bir-üç gün ya da daha fazla sürecek bir ziyaretin yetkili makamlardan habersiz gerçekleştirilmesi mümkün değildir.

Bu durumlarda, ziyaret öncesinde ilgili makamlarla önceden bağlantı kurulmasının genel olarak daha verimli sonuçlar doğuracağı söylenebilir. Böylelikle kurumda ayrıntılı inceleme ve görüşmeler yapılırken idarenin herhangi bir konuda zorluk çıkarması riski de asgari düzeye indirilebilir. Ayrıca, uzun sürecek ziyaretler nedeniyle kurumun günlük rutin işleyişine engel olmamak için de yetkililerle önceden bağlantı kurmak gerekebilir.

Belirli bir amaca özgü ve göreceli olarak daha kısa süreli ziyaretler ise bir ziyaret sonrasında önerilen tavsiyelerin hayata geçirilip geçirilmediğini tespit etmek ya da tutulan kişilerin herhangi bir misillemeyle karşılaşmasını engellemek için gerçekleştirilebilir. Bu tür ziyaretlerin beklenmedik bir durum karşısında (örneğin tutulma yerinde ölüm, isyan gibi) ya da belirli bir konuyu incelemek için de gerçekleştirilmesi mümkündür.

Ziyaret mekanizmalarının alıkonma mekânlarındaki günlük yaşam gerçeğini görebilmelerinin en önemli yolunun kısa ve özel amaçlı ziyaretler olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle periyodik ve derinlemesine ziyaretlerden farklı olarak bu tür ziyaretlerin caydırıcı bir etkiye sahip olabilmesi için yetkililer tarafından “öngörülemez” olması gerekecektir. Yetkililerin haberdar olması önceden her türlü tedbiri almalarına neden olabilir ve böyle bir durumda ziyaretin “caydırıcı” etkisinden söz edilemeyeceği açıktır.

4.2. İNCELEME – ZİYARET

4.2.1. Görüşme

4.2.2. Kayıtlar

4.2.3. Mekânsal İnceleme

4.2.1. GÖRÜŞME

4.2.1.1. İdare/Personel ile Görüşmeler

4.2.1.1.1. Yabancılar Şube Müdürü/Müdür Yardımcısı ile Görüşme

4.2.1.1.2. Geri Gönderme Merkezi Müdürü/Müdür Yardımcısı ile görüşme

4.2.1.1.3. Polis Memuru ile Görüşme

4.2.1.1.4. Sağlık Çalışanları ile Görüşme

4.2.1.1.5. Psikolog ve Sosyal Hizmet Uzmanı ile Görüşme

4.2.1.1.6. Kurum İçi Diğer Personel ile Görüşme

4.2.1.2. Tutulanlarla Görüşmeler

GÖRÜŞMELER SIRASINDA GENEL OLARAK DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- Ziyaret ekibi her görüşme öncesinde;
  - Kendilerini ve ziyaret mekanizmasını tanıtmalıdır,
  - Neden orada olduklarını ve yapabileceklerinin sınırlarını net bir şekilde aktarmalıdır,
  - Görüşmelerin “gizlilik kuralı” içinde yapılacağını ve kişinin onayı olmaksızın elde edilen bilgilerin hiçbir yerde kullanılmayacağını açıklamalıdır,
  - Sağlıklı bir görüşme yapabilmek için öncelikle kişinin güvenini kazanmalıdır.
- Ziyaretçiler kendilerini basit, net ve anlaşılabilir bir şekilde ifade etmelidir. Açıklama ya da sorular, görüşülen kişinin cevaplarını sınırlayacak ya da etkileyecek şekilde olmamalıdır.
- Yönlendirici sorular yerine açık uçlu sorular tercih edilmelidir.
- Güven oluşturma ve bilgi alma için tutulan ve görevlilerle yapılandırılmamış sohbetlere zaman ayrılması yararlı olabilir.
- Her görüşmenin sonunda görüşülen kişiye, eklemek ve söylemek istedikleri, kendisinin önemli gördüğü noktaları aktarması için fırsat verilmelidir.
- Ziyaret ekibinde yer alan kişilerin, mutlaka önceden “görüşme teknikleri” konusunda eğitim almış olmaları önerilir.

4.2.1.1.1. YABANCILAR ŞUBESİ MÜDÜRÜ/YARDIMCISI İLE GÖRÜŞME

Görüşme sırasında aşağıdaki hususlarla ilgili hakkında bilgi alınması önerilir:

- ◇ Görev ve yetkisinin kapsamı,
- ◇ Bağlı bulunduğu kurum ve kişi,
- ◇ Alana ilişkin ne tür eğitimler aldığı,
- ◇ Geri gönderme merkezini ne sıklıkla ziyaret ettiği,
- ◇ Geri gönderme merkezinin denetimini hangi sıklıkla ve ne şekilde gerçekleştirdiği,
- ◇ Tutulanların kendisine hangi şekilde ulaşabildiği/doğrudan ulaşma olanaklarının olup olmadığı,
- ◇ Gelen yakınmalar konusunda nasıl bir işlem yaptığı;
  - Suç niteliğinde eylemlerle ilgili yakınmalar,
  - Diğer yakınmalar.

4.2.1.1.2. GERİ GÖNDERME MERKEZİ MÜDÜRÜ/YARDIMCISI İLE GÖRÜŞME

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- Kuruma girişte öncelikle merkez müdürü ile görüşülmelidir. Aynı zamanda ya da müdürün kurumda bulunmadığı durumlarda müdür yardımcısıyla da görüşülebilir.
- Ziyaret ekibinin tanıtılması amacı ile ekibin tümünün bu aşamada hazır bulunması önemlidir.
- Ziyaretin amacı, nasıl yürütüleceği ve ne kadar süreceği konularında önceden bilgi verilmelidir.
- Merkez işleyişi, tutulanlar ve personele ilişkin genel bilgiler, varsa özel durumu olan tutulanlar, kayda değer değişimler ya da olaylar (şiddet, isyan, güç kullanımı, ölüm vb.) hakkında bilgi istenmelidir.
- İncelemeler sona erdiğinde, ziyarete ilişkin geri bildirimde bulunmak ve ek bilgi almak üzere ekip içinden küçük bir heyet müdürü tekrar ziyaret etmelidir.

Görüşme sırasında aşağıdaki hususlarla ilgili bilgi alınması önerilir:

KİŞİSEL BİLGİLER

- ◇ Mezun olduğu okul?
- ◇ Ayrıca mesleki eğitim aldı mı? Evetse;
  - Neler?
  - Bu eğitimler aşağıdakileri içeriyor mu?

- Uluslararası düzenlemeler
  - Genel insan hakları
  - İltica hakkı
  - Tutulmaya ilişkin uluslararası düzenlemeler
- Tutulanlar ve personele yaklaşıma ilişkin
  - Kişiler arası dinamikler ve iletişim becerileri
- Kriz yönetimi (conflict management)
- Yeni yasal düzenlemeler

ALIKONMA YERİNE İLİŞKİN BİLGİLER:

- ◇ Kapasitesi?
- ◇ Merkezin fiziksel yapısı?
- ◇ Tutulanların kaldığı birimlerin sayısı fiziksel özellikleri?
- ◇ Özel bölümleri var mı? (kadın, çocuk, genç, akıl hastalığına varmayan ruhsal rahatsızlığı olanların kapatıldığı bölümler vs.)
- ◇ Özel bölümler bina içerisinde ne şekilde ayrılıyor? Ayrı personeli var mı?
- ◇ Merkezi havalandırma ve ısıtma sistemi var mı?
- ◇ Yangın, su baskını, deprem gibi afet anlarında güvenliği ve binanın tahliyesini sağlayacak alarm ve otomatik kapı, yangın söndürücü vs. unsurlar var mı?
- ◇ Güvenlik kamerası var mı? Kaç adet? Nerelerde? Kim tarafından izleniyor? Kayıtlar ne kadar süre saklanıyor, hangi durumlarda kullanılıyor ve nasıl imha ediliyor?
- ◇ Tutulanların yararlandığı telefon, faks, bilgisayar türü materyallerin sayısı ve hangi bölümlerde bulunuyorlar?
- ◇ Ortak alanların sayısı ve nitelikleri?
- ◇ İç ve dış güvenlik nasıl ve kimler tarafından sağlanıyor?
- ◇ Oda lambalarının açılıp kapanması kimin kontrolünde?
- ◇ Pencere/havalandırmaların açılıp kapanması kimin kontrolünde?
- ◇ Hoparlörler nasıl kullanılıyor? (Ne yayını yapıyor? Sürekli müzik vs. uygulaması var mı? Yoksa sadece duyuru için mi kullanılıyor?)
- ◇ Merkezin yapısında kendisinin gördüğü sorun alanları, kısıtlılıklar?

TUTULANLARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

3. Geri Gönderme Merkezi mevcudu ne kadar?
- Erkek
  - Kadın
  - Çocuk (refakatli-refakatsiz)

- Genç (refakatli-refakatsiz)
- Başkaca özel kategori
- 4. Göçmen, sığınmacı ve mülteci sayısı?
- 5. Hangi ülkelerden?
- 6. Ülkelerinden ayrılma nedenleri?
- 7. Hangi nedenlerle tutuluyorlar?
- 8. Bulaşıcı veya kalıcı hastalığı olanların sayısı ve hastalık türleri?
- 9. Hamile ya da çocuklu tutulan var mı? Varsa sayısı?

PERSONELE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

- ◇ Kaç personel çalışıyor? (Polis, lojistik hizmetler, tercüman ve diğer personel)
- ◇ Çalışma saat ve düzenlemesi nasıl?
  - Vardiyalı çalışanlar kimler, kaç kişiler?
  - Sekiz saatlik mesai yapanlar kimler, kaç kişiler?
  - Fazla mesai yapmaları gerekiyor mu?
  - Fazla mesai uygulamaları için ödeme yapılıyor mu?
  - Personelin yaşadığı en önemli sıkıntılar, sorun alanları nedir?
  - Kriz yönetimi konusunda herhangi bir eğitimi var mı?

4.2.1.1.3. POLİS MEMURLARI İLE GÖRÜŞME

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- Görüşmeye başlamadan önce polis memurunun hangi birimlerde, vardiyada ve görevde çalıştığı konularında bilgi almak ve soru yöneltirken bu bilgileri dikkate almak faydalı olacaktır.
- Polis memurları ile şu temel bilgiler üzerinden görüşme yapılabilir;
  - Merkezdeki işleyiş ve tutulanlarla ilişkiler konusunda genel bilgi almak üzere. (Bu durumda ekipten iki kişinin bu görüşmeyi gerçekleştirmesi uygun olabilir.)
  - Tutulanlar ve ailelerden gelen şikâyetler konusunda. (Bu durumda bir hukukçu ve bir hekimden oluşan iki kişilik ekip şikâyetleri değerlendirmek üzere görüşme yapılabilir.)
  - Personelin çalışma koşulları ve yaşadıkları sorunlar hakkında. (Ekipten iki kişi tarafından görüşmeler gerçekleştirilebileceği gibi doğal sohbetler sırasında da bilgi edinilebilir.)
  - Çatışkı çözümü konusunda eğitim alıp almadığı
  - Alana ilişkin eğitimi ve deneyimi

Geri gönderme merkezi müdürü/müdür yardımcısı ve polis memurlarına genel olarak aşağıdaki sorular yöneltilbilir:

MUAMELE

◊ İşkence/kötü muamele

- Merkez idaresi/personeli tarafından yapıldığı iddia edilen fiiller var mı? Varsa sayısı nedir? Sorumlular hakkında adli ve idari anlamda ne tür işlemler yapıldı?
- Tutulanlar arası şiddet iddiaları var mı? Varsa ne tür işlemler yapıldı ve herhangi bir önlem alındı mı?

◊ Geri Gönderme

- Kalma yerlerinde çeşitli amaçlarla kullanılan ayrı birimler var mı? Neler? Özellikleri ne?
- Hangi durumlarda kişi bu birimlere konuluyor?
  - Geri gönderme
  - Sığınma başvurusu
  - Diğer...
- Azami ve asgari kalış süreleri ne kadar?
- Kararı vermeye yetkili kişinin kim ve prosedür nasıl uygulanıyor?

- Bu alanlar dışında, tecrit amacıyla kullanılan başka birim/mekân var mı?

◊ **Kısıtlama araçları (kelepçe, yatağa bağlama, vb)**

- Hangi gerekçelerle kullanılıyor?
- Hangi kısıtlama araçları kullanılıyor?
- Kararı vermeye yetkili kişinin kim ve prosedür nasıl uygulanıyor?
- Kısıtlama araçları kullanıldığında kayıt altına alınıyor mu?

◊ **Güç kullanımı**

- Hangi durumlarda tutulanlara yönelik güç kullanılıyor?
- Güç kullanmaya kim karar veriyor?
- Kurum yöneticisine bilgi veriliyor mu?
- Kayıt altına alınıyor mu?
- Güç kullanımına yetkili personele bu konuda eğitim verildi mi?
- Güç kullanmaya yetkili ayrı bir birim/personel var mı?
- Tutulanlara doğrudan temas kuran personel ateşli silah taşıyor mu?

KORUMA TEDBİRLERİ

◊ **Geri Gönderme Merkezi Kayıtları**

- Giriş - çıkış kayıtları düzenli bir şekilde tutuluyor mu?
  - Kuruma kabul,
  - sağlık,
  - nakil,
  - çıkış,
  - sevk bilgileri (örn. mahkeme, hastane vs. dâhil)
- Tutulana ilişkin şu bilgiler kayıt altına alınıyor mu?
  - Tutulananın kimlik bilgileri
  - Demografik bilgiler
  - Hukuksal durumuna ilişkin bilgiler
- Önemli olaylar kayıt altına alınıyor mu?
- Başka hangi kayıtlar tutuluyor?

◊ **Tutulanların bilgilendirilmesi**

- Merkeze ilk girişte tutulanlara hangi bilgiler veriliyor?
- Bilgiler nasıl veriliyor (yazılı/sözlü ve hangi dilde)?
- Haklar ve yükümlülükler konusunda verilen bilgiler yeterli mi?

- Kullanılan dilin tutulanlar tarafından anlaşılır olmasına dikkat ediliyor mu?
- Şikâyet ve başvuru mekanizmaları konusunda bilgilendirme yapılıyor mu?
- Merkez işleyişi/kuralları tutulanların her zaman görebilecekleri bir yerde asılı mı? Varsa hangi dillerde?
- Görme ve işitme engelliler, okuma yazması olmayanlar ve Türkçe bilmeyenlere bilgilendirme nasıl yapılıyor?
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne erişim konusunda yeterli bilgi veriliyor mu? Hangi biçimde?

◊ Denetim

• Denetim Türleri:

- İdari denetim : (müdür, savcı, vali, kaymakam ve diğer)
  - Yapılıyorsa kimler tarafından?
  - Hangi sıklıkla?
  - Denetimin kapsamı?
  - Denetimlerin süresi?
  - Denetlemelerden, çalışanlar ya da tutulanlar önceden haberdar ediliyor mu?
  - Yapılan işlemler ve sonuçları kayıt altına alınıyor mu?
  - Rapor düzenleniyor mu? Başka bir kişi/kuruma sunuluyor mu? Kime / hangi kuruma?
- Tutulanlar, denetim mekanizmalarına başvuru yapıyor mu? Sonuçları ne şekilde bildiriliyor?
- Tutulanların denetim mekanizmalarına gizli erişim olanakları var mı?

◊ Disiplin prosedürü

- (v) Hangi tür davranış ve fiiller cezalandırılıyor?
- (vi) Disiplin prosedürü nasıl işliyor ve karar vermeye yetkili makam kim?
- (vii) Hangi tür cezalar/kısıtlama tedbirleri ne kadar süre ile uygulanıyor?
- (viii) Kişiye kendisini savunma olanağı veriliyor mu?
- (ix) Kısıtlama tedbiri uygulanan alan kişilerin tutulanların toplam sayısına oranı nedir? Sığınmacı ve göçmen tutulanlar açısından bu oran nasıldır?
- (x) Kısıtlama tedbiri uygulanması sürecinde, tutulanın başkaca hakları kısıtlanıyor mu? Hangileri?

◊ Şikâyet prosedürü

10. Tutulanlar en fazla hangi konu/konular hakkında başvuru ve şikâyetle bulunuyor?
11. Tutulanlar merkez müdürüne yazılı/sözlü şikâyetlerini iletiyor mu?
12. Şikâyetler kayıt altına alınıyor mu? Ne işlem yapılıyor?
13. Şikâyetçi olanlar herhangi bir misilleme ya da tehditle karşılaşıyor mu?
14. Şikâyetlere yanıt veriliyor mu? Yazılı/sözlü mü? Ne kadar süre içinde?
15. Tutulma merkezi idaresinin uygulamalarında şikâyet sonucunda değişiklik yapıldığı oldu mu? Neler değiştirildi?

◊ Alıkonuların kategorilere ayrılması

- Tutulanlar arasındaki kategorizasyon ve yerleştirme neye göre yapılıyor?
- Tutulanlar yer değiştirebiliyorlar mı? Taleplerinin kabul edilmesi için belirli kıstaslar var mı?
- Küçükler ve yetişkinler, kadınlar ve erkeklerin bir araya geldikleri zaman ve durumlar var mı?
- Aile bireylerinin birbirlerini görmelerine imkan tanınıyor mu? Nerede ve ne kadar zaman için?
- Kadın tutulanların temel olarak kadın personelin sorumluluğu altında olması sağlanabiliyor mu?
- Tutulanlar arasındaki taciz riskine karşı ne tür önlemler alınıyor? Böyle bir durumla karşılaşıldığında hangi işlemler yapılıyor?

MADDİ KOŞULLAR

◊ Beslenme

- Yemeklerin miktar, çeşitlilik ve besin değeri standartları nasıl belirleniyor? Yemek seçimine kim karar veriyor?
- Tutulanların kültürel farklılıkları ve yeme alışkanlıkları gözetiliyor mu?
- İçme suyu nasıl karşılanıyor?
- Yemek için ayrılan yıllık bütçe ve tutulan için belirlenen günlük iâşe bedeli ne kadar?
- Günde kaç öğün yemek veriliyor ve hangi saatlerde?
- Tutulanlar, öğünler dışında yiyecek ve su ihtiyaçlarını nasıl karşılıyor?
- Hangi durumlarda tutulanlara diyet yemek veriliyor? Diyet yemeğın verilmesi kararını kim veriyor ve yemek içeriğı nasıl belirleniyor?
- Mutfağın sağlık ve hijyen kontrolü yapılıyor mu? Yapılıyorsa denetimi kim gerçekleştiriyor?
- Tutulanların yiyecek satın alabileceğı bir kantin var mı? Kantin çeşitlilik açısından ihtiyacı karşılamaya uygun mu? Fiyatlar nasıl belirleniyor?
- Sivil toplum kuruluşlarının yiyecek maddesi getirmesi mümkün mü? Mümkünse nelerin kuruma alınmasına izin veriliyor? Kim tarafından?

◊ Aydınlatma ve havalandırma

- Barınma yerlerinin büyüklükleri (alanı ve yüksekliğı)? Kaçar kişi kalındığı (her biri için ayrı ayrı)?
- Barınma yerleri doğal ışık ve temiz hava alıyor mu?
- Işık ve temiz hava alması için gerekli pencere ve havalandırma kapısının büyüklüğü?
- Pencere ve havalandırma kapısı gündüz ve gece tutulanlarca açılabilir mi? Hayır, ise; açık kaldığı süre ve koşullar?

- Havalandırmalar;
  - Kaç m²?
  - Kaç kişi yararlanıyor? Aynı anda mı / ayrı zamanda mı?
  - Üstü açık mı?
  - Güneş görme olanağı nasıl?
  - Duvarların yüksekliği?
- Tutulanlar günde kaç saat havalandırmaya çıkabiliyor? Tutulanlar arasında süre yönünden bir ayırım yapılıyor mu?
- Tutulanlara kısıtlayıcı tedbirlerin uygulandığı durumlarda; söz konusu yerlerde havalandırma var mı ve tutulanlar gün içinde ne kadar süre ile ne kadar süre yararlanabiliyor?
- Merkezi ısınma/soğutma sistemi var mı?
- Tutulanlar aydınlatma, havalandırma ve ısınmayı kendileri ayarlayabiliyor mu?

◊ **Temizlik /kişisel hijyen**

- Tutulanların yaşadıkları mekânın temizliği nasıl sağlanıyor?
- Tutulanlara, temizlik yapabilmeleri için idare tarafından malzeme veriliyor mu?
- Bir banyo/tuvalet kaç tutulan tarafından kullanılıyor?
- Tutulanlar mahremiyete olanak sağlayan koşullara sahip mi?
- Banyo vb. ihtiyaçlar için tutulanlara günde/haftada kaç saat sıcak su veriliyor?
- Tutulanlara, idare tarafından kişisel temizlik maddesi veriliyor mu? Veriliyorsa, neler veriliyor?
- Tutulanların çamaşırları idare tarafından yıkanıyor mu? Ne kadar sıklıkla?
- Tutulanların, istediklerinde çamaşır yıkama (iç çamaşırı vb.) olanakları var mı?

◊ **Giyecek ve yatak**

- Tutulanlara, giyecek sağlanıyor mu? Nasıl?
- Giysilerin sayısı, çeşidi ve özellikleri nasıl belirleniyor ve kim tarafından karar veriliyor? Giysi seçimi konusunda sınırlama var mı?
- Tutulanlara dışarıdan giysi gönderilebiliyor mu? Verilebiliyorsa sınırı nedir ve nasıl bir prosedür uygulanıyor?
- Yatak, çarşaf, nevresim gibi malzemeler ne kadar sürede bir yenisi ile değiştiriliyor?

◊ **Aşırı kalabalık ve yerleştirme**

- Merkez kapasitesi ve tutulanların sayısı ne kadar?
- Tutulanların yaşadıkları mekânlarda kişi başına kaç m²'lik bir alan düşüyor?
- Tutulanların her birinin ayrı yatağı var mı?

YÖNETİM VE FAALİYETLER

◊ Dış dünya ile temas,

- Ziyaretler (yakın, avukat, noter vb.)
  - Tutulanları, yakınları ziyaret edebiliyor?
  - Yakınlarının ziyareti için izlenmesi gereken ilgili prosedür nedir?
  - Tutulanlar avukatları ile denetim ve sınırlama olmaksızın görüşme, yazışma yapabiliyor mu?
  - Tutulanlar Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği yetkilileri ile görüşme yapabiliyor mu? Herhangi bir kısıtlama ya da sınırlama söz konusu mu?
  - Tutulanlar sivil toplum kuruluşu temsilcileri ile görüşme olanağına sahip mi? (Yüz yüze, telefon ya da benzeri bir diğer yollarla)
  - Tutulanların sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile görüşmelerine yönelik herhangi bir kısıtlama var mı? Sığınmacı, mülteci ve göçmenler için herhangi bir farklılık var mı?
  - Hangi durumlarda tutulunun dış dünya ile ilişkisi sınırlanabilmekte ya da denetim altına alınabilmektedir? Bu konudaki prosedür nasıl işliyor?
- Haberleşme
  - Tutulanların telefonla görüşme hakkı var mı? Varsa hangi sıklıkta ve hangi koşullarda yapılabilir? Ödeme sistemi nasıl?
  - Görüşmeler dinleniyor mu? Kim tarafından? Kayıt altına alınıyor mu? Kayıtları dinleme yetkisi kimde? Saklanma ve imha koşulları?
  - Dış dünya ile iletişim idare tarafından hangi durumlarda, hangi gerekçelerle ve ne kadar süre ile engellenebiliyor?
  - Tutulanların avukatları ile yaptıkları yazışmalar denetime tabi tutuluyor mu? Tutuluyorsa hangi durumlarda, hangi gerekçe ile ve kim tarafından?
  - Resmi kurumlarla yapılan yazışmalar idare tarafından denetleniyor mu?
- Yazılı ve Görsel İletişim Araçları
  - Tutulanlara TV, kitap ya da dergi sağlanıyor mu? Hangi koşullarda?
  - Kişi istediği gazete - dergiyi okuyabiliyor mu?
  - TV kanalını seçebiliyor mu? Kısıtlamalar neler?
  - Kitap, dergi sayısında kısıtlama var mı?

◊ Açık hava olanakları

- Tutulanlar açık havaya çıkabiliyor mu?
- Kullanılan alanlar nereler?
- Günde/haftada kaç saat?
- Herkes eşit biçimde yararlanabiliyor mu? Yararlanmada belirli kriterler ya da öncelikler var mı?
- Bu olanaktan yararlanamayanlar var mı? Neden?

◊ **Boş zamanları değerlendirme ve kültürel/sportif faaliyetler**

- Eğlence ve kültürel faaliyetler neler?
- Bunlara her tutulan katılabiliyor mu? Kısıtlamalar neler?
- Faaliyet ve etkinliğin kapsamını kim belirliyor?
- Dışarıdan başkaca kişi ve kurumlarla ortak çalışmalar yapılıyor mu? Kim/hangi kurum?

PERSONEL

◊ **Genel olarak;**

- Geri gönderme merkezinde çalışan personel sayısı?
- İşe alınan kişilerde aranan kriterler neler? Prosedür nasıl işliyor?
- Bu merkezlerde görevlendirme için aranan kriterler neler?
- Çalışma düzeni nasıl? Günde kaç saat çalışılıyor? Nöbet usulü var mı? Personel arasında mesai saatleri açısından farklılıklar var mı?
- Personele yönelik eğitim veriliyor mu? Veriliyorsa hangi alanlarda? Bu eğitimlerin kapsam ve içeriği nasıl?
  - Göreve başlamadan önce verilen eğitim yönünden
  - Meslek içi eğitim yönünden
- Merkezde kayıt sistemi nasıl? Hangi kayıtlar tutuluyor ve bunların tutulmasından kim/kimler sorumlu? Bu kayıtlar nasıl korunuyor?

◊ **Kişisel sorular;**

- Ne zamandır burada çalışıyor? Mesleki deneyimi ne kadar (yıl olarak)? Daha önce görev yaptığı yerler?
- Bu merkezde ilişkin genel algısı nasıl? Olumlu ve olumsuz bulunduğu yanları neler?
- Hangi alanlarda sorun olduğunu düşünüyor ve sorunun kaynakları neler? Çözüm önerileri?
- İdareyle, diğer personelle ve tutulanlarla ilişkileri nasıl? Ne tür sorunlar yaşanıyor?

4.2.1.1.4. SAĞLIK ÇALIŞANLARI İLE GÖRÜŞME

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- Mülteci/sığınmacıların tutuldukları merkezlerde bir hekimin ve tıbbi servisin kurulmasına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmadığı için merkezlerde sağlık birimleri bulunmayabilir. Bu durumda sevke karar verme mekanizmasının nasıl işlediği ve sevkini nasıl yapıldığı önem taşımaktadır.
- Ayrıca, kurum içinde bir sağlık servisinin bulunmaması durumunda alıkonuların tıbbi muayene ve tedavi için gönderdikleri birimlere ziyaretler ve görüşmeler yapmak fonksiyonel olacaktır.
- Görüşmeyi ekipte yer alan hekimler veya diğer sağlık çalışanlarının yapması öncelikli olarak tercih edilmelidir.

Görüşme sırasında aşağıdaki hususlarla ilgili bilgi alınması önerilir:

KİMLİK BİLGİLERİ VE MESLEKİ DENEYİMİ

- ◇ Adı- soyadı
- ◇ Yaşı
- ◇ Mesleki deneyimi (yıl olarak)
- ◇ Bu kurumda çalışma süresi
- ◇ Burada görevlendirilme süreci (gönüllü, kura, zorunluluk)
- ◇ Önceki mesleki yaşantısı?
- ◇ Çalışma düzeni
  - Hangi saatler?
  - Nöbetler var mı?
  - Kaç sağlık çalışanı var? Aynı meslek grubundakiler arasındaki işbölümü nasıl?
  - Nerede yaşıyor (Ulaşım, lojman koşulları, dış dünyayla iletişim, vb.)?

GENEL

- ◇ Geri gönderme merkezinde hekimi/sağlık çalışanı olmanın olumlu ya da olumsuz yönleri neler?
- ◇ Farklı etnik/kültürel arkaplana sahip tutulanlarla çalışmanın zorlukları nelerdir?
- ◇ Bu merkeze ilişkin genel olarak algısı nasıl? (olumlu-olumsuz yanlar)

- ◇ Genel değerlendirmeleri (gördüğü olumlu ve olumsuz yanlar; sorun oluşturan alanlar)
  - Çalışma ortamına ilişkin değerlendirmesi
  - Ekip çalışmasına ilişkin değerlendirmesi
  - Psikolog, sosyal hizmeti vb ilişkin değerlendirmesi
  - İdareye ilişkin değerlendirmesi
  - Personele ilişkin değerlendirmesi
  - Tutuklu- hükümlülere ilişkin değerlendirmesi
- ◇ Güvenlik duygusu (Kendisini güvende/emniyette hissediyor mu?)
- ◇ Sağlık hizmetleri sırasında tutulanlarla iletişimi nasıl sağlıyor? Gerekli durumlarda, uygun ve yeterli çevirmen desteği sağlanıyor mu?
- ◇ İhtiyaçları neler?
  - Eğitim (hangi alanlarda; halk sağlığı, hak-yetkiler, insan hakları, uluslararası düzenlemeler, vb)
  - Mesleki iletişim
  - Meslek içi dayanışma
  - İdari düzenleme

TIBBİ EKİP

- ◇ Kimlerden oluşuyor? Kaç kişi, meslekleri ne?
- ◇ Çalışma düzenleri nasıl?
- ◇ Yeterli mi? (Sayı, eğitim düzeyi, uzmanlık vb.)
- ◇ Ek ihtiyaçları var mı?

ÇALIŞMA ORTAMINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMESİ

- ◇ Muayene odası ve revir
  - Olanaklar neler? Hangi gereç ve olanaklar mevcut?
  - Nasıl ve ne olması gerekiyor?
  - Mekânların düzenleniş şekli nasıl? Standartlara uygun mu?
- ◇ İş yoğunluğu
  - Nelerden sorumlu?
  - Hangi işleri yapabiliyor?
  - Günde kaç hasta görüyor, ne kadar süreyle?

EĞİTİM

- ◇ Ek eğitimler aldı mı?
  - İlticacılarla ilgili
  - Uluslararası düzenlemeler
  - Yasal düzenlemeler
  - İşkence ve diğer kötü muamelenin tıbbi bulguları/delillerin araştırılması ve raporlandırılması (İstanbul Protokolü)
  - Ruhsal değerlendirme ve izleme
  - Genel hekimlik uygulamalarına ilişkin
- ◇ Sağlık çalışanlarının yetki ve sorumlulukları alanında bilgi sahibi mi?

MERKEZİN KOŞULLARINA İLİŞKİN GENEL GÖRÜŞ

- ◇ Barınma koşulları
- ◇ Tutulanların sağlık durumları
- ◇ Hijyen
- ◇ Isınma

UYGULAMA

- ◇ Kayıt sistemi
  - Tıbbi olarak neler kayıt altına alınıyor, nasıl?
  - Kayıtları kim tutuyor?
  - Tıbbi kayıtlar nasıl korunuyor?
- ◇ Tıbbi bakım uygulaması
  - Muayene sırasında ve ortamında kimler oluyor, süreç nasıl işliyor?
  - Herhangi bir kısıtlama aracı (kelepçe vb) uygulanıyor mu?
  - Her hastayı muayene etme şansı oluyor mu?
  - Kontrol muayenesi sağlanabiliyor mu?
- ◇ Konsültasyon, laboratuvar ve radyoloji incelemeleri
  - Merkez içinde olanaklar neler?
  - Merkezden sağlık birimlerine sevk sistemi nasıl?
  - Sevk sonrası diğer (hastanedeki) hekimlerden yeterli bilgi ve destek alınabiliyor mu?
  - İhtiyaç ve önerileri neler?
- ◇ Tedavi olanakları

- Aksayan noktalar neler?
- İlaç kullanımında sistem nasıl? (İlacın tedariki, hastalara verilmesi vs.)
- Tedaviye uyum nasıl?
- ◇ Ruhsal muayene ve tedavi
  - Olanaklar ve koşullar nasıl?
- ◇ Tutulanların genel sağlık durumları
  - Fiziksel sorunlar
  - Ruhsal sorunlar
- ◇ Müşahede odası
  - Nasıl kullanılıyor?
  - Kimlere?
  - Süreç nasıl işliyor?
- ◇ Kendine veya başkalarına zarar verme olasılığı olan kişiler'e yönelik
  - Uygulama nasıl?
  - Kendisinin fonksiyonu ne?
  - Bunun için ayrılmış bir oda var mı? Kendisi oraya giriyor mu, orada muayene gerçekleştiriyor mu?
  - Kişilerin bu odalara alınma ve çıkarılma kararı nasıl veriliyor?
  - Kişiler ne kadar süreyle, ne şekilde tutuluyor?
- ◇ Kısıtlayıcı tedbirler
  - Karar süreci nasıl işliyor?
  - Kendisinin rolünü var mı? Varsa nasıl görüyor, değerlendiriyor?
  - Uygulamaya başlamadan önce ve süresince hekim tarafından muayene ve tıbbi değerlendirme yapılıyor mu?
- ◇ Merkeze giriş muayenesi
  - Ne zaman, hangi koşullarda, nasıl yapılıyor?
- ◇ İşkence ve kötü muamele iddiaları
  - Bu tür bir muamele iddiasında bulunan kişiyi muayene olanakları neler? Derhal muayene yapılabilir mi? Hangi koşullarda yapılabilir?
  - Bu iddialara ilişkin muayene ve tedavi süreçleri nasıl işliyor?
  - Bu iddialarla karşılaşma sıklığı ne?
  - Bu iddialarla karşılaştığında ne yapıyor? Süreç ne oluyor?
  - Bu iddialara ilişkin tıbbi bulgular saptadığı oldu mu?
  - Bu konuda hiç rapor düzenledi mi?

MERKEZİN DENETİMİ (sıklık, süre, süreç)

- ◊ Yemek düzenleme ve kontrolleri
- ◊ Mutfak ve mutfak personeli kontrolleri
- ◊ Alım kontrolü-onayı
- ◊ Düzenli merkez kontrolleri (hijyen, su tahlilleri) yapıyor mu?
- ◊ Tutulanların kaldığı yerlerin ziyareti (tüm birimler)
- ◊ Tutulanların düzenli muayenesi

4.2.1.1.5. PSİKOLOG VE SOSYAL HİZMET UZMANI İLE GÖRÜŞME**DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR**

Görüşmenin ekipte yer alan psikolog ya da hekimler tarafından yapılması öncelikli olarak tercih edilmelidir.

Görüşme sırasında aşağıdaki hususlarla ilgili bilgi alınması önerilir:

KİŞİSEL BİLGİLER

- ◊ Adı- soyadı
- ◊ Yaşı
- ◊ Ne kadar zamandır burada çalışıyor?
- ◊ Mesleki deneyimi (yıl olarak) ve önceki mesleki yaşantısı
- ◊ Burada görevlendirilme süreci (gönüllü, kura, zorunluluk)
- ◊ Çalışma düzeni nasıl?
  - Hangi saatler arasında çalışıyor? Nöbet sistemi var mı?
  - Bölümde çalışan kaç personel var? Aralarındaki işbölümü nasıl?
  - Nerede yaşıyor (Ulaşım, lojman koşulları, dış dünyayla iletişim, vb.)?

GENEL BİLGİLER**◊ Psiko-Sosyal Yardım Servisi**

- Servisin görev ve yetkileri neler?
- Kaç kişi çalışıyor ve aralarındaki işbölümü nasıl?
- Tutulanlara psikolojik destek ve müdahale hangi durumlarda yapılıyor? Tedavi süreci nasıl?

- Tutulanlar hakkında bir rapor düzenleniyor mu? Evetse; bu raporların fonksiyonu ne?

◊ Genel değerlendirmeleri

- Çalışma ortamına, ekip çalışmasına, diğer sağlık çalışanlarına, idareye, personele ve tutulanlara ilişkin değerlendirmesi (gördüğü olumlu ve olumsuz yanlar; sorun oluşturan alanlar)
- Bu merkezde çalışmanın olumlu ya da olumsuz yönleri neler?
- Bu merkeze ilişkin genel olarak algısı nasıl? (olumlu-olumsuz yanlar)
- Hangi alanlarda sorun olduğunu düşünüyor? Sorunun kaynakları neler?
- Daha iyi olması için önerileri ne?
- İhtiyaçları ne?
- Psikolog/sosyal hizmet uzmanı ve diğer sağlık çalışanlarının yetki ve sorumlulukları alanında bilgi sahibi mi?

◊ Eğitim

- Ek eğitimler aldı mı?
  - İltica alanı
  - Uluslararası düzenlemeler
  - Yasal düzenlemeler
  - İşkence ve diğer kötü muamele
  - Tıbbi bulgular/delillerin araştırılması ve raporlandırılması
  - Ruhsal değerlendirme ve raporlandırma, olası ruhsal bulgular
  - Tutulma merkezlerinde kalmaya bağlı ortaya çıkabilecek ruhsal tablolar, bunların ruhsal sağaltım ve desteği
  - Ruhsal değerlendirme ve izleme
  - Kriz yönetimi (conflict management)
  - Etkili iletişim vb

4.2.1.1.6. KURUM İÇİ PERSONELLE GÖRÜŞME

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- Genel işleyiş ve fiili uygulamalara dair sağlıklı bilgi edinebilmek için idare ve tutulanlarla görüşmelerin yanı sıra, geri gönderme merkezinde çalışan diğer personellerle de görüşme yapılması önemlidir.
- İletilen ya da ziyaret sırasında tespit edilen spesifik sorun alanlarına ilişkin olarak mutlaka sorumlu personelle de görüşülmelidir.
(Örneğin; yemeklere ilişkin yakınmalar var ise merkez aşçısı ile, ısınmaya ilişkin yakınmalar var ise kaloriferci ile görüşmek gerekecektir.)
- Ayrıca merkezde mekân incelemesi sırasında, ilgili bölümlerde çalışan personelle yapılacak sohbetler sayesinde genel işleyişe dair oldukça önemli bilgiler edinilebileceği unutulmamalıdır.

Bu kategoride yer alan personelin her biriyle görev ve yetki alanlarına göre yukarıda önerilen soru başlıklarından ilgili olanları referans alınarak görüşme yapılmalıdır.

(Örn; aşçıya ya da mutfak çalışanlarına “beslenme” başlığı altındaki sorular yöneltilebilir.)

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

GENEL OLARAK;

- Görüşmelerin başlangıcında, heyet üyeleri tutulanların güvenini kazanmaya çalışmalı, kendilerini ve ziyaret mekanizmasını tanıtmalıdır.
- Ziyaret ekibi, neden orada olduklarını, neyi yapıp neyi yapamayacaklarını ve görüşmelerin gizlilik kuralını net bir şekilde açıklamalıdır.
- Ekip kendi sınırlılıkları ve yapabilecekleri/yapamayacakları konusunda net bilgi vermek, açık ve dürüst olmak zorundadır.
- Görüşmeye açık uçlu sorularla başlanmalı, giderek daha detaylı bilgilere geçilmelidir.
- Kişinin kendisini ve önem verdiği konuları dile getirebilmesi için olanak tanınmalıdır.
- Önceden hazırlanmış soru formu ya da kontrol listesinin olması, görüşmecinin alınacak bilgileri eksik bırakmasını engelleyebilir. Ancak bu kontrol listeleri birebir kullanılmamalı, görüşme kişinin ihtiyaçları, görüşmedeki doğal akışa uygun yürütülmelidir.
- Görüşme sırasında tutulanların rahat olması sağlanmalı, düşüncelerini ifade etmeleri için yeterli duraklamalara izin verilmelidir.
- Tutulanın kullandığı dile bağlı olarak ziyaretçi ekibe, doğru seçilmiş bir çevirmenin eşlik etmesi gereklidir.
- Ziyaretçi heyetin cinsiyet dağılımı tekil görüşmeler açısından özellikle önemlidir.
- Görüşme için seçilen kişiler tutulanların farklı kategorilerini mümkün olduğunca iyi temsil etmelidir.
- Ziyaretçiler, yalnızca kendilerine ulaşmaya çalışan ya da görevliler tarafından önerilen kişilerle görüşmemeye özen göstermelidir.
- Ziyaretçiler, görüşülen kişilerin farklı etnik ve kültürel arka planlardan geldiklerini dikkate alarak bu alanlardaki duyarlılıklara kesinlikle özen göstermelidir.

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR**GRUP GÖRÜŞMELERİ (TOPLU GÖRÜŞMELER);**

- Ziyaretçi heyete daha fazla sayıda kişi ile görüşme olanağı sağlar. Ancak hassas konuların ele alınma olasılığının yok olmasına yol açabilir.
- Ortak sorunların saptanması, doğal önderlerin fark edilmesi, kültür ve ruhsal durum hakkında fikir edinilmesi ve kişisel görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesi için yararlıdır.
- Görüşmelerin süresi önceden belirlenmelidir.
- Görüşmeye açık uçlu bir soruyla başlamak faydalı olacaktır. Böylece, görüşmeye katılanların asıl sorun olarak gördükleri (ya da bahsetme cesareti buldukları) konuları dile getirmeleri mümkün olur.
- Sonraki ziyaretlerde konuşmalar, ilgilenilmesi gerektiği tespit edilen konularla ilgili bilgi elde etmeye yönelik olarak daha yönlendirilmiş olmalıdır.
- Çelişkili ya da şüpheli bilgilerin doğruluğu özel görüşmeler, ziyaretçi heyetin kendi gözlemleri ya da başka kaynaklara danışmak yoluyla tekrar sınanabilir.
- Ziyaretçiler, görüşülen kişilerin farklı etnik ve kültürel arka planlardan geldiklerini dikkate alarak bu alanlardaki duyarlılıklara kesinlikle özen göstermelidir.

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR**ÖZEL GÖRÜŞMELER;**

- Görüşme yapılacak tutulanlar ülkesel, etnik, cinsiyet, yaş, kalış süreleri, sığınmacı ve göçmen kategorileri göz önünde bulundurularak, mümkün olduğunca tesadüfi örneklem ile belirlenmelidir. Buna göre;
- Bu yöntemle belirlenmiş tutulanlarla iki kişiden oluşan ekipler görüşme yapmalıdır.
- Önceden belirlenmiş, inceleme kapsamına alınmış tutulanların dosyaları incelenildikten sonra bir kez daha görüşmek gerekebilir (1 hukukçu ve 1 hekimden oluşan ekipler halinde görüşme yapılması önerilir).
- Görüşme yeri seçilirken ziyaretçiyi tutulanın gözünde görevlilerle eşit kılacak herhangi bir mekân (örn; müdür odası) kullanılmamalıdır.
- Görüşme için tutulanların yaşam alanlarının tümü (koğu, ziyaretçi odası, havalandırma, kütüphane vb.) uygun alanlardır.
- Görevliler tarafından görüşmenin dinlenilmesine karşı olabildiğince güvenli bir mekân belirlenmeye çalışılmalıdır.
- Yer belirlenirken, görüşülecek kişinin düşüncesi de sorulmalıdır.
- Ziyaretçiler, görüşülen kişilerin farklı etnik ve kültürel arka planlardan geldiklerini dikkate alarak bu alanlardaki duyarlılıklara kesinlikle özen göstermelidir.

Görüşmeler sırasında aşağıdaki hususlarla ilgili bilgi alınması önerilir:

KİŞİSEL BİLGİLER

- ◇ Adı Soyadı
- ◇ Doğum tarihi, yeri
- ◇ Cinsiyeti
- ◇ Tıbbi kimlik
- ◇ Eğitim durumu
- ◇ Meslek
- ◇ Köken

MEVCUT HUKUKİ DURUMU

- ◇ Sığınmacı
- ◇ Mülteci
- ◇ Göçmen
- ◇ İnsan ticareti mağduru
- ◇ Seks işçisi
- ◇ ve diğerleri

TUTULMA

- ◇ Daha önce bu tür merkezlerde tutuldu mu? Kaç kez?
  - Hangi tarihte?
  - Hangi şehirde?
  - Ne kadar süre?
  - Bir avukatın hukuksal yardımından yararlandı mı?
  - İşkence-kötü muameleye maruz kaldı mı?

TUTULMA SÜRECİ

- ◇ **Genel olarak:**
  - Tutulduğu merkeze geliş tarihi?
  - Geldiği yer? (Gözaltı birimi, başka bir merkez, diğer)
  - Başka bir merkezden geldiyse;

- Gönderilme nedeni?
- Şu andaki tutulma nedeni?

◊ **Kabul muayenesi:**

- Ne zaman?
- Nerede?
- Kim tarafından?
- Ayrıntılı mı? Ne şekilde?

◊ **Tutulanların bilgilendirilmesi**

- Merkeze ilk girdiğinde kendisine hangi bilgiler verildi? Nasıl (yazılı-sözlü)?
- Hakları ve yükümlülükleri konusunda kendisine verilen bilgiler anlaşılır mıydı?
- Şikâyet ve başvuru mekanizmaları konusunda bilgilendirildi mi?
- Merkez işleyişi/kuralları her an görebileceği bir yerde asılı mı?
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne erişimine ilişkin bilgi verildi mi? Anlaşılabilir miydi? Şu anda, görülebilir bir yerde erişim bilgileri asılı mı?

◊ **Müşahede (varsa):**

- Hiç müşahedede tutuldu mu? Evetse;
- Ne kadar süre?
- Kaç kişi?
- Nasıl bir mekânda?
- Hekim ziyareti / görüşmesi yapıldı mı?
- Müşahedede kaldığı sürede açık havaya çıktı mı? Günde kaç saat?

◊ **Birlikte kalınan kişi sayısı – Mekân:**

- Koğuş
- 6-10 kişilik oda
- 3 kişilik oda
- Tek kişilik oda
- Tek kişilikten daha ağır koşulları olan bir yerde tutuldu mu? Neden? Ne kadar süre?

◊ **Merkezdeki ilişkiler:**

- Hangi görevlilerle görüşme/yüz yüze iletişim olanağı var? Görüşme sıklığı nedir (her görevli için ayrı ayrı)?

◊ **Heyetler / Geri Dönderme Merkezi dışından gelen görevliler:**

- Yerli ya da yabancı heyetler
  - Merkeze yerli/yabancı bir heyet ya da kişi ziyaret etti mi?
  - Yanıt evetse;
    - Kim/kimler geldi?
    - Görüşmelerin biçim ve içeriği nasıldı?
    - Tercüme sorunu yaşandı mı?

- Görüşmeleri merkez görevlisi duyabiliyor muydu?
- Özel kurum ya da kişiler

◊ **Aile Bireyleri ile Görüşme**

- Aile bireyleri nerede yaşıyor/kalıyor?
- Görüşme olanakları var mı? Evetse; Görüşmelerin mahremiyeti sağlanıyor mu? Nasıl?
- Haberleşme olanakları var mı?

DIŞ DÜNYA İLE İLİŞKİLER

◊ **Ziyaretler**

- Kimler ziyaretine geliyor? Ne kadar sıklıkla?
- Açık görüş yapabiliyor mu? Yanıt evetse ne kadar sıklıkla, hangi koşullarda, nerede ve kimlerle?
- Avukatı var mı? Ne kadar sıklıkla ziyaret ediyor? Görüşme mekânı nasıl ve görüşme sırasında bir sorun yaşanıyor mu?

◊ **Telefon Hakkı**

- Telefon hakkı var mı?
- Herhangi bir sınırlama mevcut mu?
- Bu hak tutulan tarafından kullanılıyor mu?
- Kullanıyorsa kaç kişi ile ve ne kadar sıklık ve süre ile?
- İdare tarafından görüşmeye müdahale ediliyor mu?

◊ **Hukuksal Statü Başvuruları**

- Sığınma başvurusu yaptı mı?
- Sığınma başvurusuna ilişkin dilekçeyi hangi makama verdi?
- Hangi dilde başvurusunu yaptı? Yazılı veya sözlü müydü?
- Başvurusuna ilişkin kendisine bir belge verildi mi?
- İşleme konmayan başvurusu oldu mu?
- Yanıt alabiliyor mu?
- Yerine ulaşmadığını düşündüğü dilekçe var mı?
- Dilekçe nedeniyle yaptırıma maruz kaldı mı? Nasıl?

◊ **TV-Radyo- Bilgisayar-İnternet**

- Kişinin televizyonu var mı?
- Varsa;
  - İsteddiği kanalı ya da programı izliyor mu?
  - Saat sınırlaması var mı?
  - Yayına müdahale ediliyor mu? Hangi durumlarda?

- TV izlemenin mali bir sonucu var mı?
- Kişinin radyosu var mı?
- Yoksa neden?
- Varsa;
  - İsteddiği kanalı ya da programı dinliyor mu?
  - Saat sınırlaması var mı?
  - Yayına müdahale ediyor mu? Hangi durumlarda?
  - Radyo dinlemenin mali bir sonucu var mı?
- Teyp-walkman-CD çalar vs. var mı? Varsa hangileri? Kullanılmasına izin veriliyor mu?

◊ Süreli ve Süresiz Yayınlar

- İsteddiği yayına ulaşabiliyor mu?

DİSİPLİN

◊ Soruşturma

- Hakkında herhangi bir disipliner işlem yapıldı mı?
- Savunması istendi mi?
- Savunmasını yaparken avukat yardımı aldı mı?

◊ Disiplin cezasının uygulanması

- Disiplin yaptırımını aldı mı?
- Yanıt evet ise;
  - Karar yazılı olarak tebliğ edildi mi? Yazılı tebliğ edilmedi ise yeterli bilgi verildi mi?
  - Hangi eyleminden dolayı hangi cezayı aldı? Ne kadar süre ile?
- Ceza verme konusunda herkese eşit davranıldığını düşünüyor mu?
- Aldığı disiplin cezaları nedeniyle ek kısıtlamalara uğradı mı?
  - Yasal hakları kısıtlandı mı?
  - Bunların dışında kısıtlamalar var mı?

KÖTÜ MUAMELE VE İŞKENCE İDDİALARI

- ◊ Tutulma merkezinde (ya da sevk- nakil işlemleri sırasında);
  - İşkence/kötü muameleye maruz kaldı mı?
  - Diğer tutulanlar tarafından sözlü ya da fiziksel şiddet gördü mü?
- ◊ Yanıt evetse (her iki durum için ayrı ayrı)
  - Kimler tarafından?

- Şikâyetçi oldu mu? Hangi makamlara?
- Avukat yardımından faydalandı mı?
- Dilekçe vermede sorun engelleme yaşadı mı?
- İfadesi alındı mı? Yanıt evetse kim tarafından ve nerede?
- Konuyla ilgili soruşturma yapıldı mı?
- Tıbbi muayene yapıldı mı?
- Soruşturma sonucu ne oldu ve kendisine bildirildi mi?
- Tüm aşamalarda şikâyetçi olmaması / vazgeçmesi veya ifadesini değiştirmesi amacı ile kendisine baskı yapıldı mı, yaptırım uygulandı mı / herhangi bir şey teklif edildi mi?

MADDİ KOŞULLAR:

◊ Beslenme

- Yemekler miktar, çeşitlilik ve besin değeri nasıl?
- Günde kaç öğün yemek veriliyor ve hangi saatlerde?
- Öğünler dışında yiyecek ve su ihtiyaçlarını nasıl karşılıyor?
- İçme suyu nasıl karşılanıyor?
- Diyet yemek hangi durum ve koşullarda veriliyor? Kararı kim veriyor? Yemek içeriği nasıl?
- Yiyecek satın alınabilecek bir kantin var mı? Çeşitli ihtiyacı karşılıyor mu? Fiyatlar nasıl?

◊ Isınma, ısklandırma, büyüklük

- Kalınan yerlerde doğal/yeterli ısklandırma var mı?
- Kalınan yerin büyüklüğü ne kadar (alan ve yükseklik)? Kalınan kişi sayısına göre yeterli mi?
- Merkezi ısıtma/soğutma sistemi var mı?
- Tutulanların aydınlanma, havalandırma ve ısınmayı istedikleri şekilde ayarlama olanakları var mı?
- Merkezi anons / yayın sistemi var mı? Hangi zamanlarda, hangi amaçla kullanılıyor?

◊ Havalandırma ve fiziksel aktivite olanakları

- Ne kadar süre ve sıklıkla açık hava olanağından yararlanıyorsunuz?
- Havalandırma büyüklüğü nedir?
- Havalandırmaya güneş düşüyor mu?
- Havalandırmaya çıkmak için bir kısıtlama var mı?
- Havalandırmada yapılabilen fiziksel aktivite var mı?
- Zaman akışı içinde uygulama değişiklikleri oldu mu? (olduysa, önce nasıldı, şimdi nasıl?)

◊ Giyecek ve Yatak

- Ekonomik durumu uygun olmayanlara mevsim koşullarına uygun giysi veriliyor mu?
- Giyecek de dâhil ihtiyaç malzemelerinin dışarıdan karşılanmasına imkân veriliyor mu?

◊ Temizlik/kişisel hijyen

- Yaşadıkları mekânın temizliği nasıl sağlanıyor?
- Temizlik/kişisel temizlik için idare tarafından malzeme veriliyor mu? Veriliyorsa neler? Verilmiyorsa nasıl ediniyorlar?
- Banyo/tuvalet kaç kişi tarafından kullanılıyor?
- Günde/haftada kaç saat sıcak su veriliyor?
- Çamaşırlar idare tarafından yıkanıyor mu? Ne kadar sıklıkla?
- İç çamaşırı gibi özel eşyaları nasıl yıkıyor? Kendilerinin yıkama olanakları var mı?

TIBBİ DESTEK-SAĞALTIM HİZMETLERİ

- ◊ Sağlık sorunu yaşadığında muayene ve tedavi süreci nasıl işliyor?
- ◊ Doktora ulaşımında herhangi bir problem yaşıyor mu?
- ◊ Muayene sürecine ilişkin bilgiler (Doktor muayenesinde odada kendi dışında biri oluyor mu?)
- ◊ Doktorların muayene ve yaklaşımına ilişkin yakınması var mı?
- ◊ Konsültasyon, sevk zinciri nasıl?
- ◊ İlaçların verilme süreci nasıl?
- ◊ Doktor kontrol için çağırıldı ise doktora tekrar götürülüyor mu?
- ◊ Genel sağlık taraması yapıldı mı? Yapıldıysa kaç kez ve ne şekilde?

4.2.2. KAYITLAR

4.2.2.1. Tutulanlara İlişkin Kayıtlar

4.2.2.2. Geri Gönderme Merkezine İlişkin Kayıtlar

4.2.2. KAYITLAR

ÖNEMLİ NOT:

Bütünlüklü bir ziyaret, idare, personel ve tutulanlarla görüşmeler yapmanın yanı sıra kayıtlar ve mekân incelenmesini de gerektirir.

Bu nedenle ziyaret mekanizması kayıtları incelerken her bir kayıttan ne tür veriler elde edebileceği ve hangi bilgiye nereden ulaşabileceği konusunda bilgi sahibi olmalıdır.

Bu kılavuzun “GÖRÜŞMELER” başlığı altında önerilen soruların ilgili bölümleri kayıtların incelenmesi sırasında da ziyaret mekanizması için yol gösterici olacaktır.

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- Ekibin tüm kayıtlara ulaşım hakkının bulunması önemlidir.
- Tıbbi kayıtların incelenmesi hekimler tarafından yapılmalıdır.
- Haberleşme ve dış dünya ile iletişim kayıtları incelenirken ekip içinde en az bir hukukçunun bulunması önerilir.
- Kayıtlar genel olarak tesadüfi biçimde seçilip incelenmelidir.
- Kritik önemde olan kayıtların ayrıca ve ayrıntılı biçimde incelenmesi gerekebilir. Bunlar kişilere, olaylara, malzemelere ilişkin olabilir.
- Bazı kayıtların ayrıca incelenmesi gerekebilir. Örneğin;
- Tutulanlarla yapılan görüşmelerden sonra bu kişilerle ilgili tüm kayıtlar,
- Mekânların incelenmesinden sonra bu mekânlarla ilgili tüm kayıtlar,
- Diğer personel ile yapılan görüşmelerden sonra bu alanlarla ilgili tüm kayıtlar,
- Kantin incelemesinden sonra ilgili tüm kayıtlar.
- Böylelikle kayıtlarda nelere, hangi günlere bakılması gerektiği, kayıtların tutarlılık düzeyi saptanabilir.

Genel Olarak Aşağıdaki Kayıtların İncelenmesi Önerilir:

4.2.2.1. TUTULANLARA İLİŞKİN KAYITLAR

◇ Defterler

- Kayıt defteri
- Salıverilme defteri
- Hastane sevk defteri
- Müşade altına alınma defteri
- Ziyaretçi /avukat ziyaret defteri
- İaşe bedeli takip defteri

- Elektrik bedeli tahsil defteri
- Sayım defteri
- Eşya defteri
- Emanet para ve kıymetli eşya kayıt defteri
- Diğer...

◊ **Hukuki statüsüne ilişkin dosya**

- Başvuru belgeleri
- Başvuru kaydına ilişkin belgeler
- Görüşme tutanağı
- Menşe ülke araştırma belgesi
- Sağlık/disiplin kayıtları

4.2.2.2. GERİ GÖNDERME MERKEZİNE İLİŞKİN KAYITLAR

◊ **Defterler**

- Muhabere defteri
- Vizite defteri
- İlaç dağıtım defteri
- Denetleme defteri
- Gelen eşya ve havale mutemet defteri
- Zimmet defteri
- Arşiv defteri

◊ **Kayıt ve belgeler**

- Nöbet ve vardiya çizelgeleri
- Nöbet cetvelleri
- Nöbet devir bilgi cetvelleri
- Sağlık fişleri
- Olay bildirme kayıtları
- Güvenlik kayıtları (kamera vb.)
- Kıymetli eşya ve evrak iade makbuzu
- Tahsilât makbuzları
- Ambar ihraç müzekkereleri
- Diğer...

4.2.3. MEKÂNSAL İNCELEME

4.2.3.1. Tutulanların Yaşadığı Birimler

4.2.3.2. Tutulanların Bulunduğu Mekânlar

4.2.3.3. Geri Gönderme Merkezi İşleyişine Dair Birimler

4.2.3. MEKÂNSAL İNCELEME

ÖNEMLİ NOT:

Ziyaret mekanizması cezaevinde hangi mekân ve birimlerin olduğu, bu birimleri inceleyenler ne tür veriler elde edebileceği konusunda önceden bilgi sahibi olmalıdır.

Bu kılavuzun "GÖRÜŞMELER" başlığı altında önerilen soruların ilgili bölümleri mekân incelemesi sırasında ziyaret mekanizması için yol gösterici olacaktır.

DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- Geri gönderme merkezi ilk kez ziyaret ediliyorsa, tutulanların yaşadığı, yararlandığı ya da tutulanlar için kullanılan alanların tamamının görülmesi özellikle önemlidir.
- Mekân incelemesinin, birimlerin yerleşimi ve kullanım amaçları hakkında bilgi sahibi olan bir yetkili ya da personel ile birlikte gerçekleştirilmesi faydalı olacaktır.
- Ancak birimlerde aynı zamanda görüşmeler yapılacaksa yetkili ya da personelin bu sırada içeride bulunmaması, en azından konuşulanları duyamayacağı bir mesafede durması sağlanmalıdır.
- Ziyaret ekibi tarafından bazı bölümlerin incelenmesine öncelik verilebilir;
- Giriş işlemlerinin yapıldığı yer,
- Tutulanların yaşam alanları,
- Temizlik ihtiyaçlarını karşıladıkları bölümler,
- Disiplin, güvenlik gibi gerekçelerle tutuldukları birimler.
- Tutulanlar tarafından en fazla yakınmaların iletildiği birim ya da mekânlar da mutlaka görülmeli/incelenmelidir.
- Bazı birim ya da alanların idare tarafından gizlenmesi ihtimali unutulmamalı, başvuru ya da görüşmelerde iletilen yakınmalar doğrultusunda gerekli araştırma yapılmalıdır.

Genel Olarak Aşağıdaki Mekân ve Birimlerin İncelenmesi Önerilir:

4.2.3.1. TUTULANLARIN YAŞADIĞI BİRİMLER

- ◇ Kalma Birimleri
  - Kaç kişilik?
- ◇ Açık alanlar
- ◇ Farklı amaçlar için tutuldukları yerler
  - Müşahede birimi
  - Kütüphane
  - Diğer

4.2.3.2. TUTULANLARIN BULUNDUĞU MEKÂNLAR

◊ Ziyaret (görüş) yerleri

- Avukat görüşmesi
- Ziyaretçi görüşü
- Resmi görüşme (BMMYK, Göç ve İltica Bürosu vs.)

◊ Ortak kullanım alanları

- Kütüphane
- Spor salonu
  - Kapalı
  - Açık
- Berber odası
- Diğer

◊ Sağlık birimleri

- Muayene odası (hekim, diş hekimi)
- Revir

◊ Diğer yerler

- Nakil araçları
- Tanımlanmamış ya da farklı tanımlanmış diğer alanlar

4.2.3.3. GERİ GÖNDERME MERKEZİ İŞLEYİŞİNE DAİR BİRİMLER

- ◊ İdari birimler
- ◊ Mutfak
- ◊ Çamaşırhane
- ◊ Ambar/depo
- ◊ Diğer...

4.3. ZİYARETİN TAKİBİ*

4.3.1. İç Takip

4.3.2. İzleme Raporu

4.3.2.1. Ziyaret Raporu

4.3.2.2. Genel Rapor

4.3.2.2.1. Analitik Rapor

4.3.2.2.2. Yıllık Rapor

4.3.3. Tavsiyelerin Yaşama Geçirilmesinin İzlenmesi

---

* Bu bölümde yer alan konular, büyük ölçüde Avrupa İşkenceyi Önleme Derneği'nin "Monitoring Places Of Detention – A Pratical Guide" isimli kitabının III. bölümünden faydalanılarak hazırlanmıştır.

4.3.1. İÇ TAKİP

Ziyaret mekanizması, düzenli olarak ziyaret ettiği yerlerdeki alıkonulma koşullarının zaman içindeki gelişimlerini izleyebilmek için temel gösterge ve referans noktaları belirlemelidir. Ziyaretçi ekip tarafından elde edilen bilgiler gerektiğinde en verimli şekilde kullanılmalarını sağlayacak biçimde analiz edilmeli, tasnif edilmeli ve kaydedilmelidir. Mantıksal biçimde analiz edilmeyen ve kaydedilmeyen bilginin “kayıp bilgi” olduğu unutulmamalıdır.

Ziyaret sırasında standart bir formata uygun olarak iç notlar tutmaları tavsiye edilir. Bu notlar ziyaretin yazılı kayıtlarını oluşturur ve ziyaretçi ekibin kurumsal belleğine katkıda bulunur. Aynı zamanda bu notlar bir sonraki ziyaretin hazırlanması sırasında yol gösterici olacaktır.

İç takip notları şu hususları içerebilir:

- Ziyaret edilen geri gönderme merkezinin ve ziyaretin amacına ilişkin genel bilgi,
- Kuruma ilişkin veriler,
- Ziyaret sırasında elde edilen temel bilgiler;
  - Tespit edilen temel sorunlar,
  - Yapılması gereken faaliyetler,
  - Sonraki ziyarette tekrar kontrol edilmesi gereken konular gibi...

Ziyaret mekanizması elde edilen bilgileri;

- Daha üst yetkililer/makamlardan (örn; İçişleri Bakanlığı gibi...),
  - Geri gönderme merkezlerinden sorumlu olmayan diğer makamlardan (örn; Sağlık Bakanlığı gibi...),
  - Alanda çalışan örgütler, meslek odaları, avukatlar ya da diğer aktörlerden,
  - Konuya ilişkin hazırlanmış diğer raporlardan,
  - Tutulanlardan ve serbest bırakılmış kişilerden
  - Başka merkeze nakledilmiş tutulanlardan
- edineceği bilgilere dayanarak doğrulayabilir ya da tamamlayabilir.

Raporlar, ziyaret mekanizmasının tutulanları korumak ve alıkonulma koşullarını iyileştirmek/geliştirmek için kullanabileceği en önemli araçtır. Hukuksal metin ve sözleşmeler de mekanizmaların raporlar hazırlama ve tavsiyelerde bulunma haklarından açık biçimde söz eder. Yine bu metinlerde yetkililerin raporları dikkate alması ve mekanizma ile diyaloga girmesi zorunluluğu belirtilmektedir.

Farklı hedefleri olan ve farklı muhataplara yönelik değişik rapor tipleri olabilir. Ziyaret mekanizması raporlama ve izlemeye ilişkin kendi yöntemini belirlemelidir. Her ziyaret sonrasında rapor yazılabileceği gibi, bir ziyaret serisine dair genel bir rapor da yazılması kararlaştırılabilir. Ya da sadece yıllık rapor yayınlamayı uygun bulabilir.

4.3.2.1. ZİYARET RAPORU

Ziyaret edilen alıkonma mekânına ilişkin tespit ve değerlendirmeler konusunda öncelikli olarak yetkililerin bilgilendirilmesini amaçlayan rapor türüdür. Bu raporda temel olarak görüşmeler ve incelemeler sonucunda tespit edilen hususlar ve ziyaret mekanizmasının tavsiyeleri yer alır.

Ziyaret raporu hazırlanırken şu hususlara dikkat edilmesi önerilir:

- Bilgilendirmeler kural olarak yazılı raporlar yoluyla yapılmalıdır. Sözlü bilgilendirme ziyaret mekanizmasının yetkililerle diyalog kurmak ve sürdürmek için çaba harcayacağı periyodik temaslarla sınırlı kalmalıdır.
- Ziyaret raporları görüşme ve inceleme sonucunda ortaya çıkan temel olgular, tespitler ve önemli noktaları içermelidir.

Ziyaret raporlarında mutlaka;

- Ziyaret ekibinin bileşimi,
  - Ziyaretin tarih ve saati,
  - Gerçekleştirilen ziyaretlerin özgün amaçları,
  - Bilgilerin nasıl toplandığı ve kontrol edildiği
  - Alıkonulma koşulları bilgileri yer almalıdır.
- Bu tür ziyaret raporları göreceli olarak daha kısa olabilir ve ziyaretten sonra kısa süre içinde gönderilmelidir.

Ziyaret raporunda alıkonulma koşullarına ilişkin tespit edilen sorunlar ortaya konulmalıdır;

- Muamele,
  - Koruma tedbirleri,
  - Maddi koşullar,
  - Yönetim ve faaliyetler,
  - Sağlık hizmetleri,
  - Personel.
- Bu raporlar, çözümleri bulma ve tavsiyeleri uygulama sorumluluğu olan alıkonulma yerinin yetkililerine hitap etmelidir. Resmi, yazılı geri bildirimde bulunmak yetkililerle kurulan diyalogu güçlendirir.
  - Ziyaret mekanizması her bir ziyaret sonrasında yetkililere hemen bir rapor iletmek zorunda olmadığını düşünebilir. Bu durumda raporlar, kaydedilen sorunların ağırlıklarına göre yetkililere vaka bazında iletilebilir.
  - Raporda olumlu görülen düzenleme ve uygulamalara genel olarak yer verilmelidir.
  - Sorunlu olduğu tespit edilen alanlarda bir öncelik sırası oluşturulmalıdır. Öncelikle en ciddi sorunlara ve bu sorunların temeline vurgu yapılmalıdır.
  - Ziyaretçinin tanık olmadığı iddia, yakınma ya da vakalara ilişkin bilgiler aktarılırken kullanılan dile özen gösterilmelidir ("olan", "bildirilen", "iddia edilen" gibi...). Amaç, yetkililerin araştırma yapmalarını ve sorunların üzerine gitmelerini talep etmektir.
  - Ziyaret ekibi, tutulanlarla ilgili kişisel bilgilerin onların açıkça belirtilmiş rızaları olmaksızın kullanılmadığından ve rapor içeriğinin görüşülen bireyleri tehlikeye atmadığından mutlak surette emin olmalıdır.
  - Tespitler sonucunda yapılacak tavsiyeler, doğrudan tavsiyeleri yerine getirme ve değişiklikler yapma yetkisine sahip olan alıkonulma yerinden sorumlu yetkililere iletilmelidir.
  - Tavsiyeler ya da düzeltici önlem önerileri zaman unsurunu içermelidir (kısa, orta ve uzun vadede alınması gereken önlemler gibi). Zamanlama gerçekçi olmalı, sorun ile çözümü için öngörülen süre arasında mantıksal bir uyum olmalıdır.

4.3.2.2. GENEL RAPOR

Genel raporlar **analitik** ya da **yıllık** olarak hazırlanabilir. Mekanizma ziyaret raporları yerine ya da ona ek olarak genel rapor hazırlamayı kararlaştırabilir.

4.3.2.2.1. ANALİTİK RAPOR:

Ziyaret mekanizmasının belli bir dönemde gerçekleştirilen bir dizi ziyareti sonrasında hazırlanan ve izleme sırasında ortaya çıkan sorunlarla ilgili daha kapsamlı ve analitik bir görüş içeren rapor türüdür.

Genel raporlar;

- Sadece yetkili makamlara iletilmemelidir.
- Aynı zamanda tavsiyelerin izlenmesi ve hayata geçirilmesinde etkili olabilecek
  - Milletvekilleri,
  - Alanda çalışan örgüt ve meslek odaları,
  - Uluslararası kuruluşlar dahil olmak üzere kamuoyuna sunulmalıdır.
- Raporun tamamı ya da özeti basın kuruluşlarına da verilebilir.

Analitik rapor hazırlanırken özel önem taşıyan belirli sorunlara odaklanmak amacıyla tematik bir yaklaşım tercih edilebilir.

Birçok yere yapılmış olan çok sayıda ziyaretin analizi, sorunlar ya da ihlallerin oluş biçiminin tanımlanmasına yardımcı olur. Bu analizler alıkonulma yerlerindeki sorunların kökeninde yatan nedenlerin aydınlatılmasını da sağlayabilir. Dolayısıyla tavsiyeler, bu nedenlerin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunabilecek ilgili tutulma yeri ya da Bakanlığın dışındaki ilgililere, yasa yapıcılara (milletvekillerine), iltica ve göç politikasını oluşturanlara, görevlilerin eğitimini hazırlayanlara da iletilebilir.

Analitik raporlar, temel aldığı ziyaret raporları için tamamlayıcı olabilirler.

4.3.2.2.2. YILLIK RAPOR:

Ziyaret mekanizması, izleme faaliyetleri konusunda yıllık rapor hazırlamayı da kararlaştırabilir.

Yıllık raporlar;

- Ziyaret raporlarının bir derlemesi olabilir ve ziyaret edilen değişik yerlerde bulunan olgulara ait ayrıntıları içerebilir,
- Analitik olabilir ve yıl içinde tanımlanan temel konulara vurgu yapabilir,
- Bir ya da sınırlı sayıda öncelikli konu üzerine de odaklanabilir ve uygun tavsiyelerde bulunabilir.

4.3.3. TAVSİYELERİN YAŞAMA GEÇİRİLMESİNİN İZLENMESİ

Ziyaret mekanizması yalnızca raporlama ile yetinmemeli, rapor sonrasında yaşanan gelişmeleri de takip etmelidir.

Yetkili kişi ya da kurumların, ziyaret mekanizmaları tarafından yapılan eleştiriler ve tavsiyelere yanıt verme ve harekete geçme yükümlülüğü vardır. Ziyaret mekanizmaları da yetkililerin harekete geçip geçmediğini izlemelidir.

Ziyaret mekanizması tarafından, var olan sorunların giderilmesi ve tavsiyelerin hayata geçirilebilmesi için makul süreler öngörülmelidir. Ayrıca yetkililerin tavsiyeler ve muhtemel uygulamalar konusunda ziyaret mekanizması ile diyaloga girmesi gerekmektedir.

Yetkililer tarafından verilen cevaplar ve genel tepkiler, daha sonraki ziyaret programlarının hazırlanmasında dikkate alınmalıdır.

Bir sonraki ziyaretlerde resmi cevapların gerçek duruma uygun olup olmadığı, herhangi bir önlem ya da tavır alınıp alınmadığı kontrol edilmelidir.

Yetkililerin raporu ve tavsiyeleri dikkate almak ya da herhangi bir girişimde bulunmak konusunda gönülsüzlük gösterdiği durumlarda izleme görevinin sürdürülmesi daha fazla önem arz edecektir.

Bu durumda ziyaret mekanizması yetkililer üzerinde kamuoyu baskısı oluşturmak için;

- Milletvekilleri,
- Demokratik kitle örgütleri ve meslek odaları,
- Basın kuruluşları,
- Uluslararası kuruluşlar

İle görüşmek gibi farklı yöntemler düşünmelidir.

